

Fredagen den 2 mars

Fredagen den
2 mars 1979

Kl. 09.00

Fyllnadsval till
utskott m. m.

§ 1 Fyllnadsval till utskott m. m.

TALMANNEN: Som ny suppleant i försvarsutskottet efter Johannes Antonsson har centerpartiets partigrupp anmält Axel Kristiansson.

Som ny suppleant i kulturutskottet efter Johannes Antonsson har centerpartiets partigrupp anmält Rolf Rämgård.

Som ny medlem i Nordiska rådet efter Johannes Antonsson har centerpartiets partigrupp anmält Thorbjörn Fälldin.

Talmannen förklarade därefter valda till
suppleant i försvarsutskottet
Axel Kristiansson (c)

suppleant i kulturutskottet
Rolf Rämgård (c)

medlem i Nordiska rådet
(för tiden intill dess val nästa gång ägde rum)
Thorbjörn Fälldin (c)

§ 2 Om statens medverkan till utvecklingen av svensk bilindustri

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Per Bergmans* (s) den 30 januari anmälda interpellation, 1978/79:135, och anförde:

Herr talman! Per Bergman har frågat mig om regeringen är beredd att lämna en redovisning av sina planer för statens medverkan till goda förutsättningar för svensk bilindustris framtid.

Bilindustrin är av stor betydelse för Sveriges framtid som industrination och för en fortsatt utveckling av vårt välstånd. Enligt min mening är det angeläget att de svenska bilindustriföretagen kan vidmakthålla och befästa sin ställning som framgångsrika bilproducenter i internationell konkurrens och därmed skapa inkomster, sysselsättning och tillflöde av utländsk valuta.

Den svenska bilindustrin har att tävla med stora utländska bilindustriföretag. Konkurrensen är hård, inte minst i fråga om personbilar. För att kunna överleva på lång sikt måste svensk bilindustri bedriva en intensiv utvecklingsverksamhet. Detta gäller framför allt personvagnssidan som nu är särskilt i blickpunkten. Nya modeller och modellvarianter måste utvecklas

Om statens medverkan till utvecklingen av svensk bilindustri

*Om statens med-
verkan till utveck-
lingen av svensk
bilindustri*

som bl. a. tillgodoser kraven på säkerhet, bränsleekonomi och skonsamhet mot miljön. Produktförnyelsen kommer därför att behöva vara mer genomgripande än tidigare. Nya material kommer att användas för att minska bilarnas vikt och bränsleåtgång.

Utvecklingskostnaderna för att ta fram nya bilmodeller och nya komponenter kommer att öka och ställa krav på stora finansiella resurser.

Jag är medveten om att svensk bilindustri står inför stora kraftprov inför 1980-talet. Det var därför beklagligt att de försök som under senare år har gjorts att förstärka den svenska bilindustrins struktur har varit resultatlösa.

Nya initiativ måste nu tas i syfte att stärka bilindustrins framtidsutsikter. Det finns emellertid för den skull inte anledning till brådstörtade åtgärder från statens sida. Det är enligt min bedömning dessutom ytterst osannolikt att någon enkel, slutgiltig lösning på bilindustrins långsiktiga problem står till buds.

Regeringen avser att föra en politik som syftar till att skapa goda tillväxtbetingelser för svensk industri i allmänhet och därmed också bilindustrin. Den förstärkning av företagens ställning som skett under år 1978 är f. ö. till stor del ett resultat av de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtogs under åren 1977 och 1978. Kompletterande industripolitiska åtgärder kan komma att behöva vidtas, men jag vill betona att bilföretagen själva och deras intressenter i första hand har ansvar för branschens utveckling.

Enligt min bedömning, som jag delar med bilindustriutredningen, bör de svenska bilföretagen på vissa områden kunna samarbeta med varandra och bygga ut sitt samarbete med utländska biltillverkare, bl. a. i syfte att reducera utvecklingskostnaderna. Det bör också finnas goda förutsättningar till ett nordiskt industriellt samarbete om komponenter och material till bilar.

Bilindustrins utveckling måste fortlöpande följas och analyseras i samråd mellan samhället, företagen och de anställda. För att ge detta samråd en fast form kommer jag inom kort att föreslå regeringen att ett branschråd för bilindustrin inrättas.

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Jag vill på förhand be om ursäkt för att jag kan komma att bli något osammanhängande i mina kommentarer till svaret. Jag hade nämligen räknat med att det skulle dröja en eller två timmar innan jag fick det, och den tiden skulle jag ha använt till att göra läsbara noteringar för mina kommentarer. Jag befarar att de noteringar jag nu har knappast är läsbara ens för mig själv, men jag skall trots allt försöka att klargöra min reaktion på det svar som statsrådet har lämnat.

Vid läsningen av svaret finner man att det är snyggt och prydligt och väl genomtänkt fram till s. 2, första meningen på andra stycket. Efter den meningen upplöses svaret i en rad gammalliberala funderingar om hur näringslivet bör fungera, och det utmynnar i söndertrasade tankar som på intet sätt ger besked om vad regeringen tänker göra eller vad regeringen

tycker att man bör göra för att klara svensk bilindustrins framtid. Men de här tankarna är kanske svarets egentliga innehåll, och jag skall kommentera några av de meningar som står på s. 2.

Där står t. ex.: "Det finns emellertid för den skull inte anledning till brådstörtade åtgärder från statens sida."

Självfallet bör man aldrig handla brådstörtat. Man skall naturligtvis undvika det, för panik är ju inte bra. Men vi har under många år vetat vad som är att vänta när det gäller bilindustrin i vårt land och i andra länder. Vi vet vilka krav som kommer att ställas på bilarna framöver. Vi har ju nu tillgång till data, och vi har mätbara regler som är uppställda för den marknad bilarna skall säljas på. Amerika har på den punkten varit föregångare och ställt upp krav som alla biltillverkare världen runt försöker finna möjligheter att uppfylla, så att de kan sälja sina bilar någon gång i mitten på 1980-talet och därefter. Inom svensk bilindustri har man på samma sätt tagit flera livskraftiga initiativ för att kunna bemästra de framtida svårigheterna och för att skapa nödvändiga resurser för att klara den kommande utvecklingen. Dessa försök har man som bekant inte lyckats genomföra – tyvärr.

Den diskussion som förts har varit mycket öppen, och det får vi nog tacka Volvo för. Volvo är ett unikt företag också i det avseendet att det har en ovanlig öppenhet gentemot offentligheten när det gäller företagets förutsättningar, betingelser och grunder för vad som gäller för dess framtida verksamhet – det hade varit skönt om vi hade haft samma öppenhet inom andra företag i det här landet. Volvo har alltså gett oss möjligheter att bedöma vad det är som krävs av bilbranschen och av olika parter i sammanhanget. Vi vet således var bristerna ligger. Vi behöver inte diskutera vilka motorer, transmissioner och allt vad det heter som skall till för att möta de kommande kraven, utan vår roll är rätt enkel. Från den utgångspunkten att alla bedömare inom branschen och allt branschkunigt folk har talat om för oss vad som gäller är det nu alltså pengarna och finansieringsmöjligheterna som fattas. Det är i det avseendet staten bör komma in och ge ett besked.

Nästa mening i svaret lyder: "Det är enligt min bedömning dessutom ytterst osannolikt att någon enkel, slutgiltig lösning på bilindustrins långsiktiga problem står till buds."

Den meningen får man kanske betrakta som ett olycksfall i arbetet. Jag trodde först att det var ett citat ur Grönköpings Veckoblad som jag läste, men tanken är kanske att meningen skall citeras av Veckobladet. Det verkar som om statsrådet påverkats av sitt nya umgänge här i Stockholm, för på västkusten finns det ju ingen som tror att det finns några enkla eller slutgiltiga lösningar på bilindustrins problem – jag förstår inte vem det är som har kunnat tänka en sådan djupt enfaldig tanke. Frågan är självfallet mycket komplicerad. Även om statens och samhällets roll kan vara enkel, så är själva huvudfrågan mycket komplicerad. Effekterna av de åtgärder som diskuteras är också mycket osäkra för framtiden. Men det innebär inte att man skall underlåta att handla. Någon slutgiltig lösning på problemen finns alltså inte, men det finns en lösning för de närmaste åren framöver – den saken är absolut klar. Det står att i första hand intressenterna – och det är då aktieägarna om jag

*Om statens med-
verkan till utveck-
lingen av svensk
bilindustri*

Fredagen den
2 mars 1979

*Om statens med-
verkan till utveck-
lingen av svensk
bilindustri*

kan tyda det här språket rätt – skall svara för utvecklingen. Det är klart att de har ett stort ansvar. Intressenter av olika slag har ju dokumenterat sin syn på hur det här skall skötas. Men de har satt krokben för praktiskt taget alla andra som har haft ett intresse: staten, kommunerna, anställda av olika kategorier och företagsledning. Därför har det inte funnits någon möjlighet att med intressenternas hjälp finna praktiska lösningar på de här problemen. Det är då man tycker att staten kunde ta på sig rollen att ge ett besked och säga att den är villig att släppa till resurser. Man frågade en gång och fick ett svar som födde Norgcavtalet som sedan sprack. Nu ger det statsråd som i dag har hand om frågorna samma svar, och det tycker jag är mycket beklämmande. Statsrådet stöder sig på det som kallas bilindustriutredningen. Ordet kan missbrukas, men utredning är det ju inte fråga om. Det är någonting avsomnat och överspelat. Man sade bara att frågan skall analyseras, att man skall se på saken och informera sig. Man skall fortsätta att vara åskådare.

Det finns några funderingar som statsrådet har tagit upp och som jag hyser betänkligheter mot, nämligen detta att man kan tänka sig ett samarbete med utländska biltillverkare. På den punkten bör man vara ytterligt försiktig. Vi vet ju att de svenska bilindustrierna är små i jämförelse med de utländska. Och samarbete när man är liten är sällan bra. Vi vet också, och det är rätt okänt, att vi i vissa avseenden är stora. Volvos 240-serie är en stor serie, jämförd med serierna i alla internationella bilföretag. Och det är en märklig sak. Det är klart att de andra bilföretagen har många komponenter som ingår i de olika bilserierna, men som bilmodell är 240-serien en mycket stor serie och utgör ett gott underlag för utveckling av denna speciella typ.

Det finns ju i Sverige tekniskt kunnande, teknisk fantasi och vilja till utveckling på det här området som står sig gott i utländsk konkurrens. I vissa avseenden ligger man före, men man saknar vad de andra har: de ekonomiska resurserna. Eftersom den svenska bilindustrin inte själv kan få fram dessa resurser tycker jag, och många med mig, att det är samhällets gemensamma sak att ta fram resurserna och detta just för att trygga sysselsättningen inom de verksamheter som utgör bilindustrin.

Sedan står det i svaret att det finns "goda förutsättningar till ett nordiskt industriellt samarbete". Jag vet inte med vilket mått man mäter, men just nu kan man inte kalla förutsättningarna för goda. Jag vill inte säga att de är dåliga, men goda är de i varje fall inte just nu, fast vi trodde ett slag att de var det.

Nu säger statsrådet att man skall tillsätta ett branschråd. Det är också att ta till, eftersom det endast rör sig om två företag. Detta branschråd skall följa utvecklingen och analysera den, så att man på åskådarplats kan följa spelet. Det intressanta är emellertid vad regeringen anser bör ske för att den svenska bilindustrin skall ha en framtid. Vi vet, som sagt, vad det gäller, vi vet att det krävs ett utvecklingsarbete som kostar mycket pengar. Biltillverkningen i Sverige är för liten för att, i konkurrens med utlandet, nu bära de mycket höga utvecklingskostnader som behövs för att klara de nya kraven på 1980-talet beträffande bränsleåtgång, avgaser, buller och säkerhet. Detta kräver ekono-

miska resurser, och här bör alltså staten kunna ställa upp. Frågan berör ju inte bara Volvo i Göteborg, eftersom endast en mindre del – ca 16 000 personer – är anställda där. Jag ber om ursäkt för att jag bara talar om Volvo, eftersom resonemanget också gäller Saab, men det är klart att man helst talar om det som ligger en närmast om hjärtat. Volvo har ett 30-tal företag runt om i landet i 20 kommuner från norr till söder – från Umeå och ända ner till Olofström: i Arvika, Hallsberg, Bengtsfors, Skövde, Eskilstuna, Malung, Lindsberg, Trollhättan osv. Och det rör sig om 60 000 anställda i dessa olika företag. Läger man sedan till Saab kommer man upp till ett stort antal människor.

De här företagen har inte besvärligheter i dag. De går bra nu. Det kan svänga snabbt, eftersom valutorna kan ändras snabbt – det skall vi ha klart för oss. Men just nu går de bra, och de säljer också för ganska lång tid framöver. Det är alltså ingen akut situation, och det rör sig inte om krisföretag. Det är livskraftiga företag med vilja i sig och uppslutning från alla i företagen – bortsett från de s. k. intressenterna som spelar egendomliga roller i sammanhanget. Men alla andra berörda ställer upp och tror på företagets framtid.

Det som nu gäller för oss är att vi måste se till att ställa upp med det som företagen själva inte kan ställa upp med men som behövs för att åstadkomma en god utveckling av svensk industri. De här företagen har inga bekymmer nu. Det är inte inom bilindustrin som det är inom många andra områden i svenskt näringsliv, där det måste göras brådstörtade insatser, där man handlar i panik för att rädda sysselsättningen när företagen står på ruiners brant – där man inte har goda framtidsutsikter och egentligen har svårt att formulera sådana motiv för att fylla upp sysselsättningen.

Här har man en framtidsindustri. Man har teknisk kompetens, fantasi och vilja till utveckling – men man saknar de ekonomiska resurserna för att kunna vara med i framtidens produktion och försäljning av bilar. Det är fråga om 1980-talets slut, men besluten måste fattas nu. Det är nämligen nu man måste veta att man kan satsa på en utveckling.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga statsrådet: Är det bara ett branschråd, som skall skaffa sig kunskaper för att tillgodose nyfikenheten hos regeringen och andra om vad som händer, som behövs? Är det inte tvärtom så att man måste kunna ge besked om en viljeinriktning: Vi ställer upp! Är regeringen beredd att släppa till pengar för att kunna vara med och finansiera framtida bilindustri i Sverige?

SVEN-OLOV TRÄFF (m):

Herr talman! Om det råkar vara så att man både är ledamot av den här kammaren och har levt inom svensk bilindustri sedan slutet av 1940-talet, är det svårt att undvika att ta till orda i den här debatten. Det är glädjande att konstatera att det, såvitt jag förstår, råder enighet mellan industriministern och Per Bergman om bilindustrins stora betydelse för Sverige. Den har inte

Om statens medverkan till utvecklingen av svensk bilindustri

Fredagen den
2 mars 1979

*Om statens med-
verkan till utveck-
lingen av svensk
bilindustri*

alltid varit lika klar för alla. När jag kom in i hanteringen i slutet av 1940-talet klappade äldre bilhandlare, som representerade de stora importerade märkena, mig på axeln och sade: Käre vän, den där lilla smedjan på Hisingen skall du inte satsa din framtid på. – Den där lilla smedjan på Hisingen och smedjan i Södertälje har sedan av egen kraft utvecklats på ett sätt som gör att det är berättigat att tala om att de nu är nyckelindustrier med mycket stor betydelse för vår framtid som industrination.

Låt mig börja med att stryka under att det särskilt är på den tunga sektorn – på lastvagnssidans – som det etablerats en konkurrenskraftig svensk bilindustri. Den har vuxit fram i en hård konkurrens – även inhemsk sådan. Vi skulle aldrig ha haft också den andel av världsmarknaden – och den börjar bli ganska stor – som Scania och Volvo i dag tillsammans har, om man inte hade haft också den interna konkurrensen.

Jag skulle också, även om det är att tala ännu mer i egen sak, vilja erinra om att bilar och bilindustri inte bara är produktion utan också, som det numera heter, marknadsföring. Förr i världen kallade vi det bara försäljning. Även på den punkten har en utveckling ägt rum som i vissa avseenden är enastående i världen – en utveckling där man har byggt samman en bra produkt med en bra service, ett sätt att ge konsumenten trygghet i användningen. Även i det avseendet har vi, som sagt, i långa stycken varit internationellt ledande.

Att det nu är självklart att vi skall gå vidare och att man därvid har anledning att uppmärksamma även den finansiella sidan av saken tycker jag är riktigt. Men det kan väl ändå i detta sammanhang erinras om att det inte alltid varit lika självklart att man från samhällets sida skulle tillhandahålla kapital. Jag var med om att provköra PV 444 på San Franciscos backiga gator på våren 1955. När man senare under året inom Volvo, med Assar Gabrielsson i spetsen och efter ledningsskiftet med Gunnar Engellau, beslöt sig för att satsa på den amerikanska marknaden var det inte med stöd av kapital från samhället. Tvärtom ansåg den dåvarande regeringen att det var ett mycket äventyrligt företag, som man förvisso inte borde stödja ens med krediter. Det är ju skönt att man har tänkt om även i det här avseendet.

Jag har ett direkt önskemål att framföra, som väl inte är nytt för industriministern, eftersom det har aktualiserats i några olika sammanhang av den samlade bil- och motorbranschen, nämligen att man nu från statsmakternas sida tar ansvaret för en samordning av både befintliga och tilltänkta lagar och förordningar på detta område. Vi kan inte fortsätta, som vi har gjort hittills, att fatta beslut som är så dåligt samordnade. Det finns exempelvis klara samband mellan krav på säkerhet, avgasrening, bensinförbrukning osv., som gör att sådana frågor inte kan lösas oberoende av varandra.

Jag tror att det vore riktigast att försöka samla alla ärenden som berör denna viktiga industri och denna betydelsefulla marknad under någon ansvarig befattningshavare i kanslihuset. Om det nu aviserade branschrådet kan få bli upptakten till en sådan ordning, är det väl att hälsa med tillfredsställelse. Jag vill dessutom understryka att utöver kravet på samordning inom vårt land mellan olika bestämmelser kräver denna utomordentligt internationella

bransch även samordning i förhållande till internationella bestämmelser. Svensk bilindustri är, även om den är förhållandevis stor i Sverige, dock den bilindustri som har den minsta hemmamarknaden. Det är alltså på exportmarknaderna som vi skall klara den svenska bilindustrins framtid, och därför måste vi inordna oss i det stora internationella sammanhanget. Vi kan inte leva med föreskrifter och bestämmelser som är skraddarsydda enbart efter vår egen högst individuella uppfattning.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Sven-Olov Träff berörde ett problem som vi ju ofta stöter på i vårt mycket komplicerade samhälle – oftare ju mer komplicerat det blir och ju flera komponenter som är verksamma på ett och samma område. Det gäller ingredienser i en helhet, som ändå av arbetsmässiga skäl måste behandlas sektorvis inom olika departement, verk, organisationer osv. Samtidigt har man behov av att sammanföra dem "på tvären", så att de inte motverkar varandra och så att inte enögdade beslut träffas.

Detta gäller naturligtvis också inom bilindustrin liksom i sättet att beakta miljöproblem, frågor om bränsleekonomi och liknande. Jag håller helt med Sven-Olof Träff om att det är önskvärt och behövligt att sådana synpunkter samordnas, men samtidigt kan man konstatera att det är ganska svårt att genomföra.

Låt mig också säga, att bilbranschrådet naturligtvis inte kan lösa Volvos eller Saabs problem. Vi har inga överdrivna föreställningar om det och kanske inte heller om möjligheterna att få tillgång till företagets innersta tankar genom ett sådant organ. Men det är mycket som man ändå skulle kunna klarlägga genom ett bilbranschråd. Man kan studera efterfrågeutvecklingen i Sverige och i utlandet. Man kan studera och sammanföra information om konkurrentföretagens åtgärder. Och man kan bland mycket annat i ett sådant branschråd, där olika intressenter skall medverka – jag kommer att för Per Bergman strax uttolka begreppet intressenter, som han nyss hade fått om bakfoten – diskutera lagstiftning om bränsleåtgång, säkerhetsföreskrifter och avgasrening, regler för typgodkännande och många andra saker. Jag läser just nu i själva verket innantill i ett preliminärt utkast till instruktion, vilket visar att vi har varit inne på samma tankegångar som Sven-Olov Träff.

Låt mig sedan övergå till att bemöta Per Bergman. Han tyckte, efter att ha instämt i min inledande beskrivning av situationen, att det var närmast Grönköpingsmässigt att över huvud taget fastslå att det inte finns enkla lösningar och inte heller några slutliga lösningar, varefter han snabbt övergick till att själv anvisa enkla lösningar. Vi vet ju precis vilka krav som kommer att ställas, sade han, och det finns ju en mycket enkel lösning av statens roll i sammanhanget. Jag anser inte det.

Men innan jag går över till att diskutera det, vill jag beröra Per Bergmans resonemang om begreppet intressenter, som han uppfattade som liktydigt med aktieägarna. Ja, de är förvisso intressenter, och legitima intressenter, men självklart är också facken inom bilindustrin intressenter. Jag trodde det var ganska självklart att man lade in dem i begreppet. Det finns också andra

Fredagen den
2 mars 1979

*Om statens med-
verkan till utveck-
lingen av svensk
bilindustri*

intressenter, underleverantörer t. ex., som starkt berörs av utvecklingen. Men när det gäller de här bedömningarna inom företagen är det naturligt att det är de inom företaget befintliga intressenterna som i första hand medverkar.

Nåväl, Per Bergman är också på ett annat område klar med sin bedömning och sina rekommendationer. Han varnar nämligen bilföretagen och regeringen för samarbete med utländska tillverkare. Den varningen kommer kanske litet sent, för de svenska bilföretagen, som ju Per Bergman i varje fall i det ena fallet lovordade för deras attityder, bedriver redan en omfattande samverkan med utländska biltillverkare på komponentsidan, inte bara så att man köper komponenter utifrån – det gör de svenska personbilsföretagen internationellt sett i ovanligt hög grad – utan man gör det delvis också i samverkan med andra biltillverkare. Och det i sin tur är ju ett uttryck för det förhållandet att medan en optimalt dimensionerad sammansättningsfabrik – Torslandafabriken, Kalmarfabriken, Trollhättefabriken m. fl. är ju sammansättningsfabriker – dess bättre för Sverige icke behöver vara särskilt stor, så är när det gäller tillverkning av komponenter och särskilt en del tunga komponenter den optimala, den mest konkurrenskraftiga serien mycket stor, i många fall avsevärt större än de svenska bilföretagen själva kan efterfråga. Det är därför ingen slump att de svenska bilföretagen redan i så hög grad samverkar med utländska tillverkare. I själva verket kan man iaktta en stigande tendens ute i Europa till att också bilföretag, som är mycket större än de svenska, samverkar i skilda avseenden för att stärka sin effektivitet.

Det här är väl ett uttryck för det enkla förhållandet att vi riksdagsmän och departementstjänstemän i själva verket inte har någon djupare inblick i dessa förhållanden. Det är ju rätt naturligt att det hos företagen själva finns en annan och djupare kunskap och större inlevelse i deras egna problem, men det betar oss naturligtvis inte ansvaret för att följa utvecklingen och noga observera den. Företag är som bekant inte ofelbara. Men det är naturligt att lägga initiativet och det primära ansvaret på företagen själva – i detta fall för personbilstillverkningen, eftersom det är den vi främst diskuterar. Om lastbilstillverkningen kan man säga att dess hälsa är så stark att den tiger still f. n. Personbilsföretagens egen bedömning av vad de har för behov måste som sagt vara det primära.

Läget är ju det, Per Bergman, att båda företagen f. n. går bra. Per Bergman vitsordade det själv. Deras ekonomi är hygglig. Saab har nyligen uppvisat ett starkt bokslut och gått ut med en betydande nyemission, som kommer att tillföra företaget ytterligare riskvilligt kapital. Också Volvo har såvitt jag förstår en mycket stark likviditet. Företaget seglar i medvind nu: försäljningen ökar och lönsamheten är skaplig.

I ett avseende har man kanske icke så mycket tid på sig. Om man nämligen vill framlägga förslag inför bolagsstämman i maj, är där en tidslimit. Men det är angeläget att betona – också för att inte skapa några onödiga orosstämningar – att de båda bilföretagen inte sitter i sjön. De har i det här läget deklarerat att de icke *nu* anser fusioner aktuella. De har vidare i nuvarande läge *icke* begärt statens medverkan till sin finansiering – det har således icke

heller Volvo gjort. Regeringen har haft kontakt med dem, men de har inte framställt några krav. Vi har emellertid genom statsministern och på annat sätt offentligen deklarerat att regeringen är beredd till insatser, om sådana visar sig behövliga, men vårt ingripande har som sagt icke begärts.

Vad är det som nu bör ske? Det frågade Per Bergman avslutningsvis. Jo, en utveckling – en utveckling som kostar mycket pengar. Vi är helt ense om detta. Vad vi inte är ense om är huruvida staten oombedd skall flåsa fram med erbjudanden för att visa hur alert man är. Vi avvaktar primärt Volvos egen bedömning.

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Statsrådet säger att Volvo inte har begärt några pengar, och han gav själv tidigare i sitt anförande förklaringen till varför Volvo inte gjort det. Företaget är inte nödlidande och vill inte heller i debatten ge sken av att vara det. Men att Volvo behöver pengar trodde jag att statsrådet visste, och Volvo behöver mycket pengar. De anvisningar som de som normalt kallas för intressenter har gett visar kanske en väg, men jag vet inte om den kommer att föra tillräckligt långt. På den punkten kan man ha olika meningar, men jag är mycket tveksam till det, eftersom det blir dyrt. Vad det som figurerar i debatten innehåller kommer väl att klarläggas någon gång i maj. Jag tror inte på de möjligheterna, som kanske är de enda som återstår, utan jag anser att det måste till andra saker.

Volvos företagsledning har alltså inte begärt några pengar. Men eftersom statsrådet försöker – och det är jag väldigt glad för – ta med facket bland företagets intressenter skulle han vara uppmärksam på dess diskussioner. Det är mycket grundliga diskussioner som visar att fackets medlemmar inom bilbranschen har en kompetens och kunnighet som är beundransvärd. Det är kvalitet på deras analyser, och där finns krav på att staten skall gå in. De anställda är alltså ointressanta för statsrådet i det avseendet, men han borde inte vara tveksam om att det på den punkten finns ett önskemål om statlig assistans. Staten borde visa något intresse och inte klanta till det varje gång känsliga frågor skall tas upp. Det gjorde man förra gången det kom ett brev från Pehr Gyllenhammar. Då började man peta i de sår som uppkommit när det gällde fusioner.

Frågan om Volvo och Saab är känslig. Man behöver inte gå på handels-högskolan för att begripa att det i och för sig kan vara riktigt med en sammanslagning av Volvo och Saab, både på lastbils- och personvagnssidan. Men det är ju så här i livet, för att tala idrottspråk, att det följer regelboken. Men de flesta och de bästa målen görs inte efter regelboken – så är det på idrottsplanen och så är det även inom näringslivet. Därför tror jag att man inte skall prata om den här biten i dag, även om den i och för sig teoretiskt kan förefalla riktig och kanske kan bli något i framtiden – men därom vet vi väldigt litet. I dag är det inte aktuellt, och det stör och förstör snarare än det är positivt.

Jag har inte talat om enkla lösningar utan sade att här fanns inga enkla lösningar. Men från statens och samhällets sida är det skäligen enkelt. Nu har

*Om statens med-
verkan till utveck-
lingen av svensk
bilindustri*

så många resonemang, så mycket kunskap och information utkristallerats att vi vet att det bilindustrin behöver, men inte själv kan skaffa, är god finansiering. Där kan samhället ställa upp. Det är ett skäligen enkelt ställningstagande. Hur det sedan skall utformas i praktiken kan bli komplicerat, men själva grundställningstagandet är enkelt, och det måste väl ändå statsrådet erkänna.

Jag är också rädd för det resonemang där man isolerar personbilssidan. Man säger att lastbilssidan går bra. Ja, den går bra i dag. Vi har haft speciellt goda materiella förutsättningar för att utveckla lastbilsindustrin. Det var inte så mycket privat fantasi som skapade den biten, utan det var den svenska marknaden som skapade den svenska lastbilen, vilken sedan blev en konkurrensartikel på en större marknad. Men nu är de ute efter oss. Vi vet alla att konkurrensen kommer att hårdna mycket på lastbilssidan, och det är därför farligt att lockas av de kortsiktigt gynnsamma resultat som i dag kan noteras och tro att de kommer att vara bestående. Skilj inte på lastbilar och personbilar! Skilj inte ut de bitar ur företagen som vid olika tillfällen kan vara bra eller dåliga! Man har under företagens utvecklingstid haft olika bitar – personbilar, lastbilar, andra artiklar – att tillverka som ibland gett goda, ibland dåliga ekonomiska resultat. Vid former av samordning skall inte företagen få lov att plocka russin ur kakan. Det vill jag bestämt varna för och fästa uppmärksamheten på. Den ambitionen finns självklart bland dem som är intressenter. Men på den punkten måste samhället ta till hårda nypor.

Beträffande den utländska medverkan i utvecklingen är det alldeles klart att en rad artiklar köps utifrån när man jobbar med samma saker, och det skall inte sättas några gränser för detta. Det viktiga är att vi är rädda om de tunga bitarna inom biltillverkningen där vi, genom vår mekaniska industri, tack vare kunskap, fantasi och yrkesskicklighet, som ger goda arbetsinsatser och god ekonomi, har speciella förutsättningar att vara med och konkurrera och utveckla. De bitarna skall vi inte avstå till de stora mäktiga företagen i utlandet och på det sättet låta våra bilföretag bli ihopsättningsfabriker. På det området kan vi inte konkurrera, där är de andra skickligare än vi. De har också ett helt annat sätt att se på arbetsmiljö, arbetsvillkor och lönesättningar. Men på de områden där det fordras kompetens har vi en god grund att bygga på, och därför skall vi vara försiktiga när vi hanterar frågan om samarbete med utländska företag.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Efter Per Bergmans andra inlägg finns det inte mycket vi har kvar att tvista om. Vi tycks vara ense om det mesta, låt vara att jag inte känner mig kompetent att utfärda så bestämda uppgifter om vad vi inte är skickliga på som Per Bergman nyss gjorde. Den dom han fällde över de svenska sammansättningsfabrikerna kan han få stå för ensam.

Men i övrigt är vi ense om det mesta och särskilt om det som Per Bergman sade om att grunden är enkel. Ja, grundåskådningen är enkel, nämligen den att Sverige inkl. dess statsmakter mycket målmedvetet skall bevaka och satsa på att behålla svensk bilindustris utvecklingsförmåga och konkurrenskraft.

Men Per Bergman sade också att sättet att göra det kan vara komplicerat. Just det!

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Jag känner mig inte alls ensam i bedömningen av ett eventuellt samarbete med utländska företag. Jag tror också att statsrådet Huss, om han ytterligare begrundar frågorna och undersöker dem, kommer att finna att det finns ett stort sällskap som tycker ungefär likadant.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

Om svenska medborgares rätt att besöka Polen

§ 3 Om svenska medborgares rätt att besöka Polen

Utrikesministern HANS BLIX erhöll ordet för att besvara *Karin Ahrlands* (fp) den 15 februari anmälda fråga, 1978/79:357, och anförde:

Herr talman! Karin Ahrland har frågat vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att svenska medborgare i fortsättningen inte skall avvisas vid Polens gräns.

År 1974 ingicks ett viseringsfrihetsavtal mellan Sverige och Polen. Detta avtal har väsentligt underlättat resandet mellan länderna. 1978 reste sålunda 85 000 svenskar till Polen och 35 000 polacker till Sverige. Avtalet ligger också helt i linje med slutakten från den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen i Helsingfors 1975. I denna åtar sig de deltagande staterna att underlätta ökad rörelsefrihet och friare kontakter över gränserna.

§ 4 i viseringsfrihetsavtalet ger vardera landet rätt att avvisa den andra statens medborgare, förutsatt att det föreligger sådana skäl "som anges i statens lagar och författningar". Polska myndigheter har med stöd av denna paragraf avvisat ett antal svenskar, huvudsakligen sådana som tidigare varit polska medborgare. Med hänsyn till den vikt regeringen tillmäter saken vill jag lämna några uppgifter om frågans bakgrund.

Utvecklingen i Polen i slutet av 1960-talet ledde till att tusentals polska medborgare av judisk börd lämnade landet. De erhöll i regel utresetillstånd på villkor att de avsade sig sitt polska medborgarskap. Flertalet reste till Israel. Ca 3 000 kom till Sverige och bosatte sig här. De flesta av dem är nu svenska medborgare.

Det har under senare år visat sig att många av dessa f. d. polska medborgare, trots viseringsfrihetsavtalet, inte medges inresa i Polen utan avvisas vid gränsen. Några förklaringar till avvisningarna har aldrig getts. Det har också hänt att de avvisade utsatts för nedsättande behandling av gränspolisen.

Svenska regeringen har i olika sammanhang skarpt reagerat mot dessa avvisningar. Vid alla kontakter på regeringsnivå som ägt rum under senare år har de påtalats från svensk sida under hänvisning till att de strider mot viseringsfrihetsavtalets anda. Det förhållandet att det till allra största delen är personer av judisk börd som avvisas har i Sverige skapat intrycket att en viss

Fredagen den
2 mars 1979

Om svenska medborgares rätt att besöka Polen

grupp svenska medborgare diskrimineras.

Dåvarande statsministern Thorbjörn Fälldin tog vid sitt besök i Polen i april 1978 upp frågan på högsta nivå och bad att de polska myndigheterna skulle lämna en förklaring till avvísningarna i varje enskilt fall då detta begärdes från svensk sida. Fälldin sade sig samtidigt vara medveten om att ett ganska stort antal polska medborgare avvisats vid den svenska gränsen med hänvisning till 19 § i utlänningslagen. De svenska myndigheterna har alltid varit beredda att på polsk begäran redovisa skälen till dessa avvísningar. En motsvarande redovisning från polsk sida skulle alltså skapa ömsesidighet och väl svara mot viseringsfrihetsavtalets anda. Trots att vi genom vår ambassad i Warszawa efter varje för oss känd avvísning begärt en sådan redovisning, har de polska myndigheterna inte i något fall lämnat en tillfredsställande förklaring.

Vi fortsätter enträget våra ansträngningar för att varje svensk medborgare skall få inresa i Polen, såvida det inte föreligger rimliga skäl, vilka är grundade "i statens lagar och författningar". Ambassaden i Warszawa hemställer regelmässigt hos det polska utrikesministeriet om omprövning av varje avvísningsbeslut som kommer till vår kännedom. I speciellt ömmande fall gör vi dessutom särskilda framställningar. Tyvärr har vi hittills endast i ett fåtal fall haft framgång i dessa ansträngningar. Särskilt beklagligt är att större tillmötesgående inte visats beträffande korta besök hos svårt sjuka släktingar.

Tillämpningen av viseringsfrihetsavtalet har kommit att utgöra en belastning för våra förbindelser med Polen, som i övrigt är mycket goda. Som grannländer vid Östersjön har vi många gemensamma intressen, vilka för båda länderna är av stor och för bådas framtid avgörande betydelse.

Herr talman! Det svensk-polska viseringsfrihetsavtalet har förvisso underlättat resandet mellan länderna. Detta är självfallet positivt. Jag måste dock samtidigt konstatera att avtalet i vissa avseenden fungerar otillfredsställande, vilket leder till friktioner. Som jag här redovisat har vi från svensk sida försökt komma till rätta med detta problem genom direkta kontakter med de polska myndigheterna.

I den svenska debatten har också hävdats att viseringsfrihetsavtalet med Polen fungerar så dåligt att det bör sägas upp. Motiveringen har då varit att avvísningarna i praktiken innebär diskriminering av en bestämd grupp svenska medborgare och att det inte är moraliskt försvarbart att behålla avtalet i kraft.

Inom regeringen har vi hittills ansett avtalets värde vara så stort, att vi inte velat överväga en uppsägning. Vi kommer dock att noga följa den fortsatta tillämpningen av avtalet.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret, när det nu faktiskt kom.

Det är bra att Hans Blix säger att regeringen lägger stor vikt vid den här frågan och lovar att noga följa den fortsatta tillämpningen av avtalet.

Jag hade avsiktligt frågat vilka åtgärder utrikesministern är beredd att vidta. Jag utgick ifrån – och det visar sig också vara riktigt – att vi är eniga om att den svenska regeringen inte bör tolerera att svenska medborgare trakasseras i andra länder. Vi brukar över huvud taget inte tolerera antisemitism – det är det det är fråga om. Den här gången gäller det svenska medborgare, och då har vi enligt min mening både anledning och skyldighet att reagera skarpt.

Jag kan instämma i att det var positivt att Sverige och Polen för fem år sedan kunde enas om att ta bort visumtvånget. Sådant underlättar internationellt samarbete och förståelse mellan folken. Men det måste vara en elementär förutsättning att ett avtal mellan stater gäller alla medborgarna i båda staterna. Lika litet som ett land kan föra krig mot en grupp medborgare i ett annat land, lika litet kan ett land tolerera att ett annat land behandlar olika medborgare i landet olika.

Jag noterar att utrikesministern har samma uppfattning som jag i den frågan och att utrikesministern känner till att det ideligen händer att svenska medborgare avvisas. Jag har blivit uppringd av många svenska medborgare i södra Sverige som är födda i Polen och som drabbats av detta. Passpolisen i Ystad har bekräftat att det händer en eller ett par gånger i veckan. Somliga avvisas redan på båten i Ystad, andra tvingas återvända med samma fartyg när de försöker komma i land i Swinoujście.

Det rör sig ofta om människor som fortfarande har släktingar kvar i Polen. Jag kan erinra om att det i Helsingforsöverenskommelsen också talas om rätten till besök mellan familjemedlemmar i olika länder. Hans Blix och UD har så sent som i år publicerat en skrift där man erinrar om det.

Vi vet nu hur det faktiskt ligger till. Hans Blix säger att regeringen kommer att fortsätta att bevaka tillämpningen av avtalet. Hur, på vilket sätt, kommer regeringen att fortsätta med det? Har herr Blix tänkt sig att kalla upp den polske ambassadören flera gånger, eller räcker det med att bara bevaka ärendet?

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Det finns i princip två sätt på vilka man kan gå till väga beträffande ett avtal som man finner tillämpas på ett otillfredsställande sätt. Det ena är att häva avtalet. Det andra är att påtala bristerna i tillämpningen och försöka få till stånd en rättelse. Vi har alltså försökt, och försöker fortfarande, med den andra metoden.

Vi påtalar de brister som vi möter i varje enskilt fall. Vi behöver då ha exakta uppgifter om hur avtalet tillämpas. Jag vill gärna tala om för Karin Ahrland att jag i en TT-intervju uppmanade i Sverige bosatta personer av polskt ursprung som vägrats inresa i Polen att kontakta utrikesdepartementet, så att vi får besked om att de har avvisats. Men vi vill också gärna höra av personer som tidigare har avvisats men sedan har släppts in. Vi vill ha en fullständig bild, både av den goda tillämpningen och av den mindre goda tillämpningen av avtalet.

Jag vill också gärna nämna för Karin Ahrland att vi har noterat en annan

*Om åtgärder för
att garantera sä-
kerheten för svensk
personal i Vietnam*

detalj i tillämpningen som inte är tillfredsställande. Det är att resenärer till Polen ibland vid inresan får fylla i ett formulär som har karaktär av en viseringsansökan. Det är naturligtvis inte heller i enlighet med avtalets innebörd.

Det är självfallet också allvarligt att personer som förlitar sig på avtalet men vid gränsen avvisas av orsaker som vi inte får några tillfredsställande förklaringar till har åsamkats dels kostnader för sin resa, dels en förödmjukelse.

Jag kan bara utlova att vi kommer att följa hela tillämpningen av avtalet och i fortsättningen påtala missförhållanden. Vilken nivå och vilket tillfälle som är lämpligast tror jag det är bäst att regeringen får avgöra.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Det är bra att man uppmanar dem som har blivit avvisade att ta kontakt med utrikesdepartementet. Men jag vill påstå att många av dem inte vågar berätta det för det svenska utrikesdepartementet, då de trots allt vill försöka att återigen komma in i Polen.

Har man på departementet över huvud taget funderat på att höra med passpoliserna? De får reda på avvisingarna, men behöver inte nämna vilka människor det gäller. Utrikesdepartementet bör ju kunna lita på passpolisens uppgifter.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Vi har kontakt med polisen i dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder för att garantera säkerheten för svensk personal i Vietnam

Utrikesministern HANS BLIX erhöll ordet för att besvara *Ingrid Sundbergs* (m) den 26 februari anmälda fråga, 1978/79:368, och anförde:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att under pågående krig mellan Kina och Vietnam garantera säkerheten för den svenska personal som arbetar med Bai Bang-projektet i Vietnam.

Som jag redovisade i riksdagen den 12 januari i år, som svar på en interpellation rörande bl. a. säkerheten för svensk personal i Etiopien, har varje svensk utlandsmyndighet en beredskapsplan. Detta gäller även vår ambassad i Hanoi. I en evakueringssituation ankommer det i första hand på utlandsmyndighetens chef att bedöma vilka åtgärder som är lämpliga och nödvändiga. Utrikesdepartementet har det yttersta ansvaret för evakueringsoperationer och leder dem. I det här fallet sker också samråd med SIDA.

Departementet står i daglig kontakt med ambassaden i Hanoi, som i sin tur har löpande kontakt med biståndspersonalen i Bai Bang och de andra

*Om åtgärder för
att garantera sä-
kerheten för svensk
personal i Vietnam*

projektet. Representanter för ambassaden har vid flera tillfällen sedan förtaligheterna utbröt besökt projektet. Ambassaden har också ständigt kontakt med de vietnamesiska myndigheterna. Krigsaktiviteterna i gränsområdena har på inget sätt påverkat arbetet i projektet, som pågår i oförminskad omfattning. Man har från vietnamesisk sida utfäst sig att svara för den svenska personalens säkerhet.

Skulle en evakuering bli aktuell, finns nödvändig transportkapacitet vid projektet för att ta personalen till Hanois flygfält. Man har från vietnamesisk sida lovat ansvara för att transportererna skall kunna genomföras. I samband med krigets utbrott utfärdade departementet i samråd med ambassaden en rekommendation till utresande personal på väg till Vietnam att t. v. avvakta med avfärden. De familjemedlemmar som befinner sig i Vietnam och som vill lämna landet kan givetvis göra det. Åtgärder har vidtagits för att underlätta deras utresa.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka utrikesministern för svaret, och i det tacket tror jag att åtskilliga anhängare till de svenska som arbetar med svenska biståndsinsatser i Vietnam instämmer.

Självfallet måste alla som åtar sig att arbeta i tredje världen vara medvetna om risker av olika slag – det visar om inte annat vår missionshistoria. Frågan är emellertid om inte svenska biståndsarbetare tar särskilda risker genom det länderval som gjorts av den socialdemokratiska regeringen samt genom den starka koncentrationen av svenskt bistånd till kommunistländer. Genom den koncentrationen och stödet till befrielseströrelser går en mycket stor del av det svenska biståndet till krigförande länder. Summan torde i dag snarare överstiga än understiga 800 miljoner.

Men min fråga rörde Vietnam, där omkring 500 svenskar arbetar med Bai Bang-projektet och andra projekt. Uppgifterna om säkerheten för svenskarna har onckligen varierat. Från kinesiskt håll har man sagt att intet ont skall vederfaras svenskarna. Det låter bra. Samtidigt vet vi att krigföringen ändrats och att kineserna nu opererar i små enheter. Och vi vet ingenting om hur kommunikationen mellan dessa enheter fungerar. Vi vet inte heller om dessa är medvetna om var svenskarna befinner sig.

Svenskar som återvänt från Bai Bang säger, precis som utrikesministern, att läget där ute är lugnt. Men man observerar uppsättande av luftvärnspjäser. Och i går framgick – av de uppgifter man kan få ut därifrån – att dessa luftvärnspjäser utgörs av robotramper inom synhåll från Bai Bang. Att de utgör ett utomordentligt viktigt mål för eventuella kinesiska flygattacker måste väl utrikesministern erkänna.

Min första fråga är alltså: Vet utrikesministern om det i det här fallet rör sig om robotramper, och kommer i så fall inte uppsättandet av dem att påverka svenskarnas säkerhet? Gäller då kinesiska deklarationer?

Man ser också i Bai Bang, vilket framgick av vad personer som just återvänt därifrån har sagt, transporter av sårade. Visserligen försiggår inga stridshandlingar på närmare avstånd än kanske 6–10 mil, men har inte åsynen av krigets

Fredagen den
2 mars 1979

*Om åtgärder för
att garantera sä-
kerheten för svensk
personal i Vietnam*

offer en påverkan på säkerhetskänslan hos den svenska personalen?

Nu säger utrikesministern att alla som vill får fara hem och att krigsaktiviteterna inte har påverkat arbetet på projektet. Men det måste de väl ha gjort så till vida att man måste ha svårigheter att rekrytera personal. Har det inte märkts någonting när det gäller möjligheterna att rekrytera personal? Dessutom har ju viss personal avrått från att fara dit, enligt utrikesministerns svar. Det måste väl påverka projektets utförande?

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Ju mer fru Sundberg talar om den här frågan, desto svårare blir det kanske att rekrytera personal. Vi är dock från regeringens sida angelägna om att sprida exakta uppgifter om läget och att vidta precis de säkerhetsåtgärder som är rimliga.

Arbetet fortgår oförändrat vid Bai Bang-projektet liksom vid andra projekt. Vi har sagt till familjemedlemmar i Bai Bang som vill lämna landet att de får göra det. Ny personal som är nödvändig för projektet reser till Bai Bang, men de tvingas naturligtvis inte till det om de känner oro för det.

Transporttiden från Bai Bang ner till flygfältet är ungefär två timmar, och vi har också förberedelser i gång för att åstadkomma uttransport från projektet.

Beträffande de uppgifter som Ingrid Sundberg lämnade om en bas för raketer vill jag säga att vi fått uppgifter om att det skulle ha satts upp en raketinstallation inte så långt ifrån Bai Bang. Vi har också från svensk sida omedelbart tagit upp detta med de vietnamesiska myndigheterna och sagt att vi anser det vara olyckligt.

Slutligen vill jag kommentera vad fru Sundberg sade om att vi har en koncentration av det svenska biståndet till kommunistiska länder och länder som för krig. Så förhåller det sig naturligtvis inte. Man skulle kunna få intrycket att fru Sundberg tror att vi speciellt vill ge bistånd till länder som är krigförande, men det har ingalunda varit fallet. Vi har gett bistånd till Vietnam, som är ett krigshärjat land. Vi vill gärna att biståndet skall vara långsiktigt och att det inte skall stå halvfärdiga projekt ute i världen.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill först beröra vad utrikesministern sade senast. Trots allt tycks den progressivitet hos mottagarländerna som är ett krav i svensk biståndspolitik när det gäller Vietnam vara förenad med en lust till aggressionskrig; jag syftar då på Vietnams agerande såväl i Laos som i Kampuchea. I det sammanhanget vill jag också erinra om den bok där överbefälhavaren i Vietnam, marskalk Giap, säger att Vietnam måste inrätta sig efter ett fortsatt liv i krig. Det landet är den största mottagaren av svenskt bistånd.

Så till säkerheten för svensk personal. Om det är konstaterat att vietnameserna sätter upp robotrampor inom synhåll från Bai Bang, då har jag litet svårt att finna det förenligt med utrikesministerns svar, nämligen att man från vietnamesisk sida har utläst sig att svara för den svenska personalens

säkerhet. Som jag sade tidigare hör ändå robotramper och raketavskjutningsplatser till de mest angelägna målen för eventuella flygattacker, och kineserna är naturligtvis medvetna om att ramperna finns uppställda. Vi kan inte begära att de vid en eventuell bombning skall kunna undvika att öka svårigheten och osäkerheten för de svenskar som arbetar i närheten.

Det är alldeles riktigt att utrikesdepartementet har en plan för evakuering, men jag skulle vilja att utrikesministern svarade på: Hur många har avstått från att fara till Bai Bang och hur många har farit hem? Är det i huvudsak familjemedlemmar – det förutsätter jag – men är det också några av de anställda?

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Både de frågor som Ingrid Sundberg ställer till mig och hennes kommentarer här gör det svårt att undgå intrycket att hon fortsätter att försöka driva den moderata kampanjen mot Bai Bang-projektet; ibland gäller det kostnaderna, ibland gäller det någonting annat.

Från regeringens sida är vi angelägna att föra detta stora projekt i land. Det är alldeles riktigt att det inte är vi som har startat det, men om Sverige som stat har startat ett stort projekt menar vi att vi skall föra det i land, och det kommer vi också att göra.

Den svenska regeringen ger inte bistånd bara till länder som – vilket fru Sundberg sade – är progressiva och kombinerar det med en lust att föra aggressionskrig. Jag kan inte erinra mig att jag någonsin hörde fru Sundberg klaga över biståndet till Indien när det pågick ett krig med Pakistan eller att jag har hört några klagomål om biståndet till Tanzania, fastän en konflikt med Uganda pågår. Vi ger bistånd till stater som vi menar har goda förutsättningar att föra ut de svenska biståndspengarna till de fattigaste människorna. Det är ibland kommunistiska regimer, ibland regimer av annan färg. Jag tycker för min del att det är en stor fördel att vi kan ge bistånd till länder med olika ideologisk och ekonomisk inriktning, både kommunistiska och icke-kommunistiska. Våra moderata vänner vill gärna att det skall vara bara icke-kommunistiska länder, en del av våra socialdemokratiska vänner vill gärna plocka bort länder som inte har socialistiska förtecken. Från liberal sida vill vi ge till alla länder som för en ambitiös utvecklingspolitik.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig än en gång upprepa de frågor jag ställde till utrikesministern om huruvida svenskar har farit från Vietnam och om det i så fall också är anställda som har gjort det.

Till sist när det gäller valet av länder, så är det sant att vi har varit eniga om de fyra huvudkriterierna. Men det hindrar inte att vi från moderat sida oupphörligen i motioner och på annat sätt har framfört att det icke är önskvärt att vi ger bistånd till krigförande länder.

I de ca 800 milj. kr. som jag nämnde i mitt första anförande fanns ju också en antydning om att där bör medräknas de pengar som går till Tanzania. Jag tog däremot inte avstånd från alla de 800 miljonerna.

Fredagen den
2 mars 1979

*Om de negativa
effekterna av torv-
upptagning och
odling av energi-
skogar*

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Det rör sig om ett fåtal familjemedlemmar som har velat lämna Bai Bang och som naturligtvis får göra det. Vi har inte exakta uppgifter på hur många det är som ännu väntar på eller avstår från att resa dit. Men vi kan naturligtvis skaffa fram sådana uppgifter.

Jag vill vidare säga att när jag kom in på frågan om ländervalet, så var det därför att Ingrid Sundberg själv började den debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om de negativa effekterna av torvupptagning och odling av energiskogar

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Ove Karlssons* (s) den 30 januari anmälda fråga, 1978/79:312, och anförde:

Herr talman! Ove Karlsson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att det i det fortsatta forskningsarbetet med torv och energiskogar klarläggs vilken konkurrent till industrins och jordbrukets vattenförsörjning den vattenslukande energiskogen kan bli, samt i vilken utsträckning torvbrytning kan påverka grundvattnet och vattnet i våra floder och sjöar vad beträffar avrinning, urlakning och egenskaper i övrigt.

Forskning om konsekvenserna av användande av nya energislag, bl. a. deras miljöeffekter, ingår som en integrerad del i energiforskningsprogrammet. Programmet omfattar bl. a. frågor om hur torvbrytning och odling av energiskog påverkar grundvattenbalansen och vattenkvaliteten.

Enligt vad jag har erfarit från nämnden för energiproduktionsforskning, som är ansvarigt organ för programmet energiproduktion, pågår studier beträffande energiskogsodlingens vattenbehov. Vidare planerar nämnden studier av torvbrytningens påverkan på grund- och ytvattnet.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag tolkar svaret positivt, och jag tolkar ut att i allt väsentligt är statsrådet och jag i stort eniga.

Jag har uppfattningen att energiskogar och torvbrytning kan ge oss ett bra energitillskott i framtiden. Jag anser också att det finns all anledning att satsa på forskning på detta område. Men jag känner oro för – och det framgår även av min fråga – eventuella följdverkningar på vår vattenbalans när det gäller energiskogar och torvbrytning. Innan några mer omfattande försök görs, tycker jag att noggranna undersökningar borde göras beträffande påverkan på vattnet, både på grundvattnet och på vattnet i floder och sjöar.

Undersökningar och forskning bör inriktas på hur torvbrytning kan påverka t. ex. avrinning till våra vattendrag och om det kan försäkra ökade översvämningsrisker på vissa områden. Det föreligger risk för att utdikning och torvbrytning kan orsaka sänkning av grundvattnet, och detta måste bli

föremål för noggranna undersökningar. Dessutom måste man noggrant undersöka konsekvenserna i övrigt av detta.

Forskningen bör också inriktas på att undersöka om vattnets kemiska egenskaper förändras t. ex. genom urlakning av vissa ämnen vid brytning av torv och vid odling av energiskogar.

Redan det faktum att misstankar förts fram om att omfattande utdikningar kan förorsaka försurning av vattnet är mycket oroande. Vi får verkligen akta oss för att försämra kvaliteten på dricks- och hushållsvattnet liksom det vatten som industrin behöver för sin del. Landet har en stor naturtillgång i form av bra vatten, och det får vi verkligen göra allt för att inte försämra.

Det bör vidare vara angeläget att man undersöker om partiklar från torv kan påverka – eller rent av förstöra – fisket i närheten av en torvtäkt.

Jag är positiv till fortsatt forskning om energiskogar och torvbrytning. Jag vill att det verkligen görs forskningsinsatser som klarlägger energiskogarnas och torvbrytningens effekter på våra vatten och då på alla områden.

Sammanfattningsvis är min förhoppning att i det fortsatta forskningsarbetet med energiskogar och torvbrytning också alla negativa effekter utforskas, så att inga skadeverkningar uppstår i onödan. Vi måste vara rädda om den naturtillgång som vår rikliga tillgång på bra vatten utgör. Därför får ingen möda sparas när det gäller att säkra våra vattentillgångar för framtiden.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, bara säga: Tror man på att fasta bränslen kan ge oss bränsletillskott i framtiden, då hoppas jag också att våra hus blir utrustade med anläggningar där fasta bränslen kan användas. Våra hus bör vara utrustade så att fasta bränslen kan klara värmeförsörjningen under perioder då andra bränslen inte fungerar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om ett kraftvärmeverk i Södertälje

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 13 februari anmälda fråga, 1978/79:345, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om det uppdrag som regeringen har gett till statens industriverk att utreda frågan om värmeförsörjningen i södra Storstockholm innebär någon risk för att kraftvärmeprojektet i Södertälje försenas eller inte alls förverkligas.

Regeringen har i beslut den 22 februari 1978 uppdragit åt statens industriverk att utreda frågan om fjärrvärmens försörjning med värme i södra Storstockholmsområdet inkl. Södertälje mot bakgrund av förhållandena i Storstockholmsområdet som helhet. I uppdraget ingår att lägga fram förslag om hur fjärrvärmeförsörjningen i södra Storstockholmsområdet lämpligen bör anordnas.

Möjligheterna att utnyttja värmeunderlaget i regionen för kombinerad el- och värmeproduktion i kraftvärmeverk bör enligt utredningens direktiv tas

*Om oljeförsörjning-
en*

till vara i den utsträckning som det är ekonomiskt rimligt. Därvid bör bl. a. studeras alternativa lägen avsedda för koleldade kraftvärmeverk.

Regionens fjärrvärmeförsörjning bör betraktas från övergripande synpunkt, vilket innebär att gemensamma lösningar för berörda kommuner bör eftersträvas.

Om utredningen kommer fram till att fördelar kan nås genom att samordna värmeförsörjningen för flera kommuner i området kan det planerade kraftvärmeverket i Södertälje komma att påverkas. Detta kan dock inte bedömas förrän utredningen har lagt fram sina förslag, vilket beräknas kunna ske före sommaren. Efter vad jag har erfärut är det aktuellt att besluta om ett eventuellt kraftvärmeverk i Södertälje först kring årsskiftet 1979-1980.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Problem med kollektivtrafiken söderifrån till Stockholm har medfört att Pär Granstedt blivit förhindrad att motta frågesvaret. Jag ber därför att på hans vägnar få tacka statsrådet för svaret.

Av svaret framgår ju att beslut om ett eventuellt kraftvärmeverk i Södertälje inte behöver fattas förrän kring årsskiftet 1979-1980, varför det blir möjligt för frågeställaren att i förekommande fall återkomma.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om oljeförsörjningen

Statsrådet CARL THAM erhöU ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Gunnar Biörcks* i Värmdö (m) den 12 februari anmälda fråga, 1978/79:340, dels *Bo Siegbahns* (m) den 26 februari anmälda fråga, 1978/79:375, och anförde:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat mig om jag är i tillfälle att lämna riksdagen upplysning om konsekvenserna i energipolitiskt hänseende för Sveriges del därest oljeproduktionen i Iran under lång tid skulle upphöra eller i varje fall iransk olja icke blir tillgänglig på världsmarknaden.

Bo Siegbahn har frågat mig hur jag önskar kommentera kritik som har framkommit om att regeringen genom sin politik försvårar vår oljeförsörjning i nuvarande krisläge.

Jag avser att besvara frågorna i ett sammanhang.

Händelserna i Iran ger en påminnelse om vårt mycket stora oljeberoende. Olja svarar i dag för ca 70 % av energianvändningen i Sverige. Utvecklingen på den internationella oljemarknaden får därför omedelbara konsekvenser för hela vår energiförsörjning. Under alla omständigheter har vi på 10-15 års sikt att vänta oss tilltagande knapphet och stigande reala priser på råolja. Därtill kommer risker för störningar av det slag som nu har inträffat. Iran är inte det enda producentland där politiska faktorer kan komma att påverka både produktionens omfattning och exportpolitiken.

Krisen i Iran inträffade i ett läge då det fanns viss outnyttjad produktions-

kapacitet i världen. Den iranska råoljeexporten har emellertid svarat för nära 15 % av OECD-ländernas import. Detta bortfall har hittills endast delvis kunnat kompenseras genom ökad produktion på andra håll. Man kan inte heller utgå från att de producentländer som har fysiska möjligheter därtill kommer att vara beredda att öka sin produktion i den omfattning som krävs. Dessa länder har i sin utvinningspolitik att ta hänsyn även till andra intressen än industriländernas aktuella oljebehov.

Avbrottet i den iranska råoljeexporten har således lett till en viss minskning av importländernas oljelager. Den stränga vintern i Västeuropa har bidragit härtill. Om avbrottet varar längre än några månader finns det risk för stora svårigheter när oljeindustrin bygger upp sina lager inför nästa vinter. Då måste den internationella konsumtionen minskas, antingen detta sker som en följd av höjda marknadspriser eller genom frivilliga besparingsåtgärder eller regleringar.

Den svenska regeringen följer självfallet utvecklingen på den internationella oljemarknaden med stor uppmärksamhet. I syfte att förbättra vårt försörjningsläge på kort sikt har regeringen beslutat att vidta vissa åtgärder. Bl. a. kommer uppdrag i dag att lämnas till energisparkommittén att genomföra en informations- och sparkampanj under våren, i syfte att nedbringa framför allt oljekonsumtionen.

Så länge oljan spelar en dominerande roll i Sveriges energiförsörjning kommer störningar i oljeimporten att utgöra ett allvarligt hot mot vårt samhälle. Det är mot denna bakgrund som energipolitiken enligt regeringens uppfattning måste inriktas främst mot att minska landets oljeberoende. Detta bör ske efter tre linjer: hushållning med energi, ökat utnyttjande av energikällor som uthålligt kan ersätta olja och förbättrad säkerhet i oljeförsörjningen. Ett omfattande energipolitiskt program med denna inriktning kommer inom kort att läggas fram för riksdagen.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig att tacka energiministern för hans öppna och realistiska svar på min fråga.

Jag vill gärna också ge uttryck för min uppskattning av att statsrådet Tham begagnat det tillfälle att informera riksdagen som frågan erbjudit, innan han senare i dag beger sig till en för motsvarande ändamål arrangerad presskonferens. Som företrädare för andra statsmakten uppskattar jag att vi denna gång prioriterats framför den tredje.

Utvecklingen i Iran har – tillfälligt eller på längre sikt – reducerat världens disponibla oljeresurser. Den hittillsvarande politiska stabiliteten runt Persiska viken kan inte undgå att påverkas. Knapphet och osäkerhet i förening kommer att driva oljepriset i höjden, ställa ökade krav på utlandsvaluta och förstärka inflationstendenserna i världen och här hemma. Oljan kan dessutom på nytt bli ett politiskt vapen, kanske också med religiösa övertoner.

Jag är enig med energiministern om att Sveriges energiproblem väsentligen är ett oljeproblem. Oljan är ett *miljö*problem, vilket är illa nog, men vårt

Fredagen den
2 mars 1979

*Om oljeförsörjning-
en*

olja beroende är en *beredskapsfråga* av högsta dignitet. Alla möjligheter att ersätta olja med inhemska energikällor måste utnyttjas. Även på den punkten är energiministern och jag säkerligen ense.

Herr talman! Låt mig göra en personlig kommentar till att det är jag som har ställt den fråga som nu gett energiministern tillfälle att utveckla sina synpunkter i detta angelägna ärende.

Själv upplevde jag andra världskriget i beredskapstjänst, och vad de åren innebar för det dåtida svenska samhället – och världen omkring oss – har på ett avgörande sätt bidragit till att forma min uppfattning om samhällsproblemen. Beredskap: att alltid förbereda sig för – och alltid vara beredd på – en plötslig, ogynnsam händelseutveckling, men också att beslutsamt satsa på att komma igenom svårigheterna och kunna börja på nytt. Att spara i dag för att möta den ovissa framtiden med så stora reserver som möjligt. Att inte förlita sig på sårbara system utan på näraliggande, handfasta resurser.

Beredskap förutsätter möjligheter till alternativa former av självhushåll. Småhus- och fritidsbebyggelse utgör därvid numera en väsentlig tillgång, som möjliggör spridning av befolkning och förråd. Det är också viktigt att även lokalt begränsade inhemska energikällor tas till vara. Naturkatastrofer som den i samband med vintern i Skåne utgör en tankeställare. Den mörknande internationella scenen utgör en annan och inte mindre allvarlig. Det skulle vara av intresse om statsrådet ville kommentera detta ytterligare något.

Redan vid den förra oljekrisen ifrågasatte jag om inte någon regeringsledamot borde anförtros uppgiften som folkhushållningsminister. Även om regeringen nu hoppas på en tillfällig ekonomisk ljusning, tror jag det är klokt att räkna med att vi på längre sikt kan få brottas med ett stagnerande samhälles ekonomiska och sociala problem. Att hushålla med knappa resurser kommer att bli, och förbli, en huvuduppgift för detta lands regering. Att förbereda svenska folket för en sådan framtid, materiellt och psykologiskt, är redan nu en ofrånkomlig och angelägen uppgift.

Att vara liberal är att vara kluven, sägs det. Folkpartiregeringen måste uppenbarligen samtidigt stimulera en ny industriell utveckling i vårt land och förstärka beredskapen inför de växande riskerna för allvarliga störningar av det vi vant oss vid att betrakta som normalt samhällsliv. Jag avundas inte Carl Tham hans del i den uppgiften, men jag vill gärna, som seden ju är hos folkpartister, uppriktigt önska honom "lycka till".

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Tyvärr har jag inte möjlighet att som Gunnar Biörck i Värmdö tacka för svarets fyllighet. I realiteten har jag egentligen inte fått något svar på den fråga jag ställde. Det enda som sägs i svaret som i någon mån berör min fråga är att regeringen "följer självfallet utvecklingen på den internationella oljemarknaden med stor uppmärksamhet" – ja, fattas bara! Det sägs också att regeringen kommer att sätta i gång en propagandakampanj för energisparande. Det är något som jag trodde hade pågått sedan mer än ett år, men om den propagandan ännu inte har startats i högt tempo utan det är detta som

skall göras nu, då måste man räkna med att det alltid tar en mycket lång tid innan sådant får effekt.

De frågor som nu ställts borde ha utnyttjats som ett utomordentligt tillfälle för regeringen att redovisa sina synpunkter på oljeförsörjningen just nu – jag tänker då på problemen vid sidan av de stora internationella problemen, som vi ju inte kan göra så mycket åt. Det kan knappast ha undgått regeringen och Carl Tham att tidningarna har varit fulla av kritik på olika punkter när det gäller regeringens oljepolitik. Jag har här i min hand ett stort antal skrivelser till handelsministern från branschens folk, från organisationer och från stora och små importörer. Det hade väl varit lämpligt att tala om deras bekymmer i dag. Kanske borde jag ha ställt frågan till handelsministern som ju får de här breven, men jag trodde inte att det förelåg vattentäta skott mellan regeringsmedlemmarna.

För att klara oljeförsörjningen kan man i ett akut läge gå till väga på två olika sätt. Man kan öka uttagen från våra beredskapslager, och man kan försöka öka leveranserna från utlandet. Självfallet är det sistnämnda alternativet det centrala. Att ta i anspråk beredskapslagren gör ju att man sedan snabbt måste försöka bygga upp dem igen inför risken att det blir en förlängd eller en ny kris.

På båda dessa punkter har regeringen varit mycket tveksam och handlat mycket tvivelaktigt. Man har utan närmare motivering inte velat ta av beredskapslagren. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar har t. o. m. skickat ut ett meddelande om att beredskapslagren inte får minskas. Om ni gör det, riskerar ni att ni föreläggs vite som kan sättas högt, heter det. Det må vara en politik att man inte vill röra beredskapslagren – nu har man visserligen tagit ett litet steg i en sådan riktning i och med att man sedan någon vecka tillbaka får ta i anspråk det som enligt normal praxis inte skulle få tas i anspråk förrän i april, men här borde man ha utnyttjat möjligheten att på kort tid göra en större insats – men när det gäller importen har man tillämpat en sådan prispolitik att priserna satts 40 % lägre än det över huvud taget är möjligt att köpa olja i dag. Detta gör ju att vår tillförsel har så gott som helt avstannat. Enligt vice chefen för den internationella oljeklubben är vi nu nere i en försörjning som ligger just under den katastrofnivå som gäller för att det internationella oljeavtalet skall sättas i kraft.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill först säga till Bo Siegbahn att anledningen till att mitt svar på hans fråga inte var särdeles utförligt är att frågan mildt uttryckt var något svårtolkad. I den mån Bo Siegbahn har någon kritik att framföra mot regeringens hantering av oljefrågorna och vill fråga om detta i riksdagen, vore det önskvärt om han preciserade vad kritiken avser.

Nu är det uppenbart att vad Bo Siegbahn närmast vill diskutera är frågor som berör handelsministerns ansvarsområde. Likväl finns det som han misstänkte inga vattentäta skott, och jag känner mig därför fullt i stand att kommentera synpunkterna.

Inledningsvis vill jag något vända mig mot beskrivningen att Sverige i dag

Fredagen den
2 mars 1979

Om oljeförsörjning- en

på kort sikt skulle ha ett katastrofalt oljeläge. Så är inte fallet. Vi har problem, men vi kommer att redovisa lämpliga motåtgärder. Vi har också vidtagit sådana, bl. a. när det gäller prispolitiken. Det är dock självklart att man inte utan vidare kan släppa på priskontrollerna ens i ett ansträngt försörjningsläge. En orsak till att vissa oljeimportörer har haft och har problem är att man har varit ensidigt beroende av den internationella spot-marknaden. Detta är, och här vill jag anknyta till de mera långsiktiga frågeställningar som Gunnar Biörck i Värmdö berörde i sin kommentar till min fråga, beroende av att den tillfälliga internationella spot-marknaden är en mycket allvarlig del i den svenska oljeförsörjningen och har varit detta under de senaste åren. Regeringen anser att det är angeläget att minska vårt beroende av den internationella spot-marknaden, och detta måste alltså ske såväl på kort som på lång sikt.

Beträffande energisparkampanjen vill jag säga att det finns en allvarlig strävan inom ramen för energipolitiken att hushålla med energitillgångarna, det är riktigt. Men en energisparkampanj av det slag som nu genomförs och som är noga förberedd siktar till att under kort tid åstadkomma en betydande besparing. Vi är helt övertygade om att detta kommer att vara möjligt inom ramen för frivilliga åtgärder. Sparmålet 7 % är också tillräckligt för att klara de problem som vi nu kan förutse.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! På den korta tid som står till buds i sådana här frågor kan jag inte hinna gå igenom hela problemet. Jag har nu blivit än mer övertygad om att frågan skulle ha ställts till handelsministern. Även om frågan är vag, borde man ha fått någon ledning av den mycket kraftiga kampanj som har förts i tidningarna.

Visst höjde man för någon vecka sedan priserna med 50 kr., men man har under tre månader låtit de svenska priserna ligga vida under världsmarknadspriserna. Det är bra i och för sig, eftersom alla människor vill ha billig villaolja. Men när det gäller att få ned konsumtionen och man kan förutse att det kommer att uppstå svårigheter, är det inte riktigt att ha priser som är lägre än dem till vilka man över huvud taget kan köpa ny olja, lägre än något annat lands priser – jag upprepar detta. De 50 kr., som man enligt dagens tidningar skall höja priserna med, är ju bara en liten del av den rådande skillnaden på marknaden. Hade man höjt priserna med åtminstone 100 kr. eller 150 kr., hade man börjat närma sig de priser som alla andra i Europa betalar.

Det är mycket värdefullt att man minskar beroendet av spot-marknaden, men vi får inte glömma att just därför att vi har kunnat utnyttja spot-marknaden har vi under de gångna åren kunnat hålla nere priserna, vilket bl. a. inneburit att de stora bolagens raffinaderier gått med förlust, eftersom småföretagen har kunnat importera den vägen. Fortfarande sker 28 % av vår oljeförsörjning på spot-marknaden, så det är någonting som det kommer att ta mycket lång tid att få bort. En allvarlig sak, som jag tycker att inte minst en folkpartiregering borde tänka på, är att man, genom att man satt detta helt onaturligt låga pris – jag kan föreslå olika åtgärder för att man skall komma till

rätta med det, men det hinner jag inte gå in på nu – håller på att driva i ruin och konkurs alla de mindre importörer som sammanlagt svarar för 20–25 % av villaoljeförsäljningen i landet. Sedan står man där, beroende enbart av de stora internationella bolagen och det svenska SP. Kan detta vara en klok politik?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det förefaller som om Bo Siegbahn fortfarande är lika oklar över vad han egentligen vill fråga om som när han ställde frågan. Jag sade tidigare att det är angeläget att minska vårt beroende av spot-marknaden, och det tycktes som om Bo Siegbahn instämde i den bedömningen. I nästa andetag förklarade han emellertid att det var särdeles angeläget att se till att de mindre oljeimportörerna kan klara sin situation på ett bättre sätt.

Likväl är det just de mindre importörerna som i särskilt hög grad just är beroende av spot-marknaden – av naturliga skäl. De har självfallet inga egna råvarutillgångar. Här finns alltså en klar motsättning. Klart är att ett minskat beroende av spot-marknaden måste uppnås. Ibland kan det uppnås obehagligt fort, beroende på att spot-marknaden försvinner, vilket mer eller mindre har varit fallet under några kritiska veckor i vinter.

Beträffande de mer långsiktiga problemställningarna, som Gunnar Biörck tog upp, vill jag bara i korthet säga några ord – vi får ju tillfälle att återkomma till de här frågorna i samband med att vi skall diskutera energifrågorna här i riksdagen med anledning av regeringens proposition.

Det är alldeles klart – och jag instämmer i vad Gunnar Biörck säger – att vårt stora oljeberoende är en bräcklig och sårbar grund för vår välfärd. Det är ett ytterst angeläget mål för den svenska energipolitiken att minska detta oljeberoende. Det är också, det vill jag understryka med anledning av det Gunnar Biörck senast sade, en gemensam uppgift för alla partier i den svenska riksdagen. Jag har ändå kunnat märka, under de senaste årens intensiva energidebatt, en ökad samsyn vad gäller energipolitiken. Det gäller inte minst strävandena att minska vårt alltför stora oljeberoende.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Det var ingalunda något dubbelt tal i mitt yttrande. Jag var inte alls överens med Carl Tham om att man skall minska spot-marknaden. Jag har bara diskuterat frågan ur hans egna synpunkter. Jag sade tvärtom att spot-marknaden har varit oerhört värdefull för oss. Under den tid som gått har vi haft låga priser på villaoljan just på grund av att spot-marknaden varit så förmånlig att de stora bolagens raffinaderier har gått med förlust. Det har alltså varit stor tillgång på olja.

När jag sedan talar om att de små oberoende importörerna riskerar ruin bekräftar faktiskt Carl Tham det genom att säga att vi skall minska spot-marknaden. Det går inte, och det är inte heller önskvärt. De stora bolagen kan inte klara hela behovet. Vi har fortfarande en raffinaderikapacitet i Sverige som bara täcker två tredjedelar av vårt behov. Vi är hänvisade till den marknaden, och det är ett faktum man skall räkna med.

Om oljeförsörjningen

Min kritik riktar sig mot det förhållandet – som jag tycker att inte minst tidningarna skulle ha upplyst Carl Tham om – att man genom en stelbent prispolitik har försatt oss i ett läge där vi måste tillgripa beredskapslagring, vilket regeringen har tvingats erkänna. När man nu vill ha en sparkampanj gör man propaganda för den. Men det lär bli högre priser när skatt skall införas. En skatt har just den effekten att folk börjar tänka sig för om de kan hålla 20 grader i stället för 21. Men det är väl rimligare att de pengarna går till dem som skall köpa in olja – för att de inte skall förlora mellan 300 och 500 kr. per ton. De får ju ta ut 700 kr. medan oljan f. n. kostar mellan 1 200 och 1 300 kr. per ton på marknaden.

Jag tycker att detta visar att det finns mycket klara skäl till kritik, vilket Carl Tham knappast kan vara helt okunnig om efter vad som stått i pressen och i brev till regeringen.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag konstaterar för min del med glädje samstämmigheten i de övergripande bedömningar av vår energipolitik som energiministern just gav uttryck åt. Jag tror att det är viktigt att vi bygger svensk energipolitik på realism – och det innebär tyvärr också ett inslag av pessimism om den internationella utvecklingen över huvud taget – och att vi därför satsar på beredskap, även om detta i dag kanske inte är så populärt, av ekonomiska skäl. Jag tror dock att vi har igen det i framtiden.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill först till Bo Siegbahn säga, att vi när det gäller priser på olja måste göra en avvägning mellan olika intressen. Att ha en totalt okontrollerad prisutveckling är icke acceptabelt, särskilt inte i ett läge som karakteriseras av brist eller hot om brist, eftersom detta kan medföra att vissa oljeföretag och delar av oljemarknaden kan få mycket höga vinster beroende på att deras tillgång är säkrad, samtidigt som andra har svårigheter i detta avseende. Därför måste man ha en avvägd prispolitik, och det är det som regeringen har och även fortsättningsvis ämnar tillämpa.

Jag vill till sist bara säga några ord om spot-marknaden. Det är uppenbart att vi har olika synsätt när det gäller vårt beroende av denna. Självfallet skall man alltid kunna utnyttja en internationell marknad också på oljeområdet, men frågan är om man så systematiskt som har skett under senare år skall bygga upp ett beroende av denna marknad. Konsekvenserna härav är i dag uppenbara – just de länder som byggt upp ett beroende, t. ex. för sin värmeförsörjning, av den internationella spot-marknaden har i dag de största problemen. De kortsiktiga vinster man kan göra genom att köpa olja i stor omfattning och under flera år på spot-marknaden står inte i rimlig proportion till de hot mot försörjningstryggheten som detta beroende skapar.

Jag vill alltså understryka att oljepolitiken måste ses som en avvägning mellan olika intressen. Prisläget och försörjningsläget kan ibland peka i olika riktningar. En avvägning är självfallet också nödvändig när det gäller skattepolitiken. För min egen del menar jag att det är angeläget att oljeskatten

ligger i varje fall något så när i nivå med den skatt som vi lägger på andra energikällor. Annars får vi aldrig en sådan övergång till andra energikällor som det i princip råder en stor enighet om.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag konstaterar med glädje att jag på en punkt är helt överens med Carl Tham: prispolitiken får inte skena i väg hur som helst inför tillfälliga och spekulationsbetonade prishöjningar. Men det finns en gräns för hur långt man kan driva denna politik. I dag är högsta tillåtna pris 710 kr. och det ligger mellan 1 100 och 1 300 kr. på spot-marknaden. Runt om i Europa ligger priserna mellan 850 och 900 kr. Vi skall inte bedriva någon sifferexercis om detta här i riksdagen, men jag vill framhålla att priserna alltså är sådana att man kan gå in och köpa vissa kvantiteter på spot-marknaden.

Det finns också olika metoder för detta. Man kan tänka sig att staten, som den gjorde 1973–1974, via överstyrelsen för ekonomiskt försvar använder medel för att jämna ut skillnader när det gäller leveranser som man anser viktiga.

Det har förts en stelbent politik, med först ett totalt prisstopp i december när man såg vartåt det barkade, vilket gjorde att oljebolagen slutade att köpa. I dag har man infört högstpriser, som medger högre prisuttag, men konsekvensen blir densamma, dvs. att oljebolagen fortsätter att avstå från inköp. Det mest olyckliga var naturligtvis att man införde prisstoppet, i det välförstådda intresset att konsumenterna skulle ha låga oljepriser. Risken är ju nu att de inte kommer att få någon olja alls. Även om den uppskattningen kanske är något överdriven, kommer konsumenterna att få allvarliga bekymmer i april–maj med oljeförsörjningen, om man inte börjar minska lagerhållningen.

Jag förstår mycket väl att regeringens syfte är att hålla konsumtionsnivån nere, men det är ganska små siffror som priset skulle höjas med, bråkdelar av 1 %, och om de ändå skulle höjas, på grund av att det blir en fortsatt brist på olja, har man inte vunnit något annat än att man har försämrat försörjningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om samhällets sårbarhet när det gäller energiförsörjningen

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels Thorsten Larssons (c) den 17 januari anmälda interpellation, 1978/79:130, dels Per Peterssons (m) den 15 januari anmälda fråga, 1978/79:275, och anförde:

Herr talman! Per Petersson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att öka säkerheten i eldistributionen.

Thorsten Larsson har frågat mig om jag är beredd att redogöra för eldistributionens känslighet bl. a. med utgångspunkt i de senaste omfattande

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

Fredagen den
2 mars 1979

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

elavbrotten och vilka slutsatser jag med utgångspunkt i dessa händelser drar om samhällets sårbarhet när det gäller energiförsörjningen.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Utvecklingen i vårt samhälle har lett till en större sårbarhet inom olika försörjningsområden. Detta gäller exempelvis energin, transporter, livsmedelsförsörjningen och vattenförsörjningen. I vinter har vi således fått uppleva att is och snö försenat tågen och varit till stort hinder för biltrafiken.

Avgörande för våra möjligheter att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner vid uppkommande störningar är bl. a. samhällets resurser. Det är emellertid inte möjligt att hålla en sådan beredskap att alla former av störningar kan elimineras. Det är därför nödvändigt att avväga beredskapens omfattning mot andra samhälleliga intressen.

Såvitt avser vår energiförsörjning är Sverige i hög grad beroende av importerad olja, vilket också torde ha framgått av den debatt vi nyss har haft här i kammaren.

Den dominerande delen av den svenska bostadsmarknaden är i dag nästan helt beroende av eldningsolja för sin uppvärmning. Det gäller såväl individuella oljepannor som de hetvattencentraler och kraftvärmeverk som matar fjärrvärmesystemen. Endast i en mindre del av dessa pannor är det möjligt att i dag använda andra bränslen. Även industrin förbrukar stora mängder olja och har i flertalet fall små möjligheter att snabbt ställa om till annat bränsle.

Redan i dag måste vi räkna med att störningar i något av de viktigare områdena för produktion av olja får omfattande följder på hela den internationella marknaden. Sannolikheten är stor för att sådana störningar skall få stora effekter på den svenska marknaden. Vårt höga oljeberoende inger alltså allvarliga farhågor. Händelserna i Iran är ett exempel på de problem som kan uppstå och som kan ha negativa följder för vår oljeförsörjning.

Den svenska elförsörjningen erbjuder däremot en betydligt större tillförlitlighet, eftersom den i dag är relativt oberoende av eldningsolja.

Det svenska kraftöverförings- och eldistributionssystemet kännetecknas vid en internationell jämförelse bl. a. av en hög driftsäkerhet i elleveranserna till såväl storförbrukare som övriga elkonsumenter. Kraftöverföringssystemet byggs upp och drivs på sådant sätt att enstaka fel i ledningsnäten inte påverkar elleveranserna till konsumenterna.

I vissa fall kan emellertid mer omfattande störningar ge upphov till avbrott i eldistributionen. Det avbrott som nyligen skedde i Norrbotten var av denna karaktär. Erfarenhetsmässigt inträffar dock sådana driftstörningar med strömavbrott på upp till en timme eller mer för en hel landsända endast någon gång per decennium.

För vattenfallsverkets högspänningsleveranser finns sedan lång tid tillbaka en detaljerad statistik över leveranssäkerheten. Den visar att den genomsnittliga avbrottstiden för högspänningskonsumenterna numera uppgår till endast ca en halv timme av årets 8 760 timmar. Detta motsvarar således en

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

leveranssäkerhet på 99,99 %.

Det finns dock ingen fullständig statistik över driftsäkerheten för landets samtliga lågspänningskonsumenter som till antalet är drygt 4 miljoner. Tillgängliga uppgifter tyder emellertid på att den genomsnittliga avbrotts-tiden för dessa skulle vara omkring en timme per år. I vissa landsbygdsom-råden kan emellertid vid vissa störningstillfällen avbrotten vara betydligt längre.

Samkörningen mellan kraftstationerna och hopkopplingen med stamnätet medför att felen på de större kraftanläggningarna endast sällan medför driftavbrott för konsumenterna. Felen på stamnätet svarar normalt endast för ca 10 % av den genomsnittliga avbrotts-tiden för vattenfallsverkets högspän-ningskonsumenter. För lågspänningskonsumenterna är felen på de lokala distributionsledningarna den helt dominerande orsaken till driftavbrotten.

För att snabbt reparera uppkommande fel har kraft- och elverken personal tillgänglig för felavhjälpning. Vid mer omfattande störningar sker samarbete mellan företagen för ömsesidig hjälp. De större företagen har därutöver byggt upp en särskild beredskapsorganisation, som kan gripa in vid sådana störningar. Härvid kan hjälp även begäras från länsstyrelserna och från militären. Den tekniska utvecklingen speciellt på telekommunikationsom-rådet har under senare år möjliggjort väsentligt snabbare ingripanden av beredskapsorganisationerna.

Så länge distributionsledningarna på landsbygden består av luftledningar som är känsliga för svåra väderleksförhållanden måste man räkna med att lokalt begränsade störningar kommer att förekomma vid enstaka tillfällen. Beredskapsorganisationens uppgift blir väsentligen att i görligaste mån förkorta avbrotts-tiderna.

Kraftföretagen gör också fortlöpande betydande insatser för att öka leveranssäkerheten.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om att staten årligen satsar stora belopp för bl. a. upprustningen av elnäten på landsbygden. Statens industri- verk, som i egenskap av koncessionsmyndighet har att övervaka eldistribu- tionen, följer uppmärksam utvecklingen på området.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt är det uppenbart att det helt dominerande problemet för att minska den svenska energiförsörjningens sårbarhet är att vidtaga åtgärder för att minska vårt oljeberoende. Min syn på hithörande problem har jag för avsikt att närmare redovisa i den energipolitiska proposition som regeringen inom kort avser att lägga fram för riksdagen. De händelser som Per Petersson och Thorsten Larsson tar upp anser jag inte vara av sådan beskaffenhet att särskilda åtgärder är påkallade från regeringens sida.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Interpellationen ställde jag den 17 januari efter det elstopp på upp till tre timmar som drabbade hela Norrland, delar av södra Sverige och Danmark.

Statsrådet hänvisar i svaret mera till oljeproblematiken än till elstoppet.

Fredagen den
2 mars 1979

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

Den här tidigare förda diskussionen har också tagit upp de problemen.

Jag medger att olje problemen i dessa dyrtider är påtagliga. I oljeeldade pannor finns dock också kombinationsbrännare för fasta bränslen; det är betydligt svårare att åstadkomma alternativ uppvärmning i de elvärmda husen. Bl. a. saknas där rökgångar. Därom behöver vi inte tvista nu, utan jag bara konstaterar detta faktum.

Statsrådet tryggar sig till Vattenfalls statistik om en leveranssäkerhet på nära 100 %. Med statistik kan man bevisa det mesta. Men det finns även 4 miljoner lågspänningskonsumenter, som dock inte var upptagna i den här beräkningen. Förmodligen är det dessa som drabbas vid ett elstopp, och då upplever de också de längre strömavbrotten – för sådana finns; det är obestridligt.

Kan ett relativt banalt överslag i en strömbrytare vid ett av våra större kraftverk, såsom skedde vid det aktuella tillfället, få den effekten att stora delar av hela riket blir strömlöst, då tycker jag att i första hand tre frågor reser sig:

Kan vi tekniskt få ett ännu säkrare system?

Vad händer vid ett medvetet sabotage, riktat mot våra kraftverk och storlinjer, och vilka förödande resultat skulle det kunna bli?

Finns det över huvud taget någon beredskapsplan i sådana lägen? – Jag förutsätter att den beredskap inte finns som statsrådet nämnde i sitt svar.

Inte minst händelserna ute i världen i år visar att vi ingalunda lever i en trygg sådan. En av mina frågor i interpellationen var också: "Vilka slutsatser drar statsrådet --- om samhällets sårbarhet när det gäller energiförsörjningen?" Svaret ger statsrådet i sista meningen i sitt interpellationssvar: Händelserna "anser jag inte vara av sådan beskaffenhet att särskilda åtgärder är påkallade från regeringens sida." Är detta inte väl negativt, statsrådet? I vårt sårbara samhälle måste vi se över *alla* resurser.

Statsrådet hänvisar till den kommande energipropositionen, vilken förmodligen skall bygga på de omtalade tolv kärnkraftverken. Det innebär ytterligare en koncentrerad och mycket sårbar produktion, säkerligen ganska lätt utslagen, särskilt vid kritiska tillfällen, och då, som bekant, hyperfarlig.

Får jag hoppas att energipropositionen skall innehålla även alternativa decentraliserade produktionskällor? Vilken beredskap får vi i detta hänseende? Anser statsrådet verkligen att vår beredskap är tillräcklig i de här av mig påtalade situationerna?

PER PETERSSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Tham för svaret på min fråga angående åtgärder för att öka säkerheten i eldistributionen.

Statsrådets svar utmynnar, som Thorsten Larsson nämnde, i att den händelse som åberopats inte är av sådan beskaffenhet att särskilda åtgärder är påkallade från regeringens sida. Svaret innehåller inte heller någon kritik av den nuvarande beredskapen mot driftstörningar i eldistributionen.

Den utlösande anledningen till min fråga var det strömavbrott som

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

inträffade den 13 januari i år och som drabbade stora delar av Sverige. Så t. ex. blev hela Norrbotten strömlöst i flera timmar. 16 stora kraftverk i Luleälven och 11 i Skellefteälven uppges ha stått stilla. Vid Bodens kraftverk steg vattnet så att det sköljde över dammen, och källare i närheten fylldes med vatten. Enligt uppgift dröjde det två timmar innan den allvarliga situationen upptäcktes. Hade detta skett vid ett kraftverk som låg i en öde skog hade det varit lättare att begripa dröjsmålet. Men Bodens kraftverk ligger i nära anslutning till Bodens stad.

Efteråt, när man försökte förklara orsaken till strömavbrottet, påstods den vara att en strömbrytare hade reagerat som en strömbrytare skall göra när det uppstår överbelastning. Därtill ledde detta, enligt uppgifter, till att samtliga kraftstationer i Luleälven och Skellefteälven stannade och att stora delar av landet blev strömlöst i flera timmar. Jag hoppas att elförretagen tar mer varning och lärdom av detta strömavbrott än statsrådet Tham tycks göra.

Herr talman! Det är inte god beredskap när en utlösning på grund av en överbelastning av en strömbrytare på en kraftledning söderut medför att alla kraftverk i Luleälven och Skellefteälven står stilla i flera timmar och att en stor del av Sverige blir utan elström under lång tid. Tursamt nog var vädret bra i Norrbotten den vinterkväll stoppet inträffade. Hur lång tid hade stoppet varat om det varit snöoväder, trafik hinder eller om kylan varit minus 30–40 grader, vilket inte är ovanligt i norra Sverige vintertid?

Det finns, som också Thorsten Larsson påpekade, många oförutsebara fel som kan drabba eldistributionen, såväl genom naturens krafter som genom sabotage. Min tro är att de sällan förekommande driftavbrotten på högspänningsdistributionen medfört att de ansvariga för beredskapen lockats till att sänka beredskapen till för låg nivå. Jag hoppas att strömavbrottet den 13 januari och diskussionen som följt på det givit kraftproducenterna erfarenheter som medför att beredskapen höjs. Vet statsrådet Tham om detta verkligen blivit fallet?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag underströk i mitt interpellationssvar att största hotet mot den svenska energiförsörjningen från sårbarhetssynpunkt gäller vårt starka oljeberoende. Det tycks vara en ståndpunkt som jag är ense med interpellanten och frågeställaren om.

Kan man då göra mera för att begränsa de risker som är förknippade med elförsörjningen?

Det är självfallet så att vi aldrig kan bygga upp ett försörjningssystem på något område som är så konstruerat att det inte för en kortare och i sällsynta fall även något längre tid kan bli regionalt utslaget. Det är helt enkelt omöjligt. Vad jag påpekade var att driftsäkerheten i det svenska eldistributionssystemet är mycket stor. Det är inte riktigt, Thorsten Larsson, att man kan bevisa vad som helst med statistik. Förutsatt att man utnyttjar statistik på ett hederligt sätt är det uppenbart att den driftsäkerhetsstatistik vi har tyder på att riskerna för avbrott även för de 4 miljonerna konsumenterna är mycket små. Likväl är det nödvändigt att man har en beredskapsorganisation för att gripa

Fredagen den
2 mars 1979

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

in då ett avbrott trots allt uppstår. Sådana beredskapsplaner och beredskapsåtgärder finns ju också såväl inom de enskilda kraftföretagen som nationellt för större och mera varaktiga störningar, exempelvis beroende på ett krigsläge.

Jag menar att det inte alls är nödvändigt för regeringen att vidta någon åtgärd riktad mot Vattenfall, eftersom Vattenfall har fullt klart för sig att man måste ha en beredskapsorganisation. Det har man också. Det är en av orsakerna till dels att driftavbrotten är få, dels att de – om de inträffar – i allmänhet är mycket kortvariga. Självfallet har det strömavbrott som vi här talat om inneburit att man från vattenfallsverkets sida undersöker förutsättningarna att begränsa riskerna för att något liknande kommer att äga rum. Det har också betonats i det uttalande som man har gjort från Vattenfalls sida.

Samtidigt måste vi, tycker jag, bedöma det här avbrottet i ett realistiskt perspektiv. Det är inte bra när det inträffar ett avbrott av det här slaget. Det var ovanligt långvarigt för svenska förhållanden, och det är viktigt att man gör allt vad man kan för att undvika en liknande händelse. Men i jämförelse med de långsiktiga risker vi löper inte minst på oljeförsörjningsområdet är ju detta en relativt liten sak. Det måste vi också ha med i bilden när vi diskuterar de beredskapsinsatser som måste göras för att trygga den svenska energiförsörjningen. Vi skall inte sila mygg och svälja kameler och lägga ned mycket stora kostnader på att ännu mer höja vår driftsäkerhet på distributionsnätet, när vi samtidigt har så uppenbara behov av att stärka vår försörjningstrygghet på oljeområdet, vilket ju inte minst framgick av den tidigare debatten här i kammaren. Det är trots allt detta som är det avgörande för tryggheten i vår energiförsörjning.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Jag tror inte heller att vi skall överdimensionera problemen med vare sig det ena eller det andra. Jag har erkänt att vi har problem med oljan, inte minst i nuvarande situation, men jag vet också att oljan är lättare att ersätta med fasta bränslen. Där bör vi också ha en beredskap.

Carl Tham talar här om driftsäkerheten. Jag vet att människorna är oroliga för strömavbrott. Jämt och ständigt hör man detta: Bara vi nu inte får ett strömavbrott igen här. Statsrådet nämner själv i svaret vintern, som väl nu – hoppas vi – har passerat. Årets snöstorm i Skåne var likartad 1942 års. Det är min erfarenhet att dagens mera tekniskt fungerande samhälle står betydligt sämre emot påfrestningarna än samhället gjorde på 1940-talet. Men vi kan ju inte gå tillbaka – det är inte det jag vill. Men bör inte det tekniska kunnandet inriktas på en beredskap inför sådana situationer, så att vi kan klara upp svårigheterna? Jag nämnde sabotage och orostider.

Statsrådets senare uppgift att vi har en nationell beredskap på detta område är ett trygghetsmoment. Jag tackar för det. Kanske kan den här debatten bli ett observandum, så att vi kan lå ett ännu intensivare arbete för en nationell beredskap och trygghet. Alternativt skulle vi kanske kunna arbeta för andra energislag än kärnkraften och oljan. Jag hoppas att energiministern i den

väntade propositionen verkligen kommer med uppslag och ställer ekonomiska resurser till förfogande för en alternativ produktion.

Det är klart att varje produktion och distribution har sina problem. Men om man skall undvika negativa effekter för hela samhället är det nödvändigt att så långt möjligt söka decentraliserade framtidslösningar. Vattenkraften kan vi flytta på. Men när det gäller vår framtida kraftförsörjning borde vi undvika att åstadkomma ett så starkt centraliserat energisystem som exempelvis kärnkraften kräver.

PER PETERSSON (m):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Tham inte på något sätt vill medge att han inser att beredskapen när det gäller eldistributionen är för låg när en naturlig utlösning av en strömbrytare ger en driftstörning som medför att alla kraftverk i Luleälven och Skellefteälven stannar i flera timmar och att man får en störd eldistribution i stora delar av landet. Då måste beredskapen vara för låg. Till detta kommer att här finns oförutsebara risker som kan drabba eldistributionen, genom naturens krafter och genom sabotage.

I sitt senaste anförande sade statsrådet Tham – men det kom inte med i interpellationssvaret – att det inträffade självfallet innebär att Vattenfall höjt sin beredskap. Varför kunde det då inte sägas i interpellationssvaret?

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Förlåt att jag blandar mig i den här debatten, men jag har lyssnat till den med lika stort intresse som till den föregående. De berör ju delvis samma problem.

Statsrådet Tham använde uttrycket att det gällde att avväga beredskapen mot andra intressen. Jag har bara en känsla av att vad som här har förevarit i dag på förmiddagen kanske är något att bära med sig hem till kanslihuset. Här finns en stark känsla – i varje fall bland dem som har deltagit i den här debatten – av att det, vid avvägningen mellan beredskapssynpunkter och tillgodoseende av önskemål om omedelbar konsumtion, kanske finns gehör för en viss förskjutning, också på kostnadssidan, till förmån för beredskap.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill först till Gunnar Biörck säga att vad jag framför allt åsyftade var att vi måste avväga de olika beredskapsåtgärderna mot varandra. Jag menar att det främst är på oljeområdet som vi behöver sådana beredskapsåtgärder. Där är de också mycket kostsamma.

Jag vill inte medge att beredskapen på eldistributionsområdet är för låg. Det är, i alla energisystem, omöjligt att hundra procentigt gardera sig mot driftavbrott. Både den svenska beredskapssituationen och driftsäkerheten på detta område är mycket tillfredsställande. Men naturligtvis kan saker och ting göras bättre.

Anledningen till att jag i mitt svar inte nämnde någonting om Vattenfalls åtgärder på området var att dessa hade redovisats av Vattenfall. Jag utgick

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

från att interpellanten och frågeställaren hade tagit reda på sådana fakta, när vi skulle diskutera dessa allvarliga saker. Det har alltså klagjorts att Vattenfall, med utgångspunkt i de erfarenheter som detta omfattande avbrott gav, skall pröva möjligheterna att minska riskerna. Men återigen är det en kostnadsfråga. Vi kan naturligtvis bygga kompletterande system – i det oändliga höll jag på att säga – men till sist kommer vi till den gräns där vi måste avväga riskerna mot kostnaderna och andra samhällsbehov.

Jag tror att Thorsten Larsson och jag i långa stycken är överens när det gäller synsättet. Jag är dock en aning funderksam inför hans uttalande att vi kan flytta vattenkraften. Det är, antar jag, i bildlig mening, dvs. att vi via eldistributionssystem från Norrland, där vattenkraften framför allt är lokaliserad, kan utnyttja el också i mellersta och södra delen av landet. Men de eldistributionssystem som krävs för att vi skall kunna nyttiggöra oss den förnybara energi som vattenkraften utgör är precis desamma som de vi behöver för att utnyttja exempelvis kärnkraften. Kärnkraft och vattenkraft är i detta avseende helt likställda. Kraftkällorna måste av naturliga skäl, i kärnkraftens fall av säkerhetsskäl, finnas på vissa bestämda ställen. Dessutom är el ett i många avseenden synnerligen effektivt distributionsystem.

Thorsten Larsson och jag har säkert samma uppfattning när det gäller angelägenheten av att vi har ett samhälle där människor kan arbeta och bo på olika platser i vårt land. Det är då önskvärt att vi också har ett energiförsörjningssystem som effektivt kan distribuera energi till dessa olika platser, annars omöjliggörs ju förutsättningarna för en vitt spridd bebyggelse och arbete på olika håll i landet. El är, vilket sedan länge har varit en känd kunskap i Sverige, en sådan flexibel energiform som – inte minst mot bakgrund av det stora kunnandet på detta område i Sverige – är lätt att distribuera till olika delar av landet, vare sig den är producerad från vattenkraft, kärnkraft eller något annat bränsle. Elförsörjningssystemet blir då naturligtvis förknippat med de risker som vi har talat om.

Vi är ense om att vi skall ha en hög beredskap – och det finns en sådan. Men det kan göras insatser för att ytterligare höja den, just genom den tekniska utveckling – som Thorsten Larsson så riktigt pekade på – som gör det möjligt att förbättra systemen. Men dessa kostnader måste trots allt avvägas mot de åtgärder som vi skall vidta på andra håll inom energiförsörjningssystemet.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Det gläder mig att energiministern nu har kommit rätt mycket närmare verkligheten än i det svar där han bara stödde sig på statistik. Jag tror att jag kan hålla med honom om vad han sade i det senaste anförandet. Om jag fattade riktigt så erkände Carl Tham här att det gäller att få fram ett så decentraliserat energisystem som möjligt.

Men jag måste ändå säga att jag gärna skulle vilja ge energiministern ett ord med på vägen, och det är faktiskt detta, Carl Tham: Svenska folket upplever i dag inte energiberedskapen som god, utan människorna är ganska oroad för sin vardagssituation – särskilt om man lägger till frågan om vad som skulle

*Om samhällets
sårbarhet när det
gäller energiförsörj-
ningen*

hända vid en större katastrof. Här tror jag inte att Carl Tham gav ett fullständigt besked åt svenska folket.

Men jag hoppas att vi kan försöka få fram en beredskap på hela området. Det innebär, som sagt, att vi får ett mer decentraliserat energisystem. Då tror jag att människorna kanske kommer att känna sig litet lugnare för de eventualiteter som kan inträffa.

PER PETERSSON (m):

Herr talman! Först en reflexion: Bristen på olja blir inte *större* därför att säkerheten i eldistributionen blir bättre. Jag tycker nog att statsrådet Tham här försöker blanda ihop två olika storheter.

Sedan är det naturligtvis bra att få fram bättre tekniska system, men jag tror att man också har orsak att höja den personella beredskapen. Och i de bygder där vi har de flesta vattenkraftverken, där har vi också stor arbetslöshet. Det innebär att samhällets kostnader för att här höja den personella beredskapen inte blir så stora.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Ja, Per Petersson, det är en fråga om resurser när det gäller åtgärder på olika områden i samhället, och dessa resurser är inte outtömliga. Det är viktigt att komma ihåg det också när vi diskuterar tänkbara beredskapsåtgärder.

Får jag sedan helt kort till Thorsten Larsson säga tre saker.

1. Den statistik som jag återopade och som tycks ha *förargat* Thorsten Larsson eftersom den tydde på att vårt eldistributionssystem är så säkert är ett uttryck för verkligheten. Jag anser mig därför stå mycket fast på verklighetens grund när jag säger att det distributionssystem som vi har är säkert – även om det alltid finns åtgärder som kan göra det ännu säkrare.

2. Jag delar Thorsten Larssons uppfattning att vi skall sträva efter ett decentraliserat samhälle. Det betyder att vi skall ha ett energiförsörjningssystem som medger distribution av energi till människor i de områden där de bor. Det är distributionssystemet som är avgörande. Hur energin sedan produceras är en annan fråga. Under alla omständigheter kräver vårt samhälle mycket el, och det är distributionen av el vi här diskuterar.

3. Beträffande människornas oro för energiförsörjningen vet jag inte om Thorsten Larsson besitter några särskilda insikter om hur hela svenska folket upplever detta. Jag antar att han i likhet med mig utgår från personliga intryck, gissningar, bedömningar och samtal med människor.

Mitt intryck är att människorna i det här landet – på goda grunder, vill jag säga – upplever att vårt starka oljeberoende är ett hot mot vår välfärd, vilket kräver beslutsamma åtgärder, att detta är energipolitikens viktigaste uppgift och att det är hög tid att partierna tar sitt ansvar och samlas kring beslut i de här frågorna.

Jag har inte upplevt att man hyser stor oro för de tillfälliga störningar som kan förekomma i eldistributionen – och jag anser inte heller att det är motiverat att behöva göra det. Att sådana störningar kan förekomma har nog

*Om kärnkraftsut-
byggnaden*

de flesta människor lätt att inse. Men mitt intryck är alldeles bestämt att just med tanke på den höga driftsäkerheten i det svenska systemet så upplevs inte dessa risker som något allvarligt problem.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Det är nog en missuppfattning, om Carl Tham menar att jag är förgärd över statistiken. Tvärtom är mitt intryck att man har en ganska säker statistik, även om det finns 4 miljoner hushåll som man inte har statistik över. Men trots denna goda statistik finns dock en sårbarhetssituation som skapar oro. Det är ju ett faktum både i näringslivet och hos den enskilde. Och ju längre distributionslinjerna är, desto sårbarare är de naturligtvis, det håller jag med Carl Tham om. Därför menar jag att den alternativa möjligheten att ha en decentraliserad produktion är den bästa.

Det råder en speciell situation i dag, det håller jag gärna med om även om Carl Tham bara åberopar oljan, och den måste vi också ha beredskap för. Men jag kan påminna om att det till detta riksmöte, såvitt jag vet för första gången, har väckts motioner om att vi borde ha en beredskap för att elda med fasta bränslen, med rökgångar i varje hus osv. Jag tror alltså att situationen är litet mer känslig än vad Carl Tham vill göra gällande.

Jag vill gärna sluta debatten med att säga, att jag hoppas att debatterna i dag skall ge energiministern ett ord med på vägen i det jobb som kommer framöver med alternativa energikällor.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill bara till sist understryka att beredskapsåtgärder som vi genomför måste ses i ett realistiskt perspektiv: Var ligger de största problemen? Det är det jag hela tiden har betonat.

De största problemen för svensk del ligger inte på eldistributionsområdet. Det är riktigt som Thorsten Larsson säger, att det är bra att ha en viss utspridning av de stora elproducerande anläggningarna i landet och inte enbart vara beroende av vattenkraften, som ju till större delen finns i norra delen av landet. Dels räcker den ju inte till, dels kräver den obestriddigen ett distributionssystem som går ner genom hela landet. Från den utgångspunkten är det ju värdefullt att vi har fyra kärnkraftstationer i mellersta och södra delarna av landet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om kärnkraftsutbyggnaden

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Rune Torwalds* (c) den 8 februari anmälda interpellation, 1978/79:141, och anförde:

Herr talman! Rune Torwald har frågat mig:

1. Anser statsrådet, att vattenfallsverkets beräkningar av förluster vid senarelagd idrifttagning av Ringhals 3 var väl grundade mot bakgrund av nu

ytterligare kända fakta?

2. Vilken annan elproduktion anser statsrådet skall tas ur drift, om aggregaten 7-10 mot all förmodan kan ges drifttillstånd, och hur stort blir i så fall resursslöseriet för dessa stillastående elproduktionsanläggningar?

3. Anser statsrådet, att vi bör bygga ut Forsmark 3 och Oskarshamn 3, trots att vi redan har byggt ut en betydande överkapacitet för elproduktion?

I den första frågan refereras till en skrivelse från Vattenfall till industridepartementet med en redovisning av konsekvenserna av senarelagd idrifttagning av Ringhals 3. Merkostnaden 1,5 milj. kr. per dygn hänför sig till ett alternativ med en senareläggning av laddningen med sex månader från den 1 februari till den 1 augusti 1978. En konsekvens härav skulle enligt skrivelsen bli att laddningen av Ringhals 4 och Forsmark 1 senarelades med drygt tre månader.

De kostnader som uppstår på grund av förseningarna hänför sig enligt Vattenfalls skrivelse med ungefär hälften vardera till ökade anläggningskostnader för blocken och till ökade kostnader för elproduktion.

Enligt vad jag erfarit har utvecklingen under den senaste tiden inte givit Vattenfall anledning att ändra sin tidigare bedömning.

För egen del finner jag ingen anledning att ta ställning till de av Vattenfall presenterade kalkylerna. Jag anser det dock uppenbart att merkostnader av betydande storlek kan uppstå genom att en färdigställd anläggning inte kan utnyttjas. De ökade kostnaderna är en naturlig följd av att säkerhetskraven måste uppfyllas innan nya reaktorer kan tas i drift.

Jag besvarar de två andra frågorna i ett sammanhang.

Enligt 1975 års energipolitiska beslut skulle behovet av tillskott i elproduktionskapacitet fram till år 1985 huvudsakligen tillgodoses genom att fullfölja kärnkraftsprogrammet och att dessutom genomföra en betydande satsning på kraftvärmeutbyggnad. Elförbrukningens ökningstakt har numerat visat sig bli betydligt lägre än som antogs i 1975 års energibeslut, i första hand till följd av den ekonomiska krisen. Detta innebär att vi genom att utnyttja redan gjorda investeringar i kärnkraft kan klara elförsörjningen under 1980-talets första hälft med ett lågt oljeberoende och utan en forcerad och kostsam utbyggnad av annan kraft. Därigenom får vi också en tidsfrist som gör det möjligt att undvika att bygga oljeeldade kraftvärmeverk. De kraftvärmeverk som behövs under 1980-talet kan nu i stället planeras och utföras för eldning med fasta bränslen, dvs. kol, torv eller flis.

Om kärnkraftblocken 7-10 tas i drift kommer de enligt kalkyler som använts i samband med arbete med den energipolitiska propositionen att under de två närmaste åren ersätta ungefär lika delar kondenskraft och mottryckskraft vid normal produktion i befintliga vatten- och kärnkraftverk. I takt med elkonsumentstillväxten ersätter kärnkraften successivt i allt större utsträckning kondenskraft. Om man utgår från en elkonsument på ca 125 TWh år 1985, så ersätter kärnkraftblocken 7-10 i stort sett enbart el från kondenskraftverk strax före mitten av 1980-talet. Merkostnaderna för elproduktionen under de närmaste tre åren beräknas sammanlagt bli i

Fredagen den
2 mars 1979

*Om kärnkraftsut-
byggnaden*

storleksordningen 2 000 milj. kr., om kärnkraftblocken 7–10 ej tas i drift. Hela detta belopp uppstår genom en ökad oljeimport på ca 8 miljoner ton.

Eftersom anläggningskostnaderna för befintliga anläggningar redan är nedlagda, innebär kalkylen med andra ord att en sammanlagd kostnad bara under de närmaste tre åren på ca 2 000 milj. kr. skulle uppstå genom att man inte tar kärnkraftblocken 7–10 i drift.

Jag anser det uppenbart att betydande ekonomiska och försörjningsmässiga vinster kan göras genom att utnyttja färdigställda kärnkraftverk med låga rörliga kostnader och därigenom minska landets oljeberoende. En självklar förutsättning för att ta kärnkraftblocken i drift är givetvis att säkerhetskraven kan uppfyllas.

Med tio kärnkraftblock i drift erhålles ett elproduktionssystem som ger en tillfredsställande leveranssäkerhet till mitten av 1980-talet. För tiden därefter föreligger såvitt nu kan bedömas ingen överkapacitet i elproduktionen. Reaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3 har båda koncession enligt atomenergilagen och omfattas av villkorlagen. De beräknas kunna bli tagna i drift efter mitten av 1980-talet. Härigenom kan man få ett betydande bidrag för att trygga elförsörjningen under senare delen av 1980-talet med en därigenom fortsatt låg andel oljebaserad el.

I övrigt vill jag hänvisa till den energipolitiska proposition som inom kort kommer att föreläggas riksdagen.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiminister Tham för svaret på min interpellation.

Inledningsvis vill jag återge något av innehållet i den aktuella interpellation som jag ställde den 8 februari.

På TV-skärmen visas nu en sammanställning av hur mycket elenergi som producerades i Sverige under 1978 och på vilket sätt:

Vattenkraft	svarade för	61 %
Kärnkraft	svarade för	25 %
Mottryckskraft	svarade för	10 %
Oljekondens	svarade för	1 %

Import	3 % (något som vi kan bortse ifrån, eftersom vi samtidigt exporterade 4 %)
--------	--

Summa	92 485 GWh (ca 92,5 TWh)
-------	--------------------------

Jämfört med 1977 innebär detta en ökning med ca 1,7 TWh eller knappt 2 %. Tablan visar också att det inte finns några tendenser till ökat oljeberoende för elproduktion under andra halvåret 1978. Vi har alltså siffrorna dels för hela 1978, dels för andra halvåret 1978.

Som var och en ser behövde vi under 1978 endast i ytterst ringa mån

Fredagen den
2 mars 1979

utnyttja de i drift relativt dyrbara och miljöne negativa oljekondenskraftverken. Jag låter bilden vara kvar, så att åhörarna lätt kan kontrollera att de slutsatser jag nu kommer att dra är baserade på ovedersägliga fakta om elproduktionen i Sverige under 1978.

Som alla minns och som också framgår av energiministerns svar hävdade Vattenfall under 1978 att samhällsekonomiska förluster på ca 1,5 miljon per dygn skulle uppkomma, om idrifttagningen av Ringhals 3 senarelades sex månader, från den 1 februari till den 1 augusti.

Jag hävdar att detta är ett exempel på ett sällsynt ogenerat agerande från ett statligt verks sida för att med en vinklad information söka påverka allmänna opinionen.

För det första var Ringhals 3 inte alls i det skicket att reaktorn kunde ha laddats den 1 februari 1978. För det andra – och det är väsentligare – strider den ekonomiska kalkylen mot allt vedertaget ekonomiskt tänkande, något som jag här skall söka belysa.

Som framgår av vad jag tidigare sagt har vi inte behov av mer elenergi än vad vi själva producerade inom landet under 1978. Kan man inte finna avsättning för sin produktion, så får man inte heller några inkomster. Statsrådet vidgår i sitt svar att elförbrukningen icke steg under åren t. o. m. 1978 som man hade tänkt sig när man fattade 1975 års beslut om utbyggnad av kärnkraften. Jag vill inte direkt påstå att Vattenfall är ensam ansvarigt för felbedömningen, men nog var man med och utarbetade de prognoser som ledde fram till 1975 års beslut och som medfört att vi nu har en klart överdimensionerad elproduktionsapparat i Sverige. Att prognoser slår fel inträffar ju då och då, men man måste i så fall också dra de rätta slutsatserna av situationen. Jag hävdar emellertid att Vattenfall – och uppenbarligen även statsrådet Tham – har dragit och fortfarande drar helt felaktiga slutsatser.

Låt mig göra en liknelse. Vi tänker oss en entreprenör som sysslar med transporter. Han väntar sig en stark efterfrågeökning på sina tjänster och binder sig 1975 för att köpa fyra nya traktorer under åren 1978–1980, trots att han har sex skapliga traktorer och ett par epatraktorer med vilka han klarar sina uppdrag under åren 1977–1978. Är det någon som tror att hans kapitalkostnader skulle påverkas positivt av att han tar i bruk en av de nya traktorerna och låter epatraktorn stå som reserv? Nej, den enda vinst han möjligen kan göra är att han kanske får något lägre driftkostnad med den modernare traktorn. Han kan inte genom några hokuspokus slippa ifrån de kapitalkostnader han dragit på sig genom att anskaffa fler traktorer än han har behov av.

Vattenfall är i precis samma situation. Genom att man – och där får vi räkna in den riksdagsmajoritet som gick emot centerns bedömning 1975 – felbedömde ökningen av elförbrukningen och därmed behovet av produktionskapacitet, så befinner man sig under de närmaste åren i den situationen att man har mycket höga kapitalkostnader för en klart överdimensionerad elproduktionsapparat. Dessa kapitalkostnader försvinner inte – som Vattenfall velat ge sken av – om man får ta nya reaktorer i drift.

Situationen är f. ö. välbekant för de många industriföretag som under lång

*Om kärnkraftsut-
byggnaden*

*Om kärnkraftsut-
byggnaden*

tid tvingats köra med ett 60–80-procentigt utnyttjande av sin produktionskapacitet. De totala kapitalkostnaderna är ju i stort sett oförändrade, även om man givetvis i första hand utnyttjar de delar av sin produktionsapparat som har lägst driftkostnader per producerad enhet.

Mitt eget svar på den första frågan i interpellationen är därför att Vattenfalls beräkningar av förluster vid senarelagd idrifttagning av Ringhals 3 var tendentiösa och gav en helt skev bild av den ekonomiska verkligheten. Faktum är ju att Vattenfall de närmaste åren får dras med onödigt höga kapitalkostnader, därför att vi får ett lågt utnyttjande av de utbyggda elproduktionsanläggningarna.

När det gäller min andra och tredje fråga i interpellationen gör energiministern ett märkligt uttalande: "I takt med elkonsumentstillväxten ersätter kärnkraften successivt i allt större utsträckning kondenskraft." Jag ber mina åhörare titta på tablån. 1978 utgjorde oljekondenskraften bara 1 % av den totala elproduktionen eller något mindre än 1 TWh. Detta motsvarar mindre än 25 % av Ringhals 3:s produktionsförmåga. Det finns alltså inte mera oljekondenskraft att slå ut. Jag delar ordspråkets uppfattning: Där intet finns att ta, har t. o. m. f-n förlorat sin rätt.

Däremot finns det en hel del betydligt miljövänligare mottrycksalstrad elkraft att ersätta med kärnkraft, om kärnkraftsblocken 7–10 beviljas drifttillstånd. Om man gör detta, hävdar energiministern att samhället skulle spara hela 2 miljarder under de närmaste tre åren på grund av en eliminerad oljeimport på ca 8 miljoner ton. Detta är också en – vänligt sagt – tveklaktig kalkyl. Energiministern utgår uppenbarligen från att reaktorbränsle, uppärbetning av detta m. m. inte skulle kosta någonting! Var har Vattenfall funnit dessa mecenater? Och vem skall kompensera ägarna – kommuner och företag – av kraftvärmeverk och mottrycksanläggningar för det dåliga kapacitetsutnyttjande som blir följderna av energiministerns lösning? Deras kapitalkostnader blir ju oförändrade, även om utnyttjandegraden av deras anläggningar försämras.

Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att energiministern fortfarande hävdar att det skulle finnas anledning att bygga reaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3 och därmed binda ytterligare 10–12 miljarder i kärnkraftsanläggningar. En ställig utredning har ju i dagarna klarlagt att vi utan svårighet klarar Sveriges energiförsörjning under 1980-talet genom att utnyttja de snart färdiga tio reaktorerna. Att i det läget binda ytterligare kapital i nya kärnreaktorer kommer ju att leda till dryga kapitalkostnader för en överdimensionerad elproduktionsapparat under hela 1980-talet. Detta är oförsvarligt!

Enligt centerns mening borde man i stället satsa dessa miljarder på en utveckling av de förnyelsebara energikällorna, så att vi med hjälp av dessa från mitten av 1980-talet kan börja minska vårt beroende av såväl olja som kärnkraft.

I detta sammanhang vill jag också notera, att vi f. n. när det gäller elkraftsbehovet ligger klart under även den nivå som centern räknade med i sin prognos 1975 och för vilken vi hänades av de partier som genomdrev det

beslut som lett fram till att vi har nuvarande stora överkapacitet. Jag utgår då från att regeringen med sin och Vattenfalls nonchalanta inställning till riskerna med kärnkraft kommer att inom en nära framtid ge färdiga reaktorer drifttillstånd. Med de trender i fråga om elförbrukning som vi har konstaterat, finns det enligt min mening mera som talar för ett elkraftsbehov på 110–115 TWh, i stället för de 125 TWh som energiministern utgår från vid sina beräkningar. Denna differens på 10–15 TWh motsvarar produktionen från två eller tre av de nybyggda reaktorerna.

Herr talman! En fullt tänkbar utveckling är att elförbrukningen enligt centerprognosen stiger med 3 % om året under de närmaste åren. År 1985 skulle vi då behöva 110–115 TWh. Får jag då fråga energiministern: Hur stora skulle de årliga samhällseliga förlusterna bli till följd av att vi 1985 skulle komma att ha en kraftigt överdimensionerad elproduktionsapparat att betala kapitalkostnader för?

Till sist måste jag också fråga: Delar energiministern min i dag redovisade uppfattning, att svenska samhällets kapitalkostnader under 1978 för elproduktionsanläggningarna inte påverkades av en senarelagd idrifttagning av Ringhals 3?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det som Rune Torwald visade här på skärmen belyste på ett intressant sätt det förhållandet, att vår kärnkraftsproduktion i mycket stor utsträckning möjliggjorde för oss att under de senaste åren låta bli att utnyttja oljekondens. Det är naturligtvis värdefullt, som Rune Torwald mycket riktigt påpekade, eftersom oljekondens inte är bra vare sig miljömässigt eller ekonomiskt. Det belyser också det som interpellanten var inne på i senare delen av sitt anförande. Vad kan vara orsaken till att vi alltså under 1978 kunde låta bli att utnyttja oljekondens? Ja, det var det faktum att energiförbrukningen ökade mycket långsamt, beroende på den ekonomiska krisen samt det faktum att vi hade tillräckligt med vatten och kärnkraft i systemet. Samma sak gäller naturligtvis också för framtiden. Elkonsumtionen ökar, om ock i långsammare takt än tidigare, och skall man då, såsom vi talat om tidigare i dag, kunna klara försörjningen på ett säkert sätt och utan några större risker för driftsavbrott, då måste man också stegvis föra in nya anläggningar. Vi kan utnyttja den kapacitet som finns på oljekondenssidan, men interpellanten och jag tycks vara ense om att man inte bör göra det. Vad skall man då ha i stället? Jo, det är i det läget rimligt och lämpligt att ta i anspråk de reaktorer som finns färdigställda – givetvis under förutsättning att säkerhetsvillkoren kan införas.

Detta enkla förhållande – att elförbrukningen ökar, om ock i långsam takt, och att detta kräver att nya anläggningar tas i drift för att vi skall kunna klara försörjningen – är bakgrunden till det som för interpellanten tycks vara en mystifikation, nämligen hur det kan komma sig att man får kostnader när man låter en färdigställd anläggning stå outnyttjad. Med vanligt enkelt förnuft kan man lätt komma fram till slutsatsen att om man bygger en stor anläggning, som kostar mycket pengar att bygga men som är relativt billig i

Fredagen den
2 mars 1979

*Om kärnkraftsut-
byggnaden*

drift, och om man sedan inte kan ta denna anläggning i anspråk den tid man har tänkt sig, så får man stora förluster. Man kan diskutera hur stora dessa förluster är, men obestriddligen rör det sig om förluster. Jämförelsen med traktorerna var i det avseendet helt ointressant av det skälet att de nya anläggningarna har så väsentligt mycket lägre driftkostnader än de oljeanläggningar som eljest måste tas i anspråk. Detta gäller naturligtvis också för framtiden.

Sedan är det också så att vi i dagsläget – tyvärr, skulle jag vilja säga – inte är oberoende av oljekondensen. Vi kan utläsa av den föreliggande statistiken att oljekondensproduktionen fr. o. m. augusti 1978 t. o. m. vecka 6 under 1979 uppgått till ca 1 450 GWh. Om det antas att R 3-reaktorn hade varit i drift med ungefär 55-procentig tillgänglighet under den tiden, hade man kunnat spara in 1 050 GWh av oljekondensproduktionen. Denna hade nämligen kunnat ersättas av produktion i R 3, vilket hade medfört en besparing på 70 milj. kr. Dessutom hade vi kunnat inbespara ytterligare mottrycksproduktion, motsvarande 20 milj. kr. Detta gör sammanlagt 90 milj. kr. Bakgrunden till dessa siffror är att oljekondenskraften f. n. är ca 7 och mottryckskraften ca 1,5 öre dyrare per producerad kWh än kärnkraftsproduktion.

Jag kan inte garantera att varje enskild siffra i det jag redovisat är korrekt, men det är inte intressant i sammanhanget. Rune Torwald för en debatt post festum. Det har från början varit självklart, och redan den gamla trepartiregeringen – som Rune Torwald kanske har större känsla för än för den nuvarande – fattade beslut om detta, att man skulle låta pröva de nya reaktorerna enligt villkorlagen, och detta skulle få ta den tid det tog. Vi kommer säkert att få tillfälle att återkomma till de här frågorna också i framtiden.

Det är alldeles riktigt att man i de prognoser som låg till grund för 1975 års beslut överskattade det framtida elbehovet och att den "elkostym" som vi i dag har är baserad på en föreställning om en snabbare elförbrukning än den vi kommer att få framåt mitten på 1980-talet, men centerpartiet kan givetvis inte frånta sig ansvaret för detta. De tio reaktorer som skulle vara i drift under den här tiden – förutsatt att villkorlagen kan infrias – planerades och beslutades långt innan man inom centerpartiet hade kommit på att man skulle vara emot kärnkraft. De planerades under den tid då en ledande centerriksdagsman talade om ett pärlband av kärnkraftverk efter hela kusten.

Det förefaller nu – och jag är glad för det, för det innebär en realistisk tillnyktring – som om centerpartiet har accepterat de tio kärnkraftverken, förutsatt givetvis att villkorlagen kan infrias. Det visar att man inom centerpartiet inser att vi behöver dessa för att kunna klara vår elförsörjning framåt 1980-talets mitt utan att behöva ta i bruk oljekondens eller annan produktion som är baserad på olja. Och det är mycket bra, det är utmärkt. Det är just precis detta som vi bör sträva efter. Orsaken till att dessa anläggningar successivt ersätter oljekondensanläggningar är just att sådana skulle behöva drivas på grund av att elförbrukningen långsamt ökar.

Det gör, herr talman, att interpellationen och jag i grunden kanske rent av är

överens om den framtida utvecklingen på det här området. Jag har egentligen ingen anledning att kommentera de driftförluster som har uppstått när det gäller de reaktorer som skulle ha kunnat vara i drift, om vi inte hade haft strängare säkerhetskrav. Det är självklart att man får ta dessa kostnader, men man skall inte tro att det inte finns några kostnader. Det kan ju bara den tro som inte inser sambandet mellan kapitalkostnader och driftkostnader och vad detta totalt betyder för ekonomin i energiförsörjningen.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! När man är sakligt trängd väljer man att tala om något annat. Det gjorde Carl Tham.

Jag ställde den klara frågan om energiministern delar min uppfattning att det svenska samhällets kapitalkostnader 1978 för elproduktionsanläggningar inte påverkades av en senareläggning av idrifttagningen av Ringhals 3. Den frågan har icke kommenterats. Det var emellertid huvudfrågan. Vattenfall bedrev under hela sommaren 1978 i pressen och i olika andra sammanhang en agitation som gick ut på att det svenska samhället varje dag förlorade 1,5 milj. kr., därför att Ringhals 3 inte fick startas. Jag har hävdat att detta påstående var ogrundat, och eftersom statsrådet inte svarat på den här punkten gäller väl ordspråket: den som tiger han samtycker.

Indirekt innebär detta att Vattenfalls påståenden om dagliga förluster under 1978 på 1,5 milj. kr. var ogrundade. Uppgiften cirkulerade emellertid i pressen i flera månader. Förlusterna berodde alltså icke på att man inte tog anläggningarna i drift utan på att man inte behövde dem. Det fanns alltså inte behov av ytterligare anläggningar. Nu försöker Carl Tham att göra ett nummer av att oljekondenskraftverken i någon mån behövdes i januari och februari. Men de behövdes också i december. Om jag är riktigt underrättad hade vi det största värmeunderskottet i december. Det var faktiskt större än i januari och februari. Men redan i torsdags stängdes t. ex. oljekondenskraftverket i Stenungsund. Där är alltså driften redan stoppad. Statsrådet tycks också helt bortse ifrån, att om man kör i gång ett kärnkraftverk, innebär det driftkostnader, men samtidigt bortfaller inte driftkostnaderna i oljekondenskraftverken, eftersom dessa måste stå i beredskap. Man spar endast olja men icke personal och driftkostnader. Vi har ju i dagarna också fått bevis på att man har varit tvungen att sätta i gång driften.

Statsrådet har bytt uppfattning i den här frågan och det ganska markant. Skånska Dagbladet skrev den 25 februari följande, som ursprungligen stått i Svenska Dagbladet den 6 juni 1974:

”För många av dem som i likhet med mig är skeptiska mot kärnkraftens utbyggnad, är det inte i första hand ett tekniskt-ekonomiskt problem.”

Litet längre fram fortsätter tidningen:

”Det gäller efter en 15–20 år oerhörda mängder med förgiftat avfall som är farligt i hundratals år och plutonium och andra transuranier som är farliga i 10.000-tals år.

Allt detta skall hanteras, transporteras, återutnyttjas och lagras av människor. Det är ett system som är byggt för en värld med nära nog ofelbara

människor där misstag, konflikter, sabotage och desperata handlingar helt enkelt inte får förekomma.”

Jag slutar citatet där och frågar: Var statsrådet informerad om missödet vid kärnbränslehanteringen i Västerås för på dagen en månad sedan, den 2 februari? Och i så fall: Hur kommer det sig att den i andra sammanhang så publicitetshungriga folkpartiregeringen inte via massmedia informerat allmänheten om detta mycket allvarliga missöde?

Där har vi ett exempel på den mänskliga faktorn – den som alltså inte får klicka. Men på senare tid har tyvärr inte minst herr Tham redovisat en betydligt mindre känsla än tidigare för de risker som är förenade med kärnbränslehantering. Nu tycks det i stort sett inte finnas några risker alls. Allting ordnar sig! Det tycks vara så att får vi bara ett eller ett par borrhål som vi kan godkänna utgår vi från att det finns mycket större ytor där vi på sikt kan lägga ned vårt avfall.

Jag vill, herr talman, sluta detta inlägg med att fråga: Hur kommer det sig att allmänheten inte tidigare har informerats om missödet i Västerås den 2 februari?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det är en helt ny fråga som Rune Torwald nu tar upp. Jag kan bara säga att det är kärnkraftsinspektionens sak att utöva den fortlöpande kontrollen över nukleära anläggningar i det här landet och också ge de rapporter som behövs i det sammanhanget. Det vore fel av regeringen att gripa in i det förfarandet.

Sedan vill jag bara konstatera att i alla väsentliga avseenden, när det gäller de enkla sambanden mellan elförbrukningens ökningstakt och behovet av att klara den försörjningen med nya anläggningar, tycks nu Rune Torwald hålla med mig i mitt resonemang, nämligen att vi behöver de nya anläggningarna för att klara den framtida ökningstakten i elförbrukningen. – De nya anläggningarna skall självfallet byggas och nyttjas i de former som är nödvändiga för att uppfylla givna säkerhetskrav.

Jag måste säga att Rune Torwalds advokatyr när det gäller tidigare nedlagda kostnader är av något enklare slag. Det är uppenbart att man har gjort och gör förluster i och med att man inte kan ta i drift tillgängliga anläggningar. Det är inte så, Rune Torwald, att driftkostnaderna för en oljekondensanläggning väsentligen hänför sig till personal. De höjda driftkostnaderna för sådana anläggningar beror på att en oljekondensanläggning måste drivas med olja. Olja är dyrbart i inköp, och det är det som helt och hållet gör utslag på kostnaderna för oljekondensanläggningarna. Det är naturligtvis också i den jämförelsen som man får effekter på kostnaderna vid uppskov och idrifttagande av olika anläggningar. Men som jag betonat flera gånger i den här debatten är det kostnader som man naturligtvis får ta för att man skall kunna se till att säkerhetskraven blir infriade.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Carl Tham utnyttjar debattknepet att försöka låta påskina att vi skulle ha likartad uppfattning om kärnkraftsutbyggnaden. Låt mig än en gång återge vad jag sade, nämligen att vi redan har en överkapacitet med den utbyggnad av tio reaktorer som är gjord. Det innebär inte att centern tycker att det är bra med tio reaktorer. Det innebär bara att vi inte kan bortse från ett faktum som de övriga partierna drivit igenom: att det skulle byggas tio reaktorer och att de nu i stort sett är färdigbyggda. Men jag har också sagt, och det vill jag återge än en gång:

”Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att energiministern fortfarande hävdar att det skulle finnas anledning att bygga reaktorerna Forsmark 3 och Oskarshamn 3 och därmed binda ytterligare 10–12 miljarder i kärnkraftsanläggningar.”

Det var det jag sade, och jag fortsatte:

”Enligt centerns mening” – det är också min mening – ”borde man i stället satsa dessa miljarder på en utveckling av de förnyelsebara energikällorna, så att vi med hjälp av dessa från mitten av 1980-talet kan börja minska vårt beroende av såväl olja som kärnkraft.”

Låt mig till sist ställa en fråga. Statsrådet Carl Tham är mycket orolig för vår oljeförsörjning, och det har jag förståelse för. Men vilka garantier har statsrådet Carl Tham för att vi inte också kan få problem med uranförsörjningen till våra reaktorer, med upparbetning etc.? Vi vet redan att vi hade problem att få Westinghouse att infria ingångna avtal. Visserligen har man vunnit en process om detta, men huruvida man kommer att få sitt uran är kanske en annan fråga. Det hjälper inte att man är garanterad ersättning för den händelse att man inte får uran – man vet ändå inte om man på sikt kommer att ha uranförsörjningen tryggad.

Det är alltså inget som säger att det inte på sikt blir stora problem med att försörja våra nu byggda reaktorer med upparbetat uran. Mot den bakgrunden menar jag att det än mindre finns anledning att satsa nya miljarder i kärnkraften. Dessa borde man i stället redan nu sätta in på att snabbt utveckla de förnyelsebara energikällorna.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag konstaterar bara att centerpartiet nu på ett glädjande sätt – det är på intet vis en anklagelse – har accepterat i varje fall de tio kärnkraftverk vars existens också centerpartiet har ansvar för, eftersom beslut om dessa fattades för länge sedan. De ingår som en viktig del i det nuvarande svenska elförsörjningssystemet, givetvis under förutsättning att uppställda säkerhetskrav kan infrias. Och i det avseendet förligger nu en bedömning, som också den gamla trepartiregeringen var överens om, nämligen att villkorlagens krav är uppfyllda, utom i ett avseende.

Jag vill också avslutningsvis konstatera att vi i energipropositionen, som kammarens ledamöter får tillfälle att återkomma till, gör de bedömningar som vi har att göra när det gäller den svenska uranförsörjningen. Det är lika litet här som på något annat område där vi har import av energi så att vi har

hundraprocentigt säkra garantier. Jag hyser emellertid ingen oro för den uranförsörjning som är nödvändig för att klara det begränsade svenska kärnkraftsprogrammet.

Det är också uppenbart att oljan och oljeberoendet härvidlag av flera skäl utgör ett väsentligt större problem, dels därför att det är en så dominerande faktor i vår energiförsörjning, dels därför att oljan är föremål för ekonomiska och politiska förlopp som vi inte kan påverka och som gör att oljeberoendet kan få ödesdigra konsekvenser både för vår välfärd och för vår ekonomi.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Det lönar sig säkerligen inte att driva denna debatt särskilt mycket längre. Låt mig bara kategoriskt bestrida, att centerpartiet har medverkat till beslutet om de tio kärnkraftverken. Det beslutet fattades 1975, och jag och andra centerpartister röstade då för en reservation med krav på att det inte skulle byggas tio kärnkraftverk. Det debattricket går jag inte på.

Det är vidare på det sättet att Carl Tham hävdar att det svenska kärnkraftsprogrammet är begränsat. Det är inte riktigt. Såvitt jag vet har Sverige f. n. större andel kärnkraftsbaserad elkraft än något annat land i världen. Det innebär att vi är mycket illa ute, om vi inte får det uran som vi behöver för våra reaktorer.

Till sist vill jag bara säga att det tydligen är precis så som Göteborgs-Posten skrev i går med anledning av regeringens ställningstagande till naturgasen, som ju centern har förordat som en miljövänlig energikälla som kunde hjälpa oss att komma över det besvärliga 1980-talet innan vi får fram tillräckligt givande nya och förnyelsebara energikällor. GP skriver i rubriken till sin artikel följande: "Kärnkraften viktigast för fp." Det gäller tydligen också för Carl Tham.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag uppmanar Rune Torwald att läsa på i centerpartiets historia och även om det nuvarande svenska kärnkraftsprogrammet. De tio reaktorer som vi nu diskuterar och som i stort sett är färdigställda beslöts långt innan 1975 års energibeslut fattades.

Det är riktigt att centerpartiet därefter har påyrkat avveckling av det svenska kärnkraftsprogrammet till år 1985, men detta är numera en övergiven ståndpunkt.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet fler gånger, men låt mig med anledning av statsrådet Thams sista inlägg dra en liknelse. Om man får ett erbjudande att ta hand om en vanskött gård med fem hektar igenbuskad mark, åtar man sig kanske att klara det på fem år. Man får inte chansen. Det går tre år. Då är det fråga om tio hektar. Därför säger man: Nu behöver jag tio år för att klara upp det här. Det är självklart, herr Tham, att ju längre herr Tham får hålla på att låsa fast Sverige i kärnkraft, desto längre tid kommer det att ta för centern att röja upp efteråt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om standardsäkrade pensioner

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

Om standardsäkrade pensioner

Socialministern GABRIEL ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Carl-Henrik Hermanssons* (vpk) den 14 februari anmälda interpellation, 1978/79:146, och anförde:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat dels hur jag ser på angelägenheten av att frågan om standardsäkrade pensionsförmåner får en snar och positiv lösning och hur jag vill kommentera de skäl som anförts häremot, dels om jag är beredd att skyndsamt ta initiativ till att denna fråga blir upptagen till beredning samt att pensionärsrörelsen därvid ges möjlighet att delta.

Låt mig först konstatera att utvecklingen inom pensionsområdet under den senaste femårsperioden kännetecknats av en mycket omfattande och kostnadskrävande reformverksamhet. Folkpensionens grundbelopp höjdes den 1 januari 1975 för alla pensionärer. Folkpensionen för en ensam pensionär justerades då från 90 till 95 % av basbeloppet och från 140 till 155 % av basbeloppet för pensionärspar. Den 1 juli 1976 sänktes den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år, samtidigt som det blev större möjligheter att individuellt välja tidpunkt för pensioneringen mellan 60 och 70 års ålder.

Den 1 juli 1976 genomfördes delpensionsreformen för anställda. Genom delpensioneringen är det möjligt att minska arbetsinsatsen mellan 60 och 65 års ålder genom att övergå till deltidarbete i kombination med delpension. Denna pensionsform har slagit väl ut, och antalet delpensionärer har ökat kontinuerligt. I januari i år var det närmare 44 000 personer som uppbar delpension. Riksdagen har nyligen på regeringens förslag beslutat att delpensionsförsäkringen skall omfatta alla förvärvsarbetande, dvs. även egna företagare.

Av central betydelse i detta sammanhang är att de folkpensionärer som saknar ATP eller har låg ATP är tillförsäkrade årliga standardförbättringar genom pensionstillskott. Även dessa årliga standardhöjningar har förbättrats och sedan juli 1976 höjs pensionstillskotten varje år med 4 % av basbeloppet för ålderspensionärer. Förtidspensionärerna är tillförsäkrade dubbla pensionstillskott och får alltså ett årligt standardtillskott med 8 % av basbeloppet.

De årliga höjningarna av pensionstillskotten avser tiden fram t. o. m. budgetåret 1981/82. Då kommer alla ålderspensionärer att utöver folkpensionens grundbelopp vara tillförsäkrade ATP eller pensionstillskott motsvarande minst 45 % av basbeloppet. Förtidspensionärerna är på motsvarande sätt tillförsäkrade tillskott med 90 % av basbeloppet.

Vid sidan av denna successiva utbyggnad av pensionstillskotten bör det också noteras att ATP-pensionerna för varje år får allt större betydelse. Av de f. n. drygt 1,3 miljonerna ålderspensionärer har f. n. ca 53 % också ATP. Bland förtidspensionärerna har 70 % ATP. Denna andel folkpensionärer som har ATP-pension ökar fortlöpande. Dessutom ökar också de utgående individuella ATP-beloppen successivt genom ett ökat antal intjänade poängår för tillkommande pensionärer.

Fredagen den
2 mars 1979

Om standardsäkrade pensioner

Hela det allmänna pensionssystemet är värdesäkrat genom anknytning till basbeloppet. Detta ger pensionärerna en viss särställning jämfört med många andra grupper. Med anledning av vissa diskussioner som har förts om pensionärernas ekonomiska trygghet vill jag understryka att reglerna för värdesäkring av pensionerna självfallet måste ligga fast.

Den fortsatta reformverksamheten på pensionsområdet behandlas av den parlamentariskt sammansatta pensionskommittén. Kommittén har haft i uppdrag att bl. a. pröva möjligheterna att med hänsyn till de resurser som kan ställas till förfogande förstärka de garantier för pensionsnivån som nu finns. I sitt senaste betänkande (SOU 1977:46) Pensionsfrågor m. m. har kommittén enhälligt avstyrkt att man f. n. inför någon form av generell och automatiskt verkande standardutvecklingsgaranti inom den allmänna pensioneringen, bl. a. mot bakgrund av de mycket omfattande kostnadsbindningar som skulle följa av ett sådant system. Pensionernas standardutveckling bör enligt kommittén liksom hittills få bestämmas genom gång efter annan återkommande politiska beslut. Kommittén anser att utöver den nu pågående utbyggnaden av pensionstillskotten liksom den successiva framväxten av ATP bör de resurser som i rådande ekonomiska läge är tillgängliga för förbättringar för pensionärerna koncentreras till de områden där behoven är mest framträdande. Kommittén pekar därvid på behovet av en kraftig utbyggnad av sjukvården för äldre, särskilt långtidsvården och hemsjukvården.

Pensionskommitténs betänkande har remissbehandlats, och flertalet remissinstanser delar kommitténs bedömning av möjligheterna att införa en standardutvecklingsgaranti inom den allmänna pensioneringen. För egen del vill jag konstatera att riksdag och regering har lagt fast ett program för fortsatt utbyggnad av pensionstillskotten fram t. o. m. budgetåret 1981/82. Därmed kommer de pensionärer som saknar eller har låg ATP att få en fortsatt icke oväsentlig standardförbättring under de närmaste åren. Jag är för dagen inte beredd att gå närmare in på frågan om vilka förändringar som därefter kan bli aktuella inom pensionssystemet.

Flera utredningar, som har lagts fram under senare år, visar på behovet av ökade utbyggnadsinsatser inom vård- och omvårdnadsområdet för de äldre. Jag delar därför pensionskommitténs uppfattning att de resurser som under de närmaste åren kan ställas till förfogande för förbättringar för pensionärerna i första hand måste användas för att få till stånd den utbyggnad av samhällets vårdresurser som är helt nödvändig. Avsikten är också att regeringen inom kort skall lägga fram förslag till riksdagen som syftar till att underlätta denna utbyggnad av vårdresurserna för de äldre.

Slutligen vill jag framhålla att regeringen har för avsikt att inbjuda representanter för pensionärsorganisationerna till överläggningar innan ställning tas till större frågor av särskild betydelse för de äldre.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation men måste tyvärr konstatera att det är negativt. Gabriel Romanus vill inte ta

Om standardsäkrade pensioner

något initiativ för att frågan om standardsäkrade pensioner skall få en positiv lösning. Även om han inte säger ett direkt nej till kravet, är hans argumentering i sak ett nej.

Detta är mycket beklagligt. Kravet på standardsäkrade och värdebeständiga pensioner betraktas av pensionärsrörelsen som ett av de mest väsentliga kraven. Det är alltså inte främst till mig och vpk-gruppen som Gabriel Romanus säger nej, utan det är till den samlade pensionärsrörelsen.

Låt mig crinna om några fakta. Pensionerna är fortfarande mycket låga. Socialministern anförde en rad procenttal i sitt svar, men pensionärerna kan ju inte leva på procent. Låt oss titta på vad pensionerna ger i kronor och hur utvecklingen varit för pensionärerna jämfört med andra grupper i samhället. Första kvartalet 1979 utgjorde grundpensionen och pensionstillskottet för ensamstående pensionärer 16 764 kr. per helt år eller 1 397 kr. i månaden. Giftna uppbar vardera 1 206 kr. i månaden.

Medräknat kommunalt bostadstillskott kommer man upp till en summa av i runt tal 20 000 kr. om året. Och denna låga summa tvingas många pensionärer att leva på, samtidigt som hyran för en modern tvårumslägenhet kan uppgå till 600–700 kr. i månaden. Andra pensionärsgrepp har ett tillskott av en liten ATP och därigenom ett något bättre läge. Först i år, 1979, får vi den första gruppen som kvalificerar sig för full ATP.

Inkomstskillnaderna kan alltså vara betydande också bland pensionärerna. Men ta den stora gruppen som tvingas klara sig på grundpension och pensionstillskott plus ett kommunalt bostadstillägg. Den omfattar kanske 600 000 pensionärer – det finns ingen exakt siffra, men den torde vara av ungefär den storleksordningen. Det är ju en utomordentligt låg standard som dessa människor tvingas till. Samtidigt har de under den senaste tiden utsatts för angrepp från olika personer och organisationer, som hävdar att pensionärerna egentligen tar för mycket av det ekonomiska utrymmet och att de knappa pensionerna skulle vara ett stort problem för framtiden.

Det bör erinras om att det är pensionärerna som under sina aktiva år har skapat den produktionsapparat ur vilken pensionerna nu i sista hand utbetalas. Det handlar alltså inte om någon gåva som nuvarande produktiva generation i nåder ger till pensionärerna. Det handlar om en *intjänad rättighet* för vilken pensionärerna redan slitit hårt.

Pensionärernas riksorganisation, PRO, aktualiserade redan vid sin kongress 1973 ett krav som gav uttryck åt principen om en utjämning av pensionsvillkoren, nämligen att folkpensionen skall motsvara 65 % av den genomsnittliga industriarbetarlönen. I slutet av 1950-talet beräknades en folkpensionär ha ca 30 % av en sådan medellön. I mitten av 1960-talet hade andelen gått ned till ca 22 % och nu beräknas den till 25 %. Det är alltså långt kvar till den uppställda målsättningen, och man måste tyvärr konstatera att det relativa läget för dem som bara har grundpension och pensionstillskott är sämre än vad det var vid slutet av 1950-talet.

Kravet på standardsäkring, som jag har tagit upp i interpellationen, gäller frågan om förhållandet mellan utvecklingen av pensionärernas levnadsstandard och den övriga befolkningens. Denna fråga togs upp i direktiven för

Fredagen den
2 mars 1979

Om standardsäkrade pensioner

pensionskommittén, och detta uppfattades allmänt som ett positivt ställningstagande i sak. Tyvärr avvisade pensionskommittén sedan detta krav. Detta vållade djup besvikelse och en stark indignation bland pensionärerna. I ett uttalande från PRO:s kongress 1977 sägs sålunda:

”Kongressen kräver att pensionerna – både folkpension och ATP – skall ha en med andra inkomstgrupper jämförbar standardutveckling och uttalar sin djupa och bittra besvikelse över pensionskommitténs förslag om att sådan garanti icke skall ges.

Kongressen finner det också i hög grad anmärkningsvärt att pensionskommittén som skäl för sitt avslag i denna fråga betonat att pensionärernas standard måste hållas nere för att ge utrymme för vårdmöjligheter till pensionärer. Ett cyniskt betraktelsesätt, som det inte finns motsvarighet till i något annat sammanhang.”

Jag kan inte finna annat än att socialministern i sitt svar i dag är inne på precis samma tankegång som PRO sålunda betecknat som ett ”cyniskt betraktelsesätt”. Samma omdöme måste också ges om det uttalande som nyligen gjorts av statssekreteraren i ekonomidepartementet Lars Wohlin, som i en tidningsintervju sagt så här: ”Mycket talar för att vi tvingas låta pensionärerna betala för sin service.” Varför skulle just pensionärerna sättas i strykklasse på detta sätt jämfört med andra grupper i samhället? Jag håller helt med pensionärerna och deras organisationer när de upprört protesterar mot sådana uttalanden.

Till det myckna talet som vi hört under den senaste tiden om att pensionärskollektivet tar för mycket av det produktionstillskott och den konsumtionsökning som kan väntas under de närmaste åren måste följande framhållas: Pensionärerna tvingas i dag leva på en standard som genomsnittligt är mycket lägre än för övriga medborgare. Det är alltså nödvändigt att de får en större andel än andra grupper av produktionstillskott och konsumtionsökning. Annars kan ju pensionärerna aldrig komma upp i en standard som är jämförbar med andra grupper i samhället. Vad som krävs är alltså två saker: för det första en absolut och relativ standardhöjning för pensionärerna, för det andra en standardsäkring som garanterar att pensionerna följer med vid höjning av de genomsnittliga reallönerna.

Det har under den senaste tiden framträtt tendenser, framför allt i pressdebatten, som framhållit att levnadsstandarden inte är det viktiga för pensionärerna, utan att det viktiga är deras totala situation, deras ställning i olika gemenskaper osv. Det är givet att det är pensionärernas samlade situation som måste förbättras. Här återstår fortfarande mycket att göra. Många pensionärer känner sig i dag undanskuffade och behandlade som andra rangens medborgare. Det gäller rätten till arbete och det gäller en rad andra saker. Men grundläggande för att pensionärerna skall känna trygghet och uppskattning är dock deras ekonomiska standard. Med skalden vill man säga: ”Tryck ej blott den valkiga näven, tryck även en penning i den!” Man får inte säga nej till pensionärernas berättigade krav på standardförbättring och standardsäkring med hänvisning till att det är viktigare att förbättra deras allmänna läge i samhället. Det vore ett i hög grad cyniskt resonemang.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Låt mig först med anledning av den diskussion om de äldres ekonomiska trygghet som Carl-Henrik Hermansson hänvisade till än en gång understryka det som jag sade redan i interpellationssvaret, nämligen att värdesäkringen av pensionssystemet ligger fast. De utfästelser som har givits till den äldre generationen, som har byggt upp vårt samhälle, skall hållas. På den punkten svävar vi inte på målet.

Carl-Henrik Hermansson talade om att några i debatten har sagt att pensionärskollektivet får för mycket i dag. Jag vet inte vem han syftar på. Det kan i varje fall inte vara regeringen. Regeringen står inte för den uppfattningen. Vill han angripa någon annan bör han tala om vem han angriper.

Sedan hänvisade Carl-Henrik Hermansson till ett uttalande av statssekreterare Lars Wohlin i budget- och ekonomidepartementet. Med anledning av det vill jag bara understryka att i den TV-intervju som åsyftas betonade Lars Wohlin själv att det var ett personligt inlägg han gjorde och att han inte framträdde som talesman för regeringen.

Regeringens uppfattning i de frågor som där berördes är följande:

1. Det är väsentligt för de äldre, liksom för många andra i vårt samhälle, att vård och service byggs ut så att var och en kan få den vård och service som han behöver. Det kommer att vara en förstahandsuppgift för vårt samhälle under de närmaste åren.

2. De avgifter som förekommer i det sammanhanget får självfallet inte sättas så, att de hindrar någon från att utnyttja den vård och service som han behöver.

3. Pensionärernas förhållanden i dag är så olika – jag vill instämma i vad Carl-Henrik Hermansson sade på den punkten – att det inte längre är meningsfullt att tala om pensionärskollektivet i ekonomiska termer. Vi har i dag inte så få pensionärer med en årsinkomst på 60 000 å 70 000 kr. och mera, bl. a. tack vare de regler som gäller för statligt och kommunalt anställda, men vi har å andra sidan en stor grupp som bara har folkpension, pensionstillskott och kommunalt bostadstillägg. För den gruppen, som kommer att finnas och vara stor under lång tid framöver, gäller helt andra ekonomiska förhållanden. Man kan alltså inte generalisera och säga att pensionärerna har det så och så och att de bör betala så och så mycket.

4. Det bör också noteras att Lars Wohlins reflexioner rörde ett skede när ATP är fullt utbyggt, dvs. ett skede som ligger långt fram i tiden.

Det som vi nu skall diskutera är något närmare liggande frågor. Därvid måste vi utgå från den ekonomiska verkligheten.

Carl-Henrik Hermansson, jag och flera andra medverkade i en debatt här i våras om befolkningssituationen och de tendenser som finns i befolkningsutvecklingen. Både Carl-Henrik Hermansson och jag kunde konstatera att de nuvarande tendenserna är oroande, bl. a. därför att de kommer att ställa den yrkesverksamma generationen inför stora påfrestningar när det gäller att klara av de löften som har givits till den äldre generationen. Det är sant att det här inte är fråga om några gåvor som skall utdelas, utan det är fråga om pensioner som de äldre har gjort sin insats för och självfallet skall ha. Men det

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

Om standardsäkrade pensioner

*Om standardsä-
kade pensioner*

hindrar inte att det, med det pensionssystem vi i dag har, blir en svår ekonomisk påfrestning på den aktiva generationen att betala dessa pensioner, om den nuvarande befolkningsutvecklingen fortsätter. Det är vi ense om. Vi var det för ett år sedan, och jag utgår ifrån att vi är det nu också.

Det här är en del av verkligheten som vi inte kan komma ifrån. Jag kan inte förstå att det skulle vara cyniskt att påminna om att när resurserna är begränsade måste man ta det viktigaste först. Och det viktigaste är enligt en enhällig pensionskommitté och enligt det övervägande antalet av de instanser som har yttrat sig över kommitténs betänkande att se till att det finns omsorger, vård och service tillgängligt för dem som behöver det. Det är viktigare än att bygga vidare på pensionssystemet ovanpå ATP – det är ju det den här interpellationen handlar om.

Vi är överens om den standardutveckling som det innebär att vi växer in i ATP-systemet. Men en påbyggnad på ATP med ytterligare standardförbättringar måste vägas mot andra angelägna behov i samhället, bl. a. för de äldre. Utredningen påpekar att vård och service ingår i standarden. Det är litet märkligt att man skall behöva påminna en kommunist om att den offentliga konsumtionen, den gemensamma servicen, ingår i människornas standard. Det är inte någonting som man kan spela ut mot den.

Det innebär inte att standarden hålls nere, som Carl-Henrik Hermansson sade, om man bygger vidare och ser till att pensionärerna kan få vård, bra bostad, att de kan få bo kvar i sin bostad längre än vad som f. n. är möjligt, pensionärlägenheter osv. Det är inte att hålla nere standarden utan det är att förbättra standarden, för tyvärr kan vi i dag inte uppfylla de kraven – det är det sorgliga. Att säga att det är viktigare än att bygga ut ATP-systemet är inte cynism. Jag tror att det är en bedömning som delas av de flesta i vårt samhälle. Det tyder pensionskommitténs betänkande och reaktionerna på det från olika instanser på.

Carl-Henrik Hermansson nämnde pensionärernas bostadssituation. Där har vi haft en gammal orättvisa, nämligen att stödet till de äldres boende har varierat väldigt mellan kommunerna. Det är obestriddligt. Detta har också påtalats av pensionärernas organisationer. I vissa kommuner har man kunnat få högst 100 kr. i månaden i bostadsstöd, i andra kommuner har man kunnat få upp till 1 300 kr. i månaden. Jag tror att det är 146 kommuner som haft 500 kr. som övre gräns för stödet. Det är en sådan punkt som bör angripas och som vi nu också angriper.

Som framgått av meddelanden från regeringen kommer regeringen inom kort med ett förslag som innebär att staten skall ta över en betydande del av kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen. Detta är då förenat med krav på kommunerna att öka stödet till pensionärerna så att man kommer upp till vissa miniminivåer. Hyresgränserna skall vara för ensamstående 700 kr. i månaden och för makar 800 kr. i månaden. Det krävs att kommunerna betalar minst 80 % av den hyreskostnaden.

Att sätta in stöd där det bäst behövs när vi har begränsade resurser anser vi vara den riktiga politiken – inte att utlova att vi skall höja standarden även för dem som har full ATP. Det är ju det som är ämnet för interpellationen.

Herr talman! Jag tror att den svenska debatten skulle vinna mycket på att vi diskuterade socialpolitiken för framtiden med utgångspunkt i att vi mer än tidigare måste sätta det viktigaste först, att vi inte har utrymme för några långtgående löften om generella, stora åtaganden. Vi skall fullgöra de åtaganden som är gjorda, men när det gäller utbyggnad skall vi ta det viktigaste först. Det vore bra med en ökad realism i den socialpolitiska debatten.

Jag tror inte att någon har något att vinna på att jag, å regeringens vägnar, står här och lovar att vi inom kort skall göra nya ändringar i pensionssystemet som innebär att vi bygger vidare ovanpå den värdesäkring som i dag ligger i vårt pensionssystem. Jag, och troligen många med mig, skulle uppskatta om Carl-Henrik Hermansson ville ge beskedet att inte heller kommunisterna kan ge några sådana löften – det kan ni nämligen inte.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag har inte begärt att Gabriel Romanus eller regeringen skall ge några löften – det är inte det som saken gäller. Jag har tagit min utgångspunkt i de krav som ställs av pensionärerna genom deras organisationer och frågat om regeringen är beredd att stödja de kraven. Kommunisterna är beredda att stödja kraven, då vi tycker att de är riktiga. Om man tycker att de är riktiga, har man sedan en gemensam utgångspunkt för att diskutera hur de på ett realistiskt sätt skall kunna tillgodoses.

Jag skall litet grand kommentera vad Gabriel Romanus har sagt.

Han sade bl. a. att värdesäkringen ligger fast. Från pensionärernas sida kritiseras den nuvarande formen för värdesäkring av pensioner som varande otillfredsställande. Bland de krav som har ställts från PRO finns kravet på en värdebeständig pension, vilket man menar att pensionärerna f. n. inte har.

Ett krav som vpk har rest i en motion till årets riksdag och som så småningom kommer upp till behandling är att de tillägg som utgår i förhållande till prisstegringarna skall betalas redan vid två procents prisstegring i stället för nuvarande tre procents prisstegring. Det skulle minska eftersläpningen och göra läget något bättre för pensionärerna.

Ett förhållande som pensionärerna själva har påtalat är att deras livsmedelsutgifter i relation till inkomsten är betydligt större än för andra grupper i samhället. Man har pekat på att prisstegringen när det gäller livsmedel har varit särskilt stark under senare år, vilket missgynnat pensionärerna. Jag säger detta, eftersom man enligt min uppfattning inte kan nöja sig med ett uttalande om att värdesäkringen ligger fast, när det i själva verket finns en stark kritik från pensionärsgruppernas sida mot den nuvarande formen för värdesäkring av pensioner.

Det är möjligt att statssekreterare Wohlins uttalande skall stå för honom själv. Jag har gått till källan för det – en intervju i tidningen Köpmannen – och där betonas inte detta särskilt starkt. Jag skulle i anslutning till vad socialministern har sagt apropå de olika punkterna i Wohlins uttalande vilja ställa en konkret fråga. Avser regeringen att tillåta avgiftshöjningar för olika servicetjänster och därmed ytterligare urholka pensionärernas standard? Det

Fredagen den
2 mars 1979

Om standardsäkrade pensioner

är detta pensionärerna fruktar, och det är det som har skapat deras oro.

De allmänna uttalandena om att vård och service skall byggas ut och att avgifterna inte får sättas så högt att ingen kan använda sig av vården svarar inte på den konkreta fråga som ställs ifrån pensionärernas sida och som alltså är: Hur ställer sig regeringen till frågan om att tillåta eller själv vidta avgiftshöjningar för olika servicetjänster och därmed ytterligare urholka pensionärernas standard i nuläget?

Det är riktigt att vi diskuterade befolkningsutvecklingen för ett år sedan. För min del diskuterade jag därvid det oroande läget beträffande nativiteten, antalet nytillkommande svenska medborgare. Jag tror däremot att den oro som kommer fram i debatten – och som också fanns i Gabriel Romanus inlägg – om utvecklingen av antalet äldre människor är något överdriven. Jag vill här citera ur en artikel av befolkningsexperten Erland Hofsten från november 1978, där han säger:

”I själva verket finns det ingen anledning att tro på någon ytterligare ökning av antalet människor i åldern 65 år och däröver under tiden fram till år 2000. Däremot kan man räkna med att det kommer att ske en kraftig strukturförändring bland de äldre. Antalet riktigt gamla – de som är över 80 år – kommer att fortsätta att öka – och öka mycket kraftigt – medan däremot antalet yngre åldringar – mellan 65 och 79 år – kommer att till och med bli något färre fram till år 2000.

Om man sträcker ut perspektivet ytterligare till år 2025, blir utvecklingen återigen en annan. Under början av nästa århundrande ökar antalet människor i åldern 65–79 år, medan de mycket gamla i åldern över 80 år då inte längre ökar.”

Det är alltså inte den tilltagande mängden av människor över 65 år som är det stora befolkningsproblemet. Det problem som finns är i stället att det föds för få barn i Sverige f. n.

Jag tror därför inte att vi skall trycka så hårt i debatten på just antalet pensionärer, antalet människor över 65 år. Vad vi skall diskutera är frågan: Vad kan vi göra för att öka ut de produktiva åldrarna? Och där är det oerhört viktigt att bereda dem som kommer över gränsen 65 år en chans att fortsätta arbeta. Vi vet att vi f. n. har mycket stela system i det svenska samhället, och vi får t. o. m. uppleva sådana egendomligheter som att människor själva ansöker om att få fortsätta att jobba i produktiv tjänst men vägras detta, vilket ju är helt orimligt.

Om socialministern ger mig chansen genom en replik, vilket jag hoppas att han gör, har jag ytterligare en del att tillägga. Tidsgränsen är nu överskriden.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Det vore ju frestande att avstå, men ett meningsutbyte med Carl-Henrik Hermansson är alltid stimulerande, så jag fortsätter gärna en stund till.

Det var en sak som jag kanske borde ta upp. Sven Aspling är inte här, men jag tycker ändå att det i rättvisans namn bör sägas att det sätt på vilket Carl-

Henrik Hermansson återgav direktiven till utredningen inte är alldeles riktigt. I direktiven står det att kommittén skall "undersöka behovet av och möjligheterna att med hänsyn till inkomstutvecklingen och omfattningen av de resurser som kan ställas till förfogande förstärka de garantier rörande pensionsnivå som följer av nu gällande bestämmelser". Det är möjligt att detta på något håll uppfattades som ett förord för att man skulle införa en standardutvecklingsgaranti, men det kan knappast ha varit så för dem som läst direktiven, och det har naturligtvis Carl-Henrik Hermansson gjort. Rätt skall vara rätt även när det gäller den socialdemokratiska regeringen och vad den lovat och inte lovat.

Nu säger Carl-Henrik Hermansson att han inte begärt att jag skall utfärda något löfte utan bara att jag skall svara på om regeringen är beredd att infria de krav som pensionärernas organisationer har ställt på en standardutvecklingsgaranti. Men om jag svarar ja, är det ju att ge ett löfte som det i dag inte finns ekonomisk täckning för.

Nu fick vi höra att vänsterpartiet kommunisterna är berett att ge detta löfte, att det skall införas en standardutvecklingsgaranti. Det kommer då att gå ut över någonting annat, och vi säger för vår del att vi inte är beredda att nu ge sådana försäkringar. Vi anser att de resurser som kan ställas till förfogande i första hand måste gå till en nödvändig utbyggnad av vård och omsorg innan man går in på sådana åtgärder – i och för sig önskvärda men mindre angelägna – som att bygga på ATP-systemet med en garanti för fortsatt standardhöjning utöver den som ligger i att vi nu håller på att växa in i ATP, vilket ju i och för sig är en standardhöjning för pensionärerna i förhållande till tidigare.

Det är riktigt att det har framförts kritik från pensionärsorganisationerna mot formen för värdesäkring. Man har sagt att konsumtionsmönstret hos pensionärer är annorlunda och att det därför borde finnas ett särskilt index, och man har diskuterat formerna för att beräkna basbeloppet. Regeringen har mot den här bakgrunden beslutat att ge pensionärsorganisationerna möjlighet att föreslå representanter till den indexnämnd som hjälper statistiska centralbyrån med just de här frågorna. Vi har därmed tillgodosett ett krav som pensionärsorganisationerna länge har ställt. Det kommer också att företas en omfattande hushållsbudgetundersökning, som kommer att ge underlag för bedömningen av om det här är en bra form eller inte.

Carl-Henrik Hermansson kritiserade att jag bara gjorde allmänna uttalanden om att vården självfallet måste byggas ut. Det är inte riktigt så. Vi arbetar för att förverkliga en utbyggnad av t. ex. långvården med 2 000 platser om året. I går träffades ett avtal mellan Landstingsförbundet och socialdepartementet – vi hoppas att riksdagen kommer att godkänna det – som innebär att 170 milj. kr. ställs till förfogande just för detta ändamål. Landstingsförbundet intygar å sin sida att dessa pengar möjliggör genomförandet av de planer som skulle tillföra långvården 2 000 platser om året. Det är alltså ett konkret resultat.

Låt oss sedan gå över till diskussionen om befolkningsutvecklingen. Vi skall inte alltför mycket fördjupa oss i historieskrivning, men inför den här diskussionen läste jag faktiskt vad både Carl-Henrik Hermansson och jag

Fredagen den
2 mars 1979

*Om standardsäk-
rade pensioner*

sade i debatten i våras, eftersom jag tycker att den har ett samband med den här diskussionen. Carl-Henrik Hermansson sade att befolkningen i arbete kan bli liten i förhållande till antalet barn och pensionärer, vilket skapar problem. Det är precis det jag har talat om. Vi vet alla – jag höll på att säga hela den stora skara som är församlad här i dag – att det pensionssystem vi har fungerar så, att den yrkesverksamma generationen med sina avgifter i huvudsak skall betala de utgående pensionerna. Är då den yrkesverksamma generationen liten och pensionärsgenerationen stor, så blir det ekonomiska påfrestningar. Det är precis det perspektivet vi står inför, och vi hoppas att människor skall sätta det antal barn till världen som de vill ha och att detta innebär att befolkningen inte skall minska. Men vi kan inte komma ifrån att detta är ett ekonomiskt perspektiv som vi står inför. Att då ställa ut de här löftena, som man begär av oss, vore inte ansvarsfullt.

Jag vill sluta med en punkt där vi är överens: Det är viktigt att vi kommer bort ifrån det stela pensionstänkande som innebär att en människa ena dagen är fullt arbetsför men nästa dag – 65-årsdagen – får besked om att nu måste hon sluta jobba. Vi har länge arbetat för en ökad rörlighet i systemet som ger möjlighet att stegvis minska sin arbetsinsats. Delpensionen är en åtgärd i den riktningen. Arbetsmarknadsministern kommer att tillsätta en utredning, som skall undersöka om man kan utvidga anställningsskyddet även för den som har passerat pensionsdagen och på det sättet skapa ett mänskligare arbetsliv just för de äldre. Jag har på den punkten samma syn som Carl-Henrik Hermansson gav uttryck åt.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Vad Gabriel Romanus senast sade tycker jag är utmärkt. Det motsvarar ett krav som har ställts i vpk-motioner till riksdagen flera gånger och som även ställts till årets riksmöte. Det är alltid angenämt när man får en motion bifallen på det här sättet genom ett uttalande av ett ansvarigt statsråd. Jag hoppas att riksdagen intar samma förnuftiga ståndpunkt.

Det finns en rad problem att här ta upp. Vi vet ju att den grupp som vi nu diskuterar och vars ekonomiska och sociala problem det gäller är en mycket stor grupp i samhället. Den omfattar 1,3 miljoner människor. Den ekonomiska standarden när det gäller en avsevärd del av denna grupp ligger på en utomordentligt låg nivå. Frågan är: Hur skall man klara det? Gabriel Romanus lutar då till utbyggnaden av ATP-systemet. Men vi vet ju att det tar utomordentligt lång tid innan den här stora gruppen med en mycket låg standard genom ATP får en sådan situation att man kan säga att den är hygglig. Många i den här gruppen kommer aldrig i den situationen. Jag tror alltså inte att vi kan föra bort frågan om en förbättring av grundpensionen, vilket ju kravet på standardhöjning och standardsäkring innebär, med en hänvisning till att vi i stället skall satsa på vården och på det viset ge pensionärerna möjligheter till ett bättre liv.

Jag inser självfallet att vården ingår i standarden. Men varför pensionärerna reagerar mot den diskussion som har varit är ju att man egentligen inte för någon annan grupp ställer frågan om förbättring av standarden mätt som

realinkomst i sedvanlig bemärkelse mot en utbyggnad av vårdresurserna. Men för pensionärerna gör man det.

Jag tror inte att man vid de avtalsförhandlingar som förs varje år diskuterar utbyggnaden av Karolinska sjukhuset eller andra sjukvårdsinrättningar. Men just när det gäller pensionärerna förs omedelbart diskussionen in på detta problem och man hänvisar till att vården måste ingå i levnadsstandarden. Det är detta pensionärerna reagerar mot. De tycker att de behandlas och betraktas på ett annat sätt än övriga medborgare. Därför har de också använt det uttryck som jag citerade. De karakteriserade pensionskommitténs ställningstagande, att pensionärernas standard måste hållas nere för att ge utrymme för vårdmöjligheter för pensionärer, som ett cyniskt betraktelsesätt. Det är PRO:s kongress som har skrivit detta, och detta är alltså uttryck för vad pensionärerna tänker och tycker.

Det finns en annan punkt i socialministerns anförande, där jag också vill uttala mig positivt, nämligen att man har tagit upp de krav som vi från vpk:s sida länge har drivit, dvs. att staten skulle överta betydande delar av bostadstilläggen och se till att det blir en mera jämn standard ute i de olika kommunerna. Jag hoppas också att staten här går in med sådana ekonomiska åtaganden att man verkligen kan karakterisera reformen som att staten övertar en betydande del av kostnaderna. Jag får återkomma när det konkreta förslaget föreligger.

Det är ytterligare en fråga som jag skulle vilja ta upp för att få socialministerns inställning belyst. Han säger i slutet av sitt interpellations-svar att regeringen avser att inbjuda pensionärernas organisationer till diskussion om viktiga frågor. Nu har ju kravet rests från PRO:s sida om förhandlingsrätt för pensionärerna, och jag och det parti jag representerar tycker att detta är ett viktigt och berättigat krav. Jag tror att i denna dialog skulle det vara intressant att också få höra socialministerns mening om detta krav på förhandlingsrätt för pensionärerna, därför att det betraktas från pensionärernas sida som en av de avgörande punkter som de driver.

Vad sedan beträffar de löften som vi kan utfärda här är det ju så att jag representerar riksdagens minsta parti. Gabriel Romanus representerar riksdagens näst minsta parti. Ingen av oss förfogar över några majoriteter här i kammaren, och det gör naturligtvis att de löften vi utfärdar vet vi inte vad det blir av. Men jag vill ge i varje fall det löftet att vi skall fortsätta att slåss för de krav som pensionärerna för fram och ställa deras krav samt försöka övertyga andra partier om det rimliga och berättigade i dem.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Det är riktigt att vi diskuterar en stor grupp människor – en ökande grupp – och det är just därför som jag är så återhållsam med att här ställa i utsikt en standardförbättringsgaranti. Det finns en stor grupp pensionärer som har en låg inkomstnivå, och det är möjligt att om resurserna är begränsade, så är det viktigare – Carl-Henrik Hermansson kanske håller med om det – att förbättra för dem än att utfärda en allmän standardutvecklingsgaranti.

Om standardsäkrade pensioner

Sådana förbättringar har åstadkommits genom pensionstillskotten som inte innebär någon inbyggd garanti utan som grundas på just den metodik som pensionskommittén förordar, nämligen beslut från fall till fall, även om beslut fattades för ett visst antal år. Men det var alltså inte något inbyggt index eller någon garanti, utan det var just beslut enligt den metodik kommittén förordar. Och vi fortsätter på denna väg genom att nu förbättra de kommunala bostadstilläggen för dem som har det särskilt svårt.

Vi gör på detta sätt just därför att gruppen är så stor och därför att skillnaderna inom den är stora. Jag måste säga att jag är litet förvånad över att en företrädare för ett kommunistiskt parti är så snabbt att säga att man skall jobba för en standardutvecklingsgaranti även för den grupp som i framtiden kommer att ligga ganska hyggligt till, med pensioner på 70 000–80 000 kr. om året, när vi har den här andra gruppen som ligger så mycket efter.

Vi är tydligen överens om att vård och offentlig service ingår i standarden. Då säger Carl-Henrik Hermansson att det finns ingen annan grupp där man ställer vård mot privat konsumtion. Jo, se det finns det. Om man för en hederlig politisk debatt måste man ta hänsyn till alla grupper. Det går inte att få både inkomstökningar för medborgarna och förbättringar av vård och offentlig service. Det är ju det vi har erfarenhet nu, och den avvägning som den nuvarande och den förra regeringen gjort går ut på att i det läget låta utbyggnaden av vissa offentliga verksamheter komma i första hand, medan den privata konsumtionskraftens ökning inte har varit särskilt märkbar under de här åren. Det är detta som man får lov att tala om för människorna. Det gäller alla grupper – inte speciellt pensionärer utan alla grupper.

Vi har under de här kärva åren haft en fortsatt utbyggnad av offentlig service – barnomsorg, långtidssjukvård, sysselsättningsfrämjande åtgärder och annat sådant – medan den privata konsumtionen har kommit i andra hand. Det är precis detta som vi anser att man måste tala om för människorna. Där har tyvärr det stora oppositionspartiet här i riksdagen svikit. Det partiet har gått ut och talat om en allmän svängningspolitik, där de stora heltidsarbetande löntagargrupperna inte har fått någon höjd standard, när vi har velat säga att då måste vård och andra angelägna gemensamma uppgifter få komma i första hand. Det gäller alltså även de äldre – ingen kan befrias från detta. Vi har haft det i det lilla formatet i Stockholms läns landsting, där vi under förra valrörelsen diskuterade om man skulle satsa på vård eller på att sänka priset på månadskortet i trafiken – det är ju en sak som gäller privat konsumtion i det lilla formatet. Jag sade där att vården måste gå före när vi inte har obegränsade resurser. Att människor reagerar mot det, när man tar fram just pensionärer, beror ju på att det finns andra som inte hjälper till att föra diskussionen när det gäller alla grupper. Gör det, så tror jag inte att pensionärerna reagerar.

Sedan sade jag att vi föreslår – och vi är överens om att det är en riktig åtgärd – att staten skall ta en betydande del av kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen. För säkerhets skull skall jag säga att förslaget innebär ungefär 300 miljoner i ökade statliga kostnader. Det betyder inte huvuddelen, utan det betyder att den kostnadsökning som uppkommer genom de

*Om standardsäk-
rade pensioner*

standardhöjningar som ligger i systemet skall staten ta på sig. Det är klart att man även här kan önska att man hade haft flera miljoner att gå in med, men det anser vi att vi inte har. Vi har ju också det berömda budgetunderskottet att tänka på.

Vidare fick jag en konkret fråga. Jag har uppfattat det så att pensionärernas organisationer har begärt överläggningsrätt – de kallar det inte förhandlingsrätt, och det kan vara en viktig skillnad. Vi har sagt att vi har för avsikt att ta upp överläggningar med pensionärernas organisationer inför viktigare beslut, och vad på denna regering ankommer så skall de få sådana överläggningar. Jag förutsätter – det finns ju motioner om detta – att riksdagen kommer att ställa sig bakom den tanken, och jag tror säkert att man sedan hittar lämpliga former för detta.

Slutligen påminde Carl-Henrik Hermansson mig om att vi båda tillhör partier som bara omfattar en mindre del av folket, och det är kanske riktigt att göra en sådan påminnelse då och då, och att vi därför inte kan ställa ut löften i meningen att vi kan lova att det blir så som vi säger. Men min kommentar till det är, att det faktum att man tillhör ett litet parti borde inte befria från ansvar för att det man säger är realistiskt. Ibland verkar det som om vpk inte riktigt kommer ihåg det.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för den admonition, eller vad man skall kalla det, som låg i de senaste satserna av socialministerns anförande. Jag väntade bara på en fortsättning, nämligen att han skulle rekommendera oss att ingå i regeringsställning för att så att säga praktiskt få se hur löften och realistisk politik står i förhållande till varandra. Men den rekommendationen kanske kommer en annan gång.

Jag skall ta upp några av de punkter socialministern var inne på, först min fråga rörande förhandlingsrätten. Det är faktiskt förhandlingsrätt som Pensionärernas riksorganisation har begärt. I uttalandet från den senaste kongressen, som jag några gånger har citerat när det gäller andra avsnitt, står det så här: "Pensionärernas riksorganisation krävde redan vid sin kongress 1973 att pensionärerna skulle tillerkännas förhandlingsrätt i de frågor som berör dem." Man slutar med att kongressen uttalar sitt fulla förtroende för styrelsens och representantskapets sätt att driva dessa frågor, men man understryker med kraft att målet är "ett accepterande av PRO:s krav på en förhandlingsrätt anpassad till rådande förhållanden". Det är alltså förhandlingsrätt de kräver, och de jämför sin situation med de fackligt organiserade löncarbetarnas och menar att förhandlingsrätten måste bli en realitet. Det skall inte bara vara att man får träffa regeringen och prata med den, utan det skall handla om en verklig förhandlingsrätt.

Sedan är det självklart att jag anser att det framför allt är förhållandena för och standarden hos den stora gruppen, som tvingas leva på grundpension, pensionstillskott och kommunalt bostadstillägg och som kanske omfattar ungefär 600 000 människor f. n., som måste förbättras. Men vi har dessutom en betydande grupp som har mycket små ATP-pensioner och som också lever

på en nivå som är orimligt låg. De pensionärer med 70 000–80 000 kr. i inkomst som Gabriel Romanus talade om lär däremot inte vara så många.

Jag tror alltså att de krav som pensionärsorganisationerna rest och som vi ansluter oss till och vill stödja – dvs. kraven på en standardsäkrad pension och på ett genomsnittligt läge för pensionärerna som skulle vara 65 % i förhållande till en genomsnittlig industriarbetarlön – de kraven måste man fortsätta att stödja. Och jag reagerar alljämt emot resonemanget att detta inte skulle vara viktigt, utan att det viktiga skulle vara att bygga ut vården.

Det är ju så, herr Romanus, att utbyggnaden av daghem och sådana saker betalas med skattemedel. Om det inte sker en förbättring av inkomsterna i samhället, så är det ju svårt för stat, kommun och landsting att få tillräckligt med skattemedel för en utbyggnad. Mekanismen är alltså inte så enkel som Gabriel Romanus försökte utmåla den i sitt tidigare anförande, nämligen att utbyggnad av daghem måste ställas emot inkomstförbättringar. Det är i stället så att om vi inte får några inkomstförbättringar, så får stat, kommun och landsting heller inga pengar för att bygga ut olika delar av de kollektiva nyttigheterna.

Det är alldeles självklart att jag är en varm anhängare av utbyggnad av kollektiva nyttigheter. Jag tror inte att jag behöver särskilt understryka det, eftersom mitt partis krav i alla sammanhang går ut på en mycket långtgående kollektiv konsumtion. Vi vill gå längre i den utbyggnaden än vad jag tror Gabriel Romanus vill.

Vad pensionärerna reagerar emot är just det här motsatsförhållandet som markeras så hårt när det gäller pensionärernas situation. Jag kan ta några exempel från ett annat område och visa hur lönearbetarna skulle reagera, om man förde resonemanget på ett liknande sätt.

Antag att man skulle säga till löntagarna: I stället för att höja lönerna skall vi förbättra arbetsmiljön och skapa ett säkrare arbetarskydd. I stället för en löneökning på en krona skall vi satsa på att ta bort gifterna ur arbetsmiljön. Något sådant skulle löntagarna inte acceptera. De anser att de skall ha både en förbättring av sin reallön och en giftfri arbetsmiljö.

Diskussionen måste alltså breddas, och jag tror att man måste överväga att ge frågorna en annan prioritering än den som rekommenderas av pensionskommittén. Jag tror det är nödvändigt att lyssna mera på pensionärernas röster. De företräder sina intressen på ett sätt som blir allt kraftfullare, och jag tycker att det är riktigt att deras röster hörs alltmer i det svenska samhället. Men vi måste också ta hänsyn till deras argument och inte avfärda dem som socialministern här har velat göra med hänvisning till vissa remissinstanser. Pensionärerna har en rätt enhetlig mening på de här punkterna, och det är oerhört viktigt att vi lyssnar till vad de säger.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Jag har inte läst det här kongressuttalandet lika noga som Carl-Henrik Hermansson. Jag kan bara säga att vid de kontakter som vi har haft med ledningen för pensionärsorganisationerna – jag tänker då i första

hand på PRO och SFRF – har man förklarat att det är överläggningsrätten som man är intresserad av. Man har sagt att det inte går att jämföra dessa överläggningar med löneförhandlingar av den typ som är vanlig på arbetsmarknaden, och det tror jag också att Carl-Henrik Hermansson och jag kan vara överens om.

Vi diskuterar ju avvägningen mellan offentlig och privat konsumtion, och det är riktigt att vänsterpartiet kommunisterna normalt brukar lägga större vikt vid den offentliga konsumtionen i form av vård och service av olika slag. Men i den här diskussionen är det ju alldeles tvärtom, och det är det som gör mig så förvånad. En sådan här standardutvecklingsgaranti, som Carl-Henrik Hermansson och vänsterpartiet kommunisterna anser det realistiskt att genomföra inom en nära framtid, innebär ju att man inte bara lyfter upp dem som har det sämst ställt. Även de som har full ATP utlovas ju en fortsatt utveckling utöver vad ATP kan ge. Jag är medveten om att det inte är många som i dag har sådana pensioner som dem som jag nämnde. Men i framtiden kommer en full ATP för den som har en inkomst nära taket att vara av ungefär den storlek som jag nämnde, om man lägger till folkpensionen. Även för den gruppen innebär en standardutvecklingsgaranti en fortsättning uppåt. Det är litet konstigt att det skall vara viktigare att slå fast detta nu när vi vet vilka oerhört stora svårigheter vi har att klara vård och service. Det är klart att vi skall lyssna på pensionärernas organisationer, och det gör vi också. Vi diskuterar med dem, men pensionärernas organisationer skiljer sig inte från andra grupper när det gäller att trycka på för att få sina intressen tillgodosedda. Vi måste i en viss situation säga att vi har begränsade resurser för den eller den gruppen och vidare fråga oss vad som är viktigast inom ramen för dessa begränsade resurser. Härvidlag tror jag inte att någon, inte heller pensionärerna och deras organisationer, säger att det skulle vara cyniskt att hellre än att genomföra en standardutvecklingsgaranti för alla se till att klara vård m. m., eftersom resurserna ändå är begränsade. Något annat ligger inte i utredningens och mitt resonemang, som också företrädare för samtliga andra partier har ställt sig bakom.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Får jag först återkomma till den här punkten om överläggningsrätt eller förhandlingsrätt. Jag vet ju inte vad pensionsorganisationernas företrädare har sagt till socialministern, men jag har utgått från deras kongressuttalande. Där finns en passus som kanske har citerats för eller lästs av socialministern men som föranlett ett visst missförstånd. Det står nämligen så här: "Det uttalades att överläggning skulle ske med regeringen för att överenskommelse skulle träffas om på vilket sätt ett sådant inflytande skulle skapas." Inflytande syftar här på förhandlingsrätt.

Pensionärerna vill alltså ha överläggningar med regeringen för att diskutera hur förhandlingsrätten skall kunna genomföras. Vi har tydligen rätt båda två. Gabriel Romanus säger att de vill ha överläggningar. Det är riktigt, men de vill ha överläggningar för att bl. a. diskutera hur en verklig förhandlingsrätt skall kunna genomföras.

Fredagen den
2 mars 1979

Om standardsäkrade pensioner

Sedan ställde Gabriel Romanus ATP-pensionärerna i motsats till andra grupper av pensionärer. Jag vill emellertid påpeka att det finns många som nu har en viss ATP, men som ändå har en orimligt låg standard. Jag hoppas att socialministern håller med mig om att inkomsten och standarden f. n. är orimligt låg också för många som har en viss ATP.

Även de som i år får full ATP – och det är den första kullen – borde väl också kunna räkna med en oförändrad reell standard i fortsättningen. Men om priserna fortsätter att stiga snabbt, hur går det då? I det uttalande från PRO-kongressen som jag några gånger har citerat säger man:

”Den pensionär, som har ATP till så högt belopp att pensionstillskott icke utgår, har under hela 70-talet i realiteten blivit utan någon form av standardhöjning.

Det innebär att den pensionären ligger 20 % under den realnivå han hade vid inträdet i pensionsåldern.”

Jag menar att detta är otillfredsställande, att den gruppen av pensionärer som omtalas i detta uttalande har fått en stark standardförsämring. Risken är att vi får samma utveckling framöver under 1980-talet med en stark prisstegring, som innebär att ATP-pensionärernas reella standard i själva verket försämras. Jag tycker att de också skall ha en standardsäkring. Jag har inte talat för att deras läge skall förbättras jämfört med andra pensionärsgrupper, men deras reella standard bör dock säkras på något sätt.

Sedan uttalar Gabriel Romanus än en gång sin förvåning över att vpk, som normalt kräver större kollektiv konsumtion, här tar pensionärsorganisationernas och pensionärernas ståndpunkt som sin och kräver standardsäkring av pensionen.

Det är två krav som jag har fört fram: För det första en absolut och relativ förbättring av pensionärernas standard, eftersom den nu är så låg jämfört med andra befolkningsgrupper. För det andra en standardsäkring.

Jag vill fråga Gabriel Romanus rent ut, därför att det är viktigt att få regeringens inställning klarlagd: Om nu Gabriel Romanus är överens med mig om att pensionärerna skall ha en levnadsstandard som är jämförbar med andra befolkningsgrupper – och det hoppas jag att han anser – menar han då att hela den förbättringen från nuvarande låga nivå skall ske genom utbyggnad av vården? Är det inte troligt att man också måste tänka sig en förbättring av pensionerna tillsammans med en utbyggnad av vården, som vi ingalunda är motståndare till utan tvärtom kräver, för att man skall få jämställdhet mellan pensionärgruppen och andra grupper? Den frågan tror jag att det är viktigt för pensionärerna att få svar på.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Jag skall försöka lämna ett bidrag till att den här diskussionen nu kan närma sig sitt slut, men jag skall ändå svara på frågan. Jag är ledsen att jag tycker att Carl-Henrik Hermansson i sitt senaste inlägg något förvirrade diskussionen. Vi måste ju hålla isär begreppen ”oförändrad standard” och ”standardförbättring”.

I vårt system i dag ligger att pensionärerna till skillnad från de flesta andra

grupper är garanterade oförändrad standard när priserna stiger. De får kompensation för prishöjningarna. Man kan diskutera tekniken i sammanhanget, men huvudprincipen är att de får kompensation för ökade priser och därmed reellt samma standard som förut när priserna stiger. Detta är vi överens om. Det är ingen som har ifrågasatt det. Sedan har man diskuterat garantier för standardförbättringar med någon form av index eller liknande inbyggt i systemet – och Carl-Henrik Hermansson har begärt att jag skall lämna uttalanden om att vi skall arbeta för det. Jag har sagt att vi inte är beredda att ge sådana löften i dag, därför att resurserna för fortsatt utveckling är begränsade. Då måste man se på de olika behov som föreligger, och man bör då inte lova att en mycket stor del av pengarna skall gå till just detta ändamål – som bl. a. innebär garanterade standardförbättringar för dem som har full ATP.

När resurserna är begränsade måste man se på vad som är viktigast och fatta beslut från fall till fall. Det är vår linje, och den stämmer med utredningens. Det betyder inte att allting skall satsas på vård. Jag har just berättat att vi i vår kommer att föreslå riksdagen förbättringar av bostadsstödet t. ex. Man har tidigare använt den metodiken att man har fattat särskilda beslut för dem som har låg ATP eller ingen ATP och pensionstillskott. Den metodiken kan tas upp igen. Men vi vill inte utfärda någon garanti som säger, att det redan från början skall avsättas stora resurser för en säker standardförbättring för alla pensionärer, även för dem som har full ATP-pension, och det är det som Carl-Henrik Hermansson begärt. Jag är inte i dag beredd att ge det löftet.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Vi får väl nu avsluta diskussionen, eftersom det också står andra frågor på dagordningen och det inte är rimligt att vi låter dem som skall debattera dessa vänta alltför länge i sina bänkar. Men jag vill erinra om att det är två krav som pensionärerna reser. Det första är att de skall få en med andra grupper jämbördig ställning. Det material som jag hänvisade till och som socialministern inte har bestritt visar, att deras ställning i förhållande till andra grupper snarast är sämre nu än tidigare. Den är också långt ifrån den uppställda målsättningen om 65 % av en genomsnittlig industriarbetarlön. Vi måste alltså få åtgärder som höjer gruppen av folkpensionärer upp till detta läge.

Det andra kravet är att det måste införas en standardsäkring, som gör att pensionärerna kan ligga kvar i detta läge och inte råkar ut för en ny försämring. När reallönerna förbättras skall alltså pensionärernas ersättningar följa med i denna utveckling.

Jag tycker att dessa krav är mycket enkla. Det är bara att beklaga att socialministern inte vill gå med på dem. Men jag tycker inte att det är otillbörligt att pensionsorganisationerna framför dem eller att de innebär en orimlig låsning av samhällsekonomin. Jag tycker i stället att det är fråga om rättvisekrav som måste bifallas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Meddelande om interpellationssvar

1978/79:145 om charterresorna från Sturups flygplats

Meddelande om interpellationssvar

Om åtgärder för att förbättra fram- komligheten på viktiga trafikleder

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Interpellation nr 145 av Nils Hjorth om charterresorna från Sturups flygplats skulle ha besvarats av mig den 13 mars. Efter överenskom- melse kommer interpellationen att besvaras den 16 mars 1979.

§ 12 Om åtgärder för att förbättra framkomligheten på viktiga trafikleder

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM erhöll ordet för att besvara *Ingrid Sundbergs* (m) den 26 februari anmälda fråga. 1978/79:370, och anförde:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig om jag med anledning av de trafiksvårigheter som i år har uppstått i Skåne kommer att låta utreda vilka åtgärder som kan sättas in för att i framtiden förbättra framkomligheten på särskilt viktiga trafikleder.

Vid så omfattande och svåra snöoväder som de som har drabbat Skåne i vinter kan stopp för vägtrafiken inte undvikas, varken genom en utökad användning av snöstaket eller genom annan vägutformning. Dess bättre är snöoväder av vinterns omfattning sällsynta även i Skåne. Det torde således vara mer än 30 år sedan man hade en från snöröjningssynpunkt lika besvärlig vinter.

Även i Sverige används snöstaket för att minska problemen med drivsnö. Värdet av dessa är emellertid begränsat, eftersom utrymmet på läsidan efter hand fylls med snö och effekten av snöstaketen försvinner. Kostnaden för snöstaket är relativt hög, och dessa används därför endast på sådana vägvagnsnitt som är speciellt utsatta för drivsnö.

Vid projektering av vägar tas även hänsyn till snöförhållandena. Vägarna utformas t. ex. numera med betydligt flackare släntlutning än tidigare, vilket minskar drivsnöproblemen. Att i ännu större utsträckning än hittills ta hänsyn till snöförhållandena vid vägprojektering är inte möjligt. Detta beror på att många andra faktorer måste vägas in i projekteringssammanhang, t. ex. bebyggelseförhållanden, markinrång och vägbyggnadskostnader.

Inom ramen för det ordinarie vägunderhållet vidtas det rutinmässigt åtgärder mot drivsnö.

För att få erfarenheter inför eventuella liknande situationer i framtiden måste givetvis en utvärdering ske av de svårigheter som vinterns snöoväder medfört för trafiken i Skåne. Enligt vad jag har erfårit kommer vägverket att göra en sådan utvärdering.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag blev inte särskilt nöjd, låt mig säga det från början.

Orsaken till att årets snöoväder har varit svårare än vad som är vanligt är att de starka vindstyrkorna sammanföll med mycket stora nederbördsmängder. Men det är inte mängden snö som avgör trafiksvårigheterna i Skåne, utan det är just vindstyrkorna och landskapets struktur.

Låt mig först beklaga att inte trafikministern själv hade tillfälle att fara ned och bese verkningarna av snöovädet. Lång erfarenhet har lärt mig att det inte går att med ord eller bild ge en uppfattning om snöblåstens resultat.

Åtskilliga miljoner har i år gått åt till vägröjning, slutresultatet är inte klart. Men vad som inte kommer fram är kostnader för försenade transporter, minskning i produktionen därför att många inte kunde ta sig till arbetsplatsen och även missade semester, det sista därför att det senaste snöovädet sammanföll med skolledigheten. Därför är det, när vi diskuterar vägarna där nere, nödvändigt att satsa på några som kan hållas öppna även vid starka oväder. Självklart rör det i första hand de stora vägarna, riksväg 15, E 6 m. fl.

Jag ställde frågan om man av årets oväder kommer att göra några erfarenheter som man kan använda vid planering av vägar. Till det säger statsrådet att det inte är möjligt att i ännu större utsträckning än hittills ta hänsyn till snöförhållanden vid vägprojektering. Det är det som inte gör mig särskilt glad.

I årets budgetproposition talar kommunikationsministern om perspektivplaneringen och dess genomförande. Den syftar ju till ökad framkomlighet och säkerhet och minskade miljöstörningar. Såvitt jag har förstått den här perspektivplaneringen, skulle den innebära att de regionala organen får större möjlighet att påverka vägplaneringen i det tidiga skedet. Jag vore tacksam om kommunikationsministern kunde bekräfta att så är fallet.

Om man från länsstyrelsens sida, med de erfarenheter man har i dag, fick vara med i högre grad och på ett tidigare stadium av vägplaneringen, tror jag att det skulle ge till resultat att man mer kommer att beakta de sekundärkostnader som följer med sådana här mycket kraftiga vägväbrott som vi har haft i år.

Det är också – och det kan jag kanske återkomma till – flera olika synpunkter man här kan lägga. Låt mig bara säga att vid planeringen borde man inte minst söka hjälp av dem som kör snöplogar och av polisen.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Den flerårsplanering som det talas om i budgetpropositionen är en ekonomisk planering och omfattar alltså inte själva projekteringsarbetet. Vid den utvärdering som jag har talat om i mitt svar och som kommer att ske via vägverket förutsätter jag att vägverket tar kontakt med myndigheter och andra instanser, som har erfarenhet av vinterns snöoväder, för att göra en allsidig utvärdering av svårigheterna och även försöka minska dem för framtiden.

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

*Om åtgärder för
att förbättra fram-
komligheten på
viktiga trafikleder*

*Om åtgärder för
att förbättra fram-
komligheten på
viktiga trafikleder*

När det gäller vägbyggnadskostnader, som Ingrid Sundberg också tog upp i sitt inlägg, är det så vid projektering av vägar att de mest ekonomiska vägsträckningarna väljs som kan godtas från markanvändnings- och landskapsbildssynpunkt.

Ytterligare hänsynstagande till snöförhållandena än vad som sker i dag vid projektering och byggande av vägar skulle innebära att man skulle göra släntlutningarna ännu flackare, att vägarna i höjdled lades på en annan nivå än vad som är lämpligt bl. a. ur geoteknisk synpunkt och att sidoschakter togs ut, där vägarna skär igenom terrängen, så att det skapades utrymme för snödrivbildning vid sidan av vägarna. Dessa åtgärder innebär betydligt ökade vägbyggnadskostnader vilket måste vägas in när man talar om dessa problem.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är två saker i kommunikationsministerns anförande här som jag skulle vilja beröra.

Den första, nämligen till vilken grad man skall ta ut schaktmassor när man skär igenom en höjd i landskapet, är mycket väsentlig. Det har visat sig att det på högt liggande vägar, där vinden får härja fritt, inte blivit några långvariga stopp, utan att de verkligt stora trafiksvårigheterna uppstått just i de nedskärningar där snöplogarna så att säga inte haft någonstans att göra av snön därför att det varit så stora snömängder som samlats och vägkanterna varit alltför höga.

Kommunikationsministern säger att man måste avväga den olägenheten mot kostnaderna för att ta bort ytterligare ett par meter i en sådan nedskärning.

Vad jag menar med min fråga, om statsrådet har möjligheter att tillgodogöra sig erfarenheterna av de oväder som har förekommit i Skåne, är just att jag undrar om man inte skall kunna göra den ekonomiska bedömningen att en sådan ökad utskärning, vilken kan innebära att man kan hålla en riksväg öppen, kan ställa sig även *ekonomiskt* lönsam. Man måste, som jag ser det, alltså beakta också de sekundärkostnader som följde med det faktum att bl. a. E 6 var avstängd under långa perioder.

Den andra saken gäller perspektivplaneringen. Jag citerade ur budgetpropositionen, herr talman, där kommunikationsministern talar om perspektivplaneringens genomförande och att den syftar till ökad framkomlighet och säkerhet samt minskade miljöförstöringar. Som jag har förstått propositionen skall det ges större möjligheter till de regionala instanserna att få medverka under planeringsstadiet, inte bara ur ekonomisk synpunkt utan även när det gäller konkret planering av vägarna. Det är detta som jag vill ha en förklaring på. De här synpunkterna läggs i alla fall fram i budgetpropositionen.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Låt mig besvara den sista frågan angående planeringen först. Alla berörda arbetsplaner upprättas i samråd mellan kommuner, länsstyrelse och vägverket. När det sedan gäller frågan om hur man skall projektera och

bygga vägarna för att kunna undvika de problem som har uppstått i Skåne talade Ingrid Sundberg om att på högt belägna vägar hade snömassorna inte samlats lika mycket och länge som på andra vägar. Men man måste också tänka på landskapsbilden, och ur landskapsbildssynpunkt kan man ju inte lägga vägarna en meter högre än landskapet i övrigt i Skåne.

När det sedan gäller frågan om urschaktning och de kostnader som därvid uppstår måste man ställa kostnaderna i relation till att sådana oväder är mycket sällsynta, i vart fall enligt de erfarenheter som vi har haft hitintills. Det är ungefär 30 år sedan ett sådant kaos inträffade förra gången. Den relationen måste man alltså också tänka på i sammanhanget.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag är medveten om att man får gå tillbaka ända till 1940-talet för att hitta motsvarande situation som den vi haft två gånger i år.

Men det är inte det som frågan rör sig om utan om möjligheten att även vid *mindre oväder* kunna hålla de stora genomfartslederna öppna. Det är däremot ett problem som inte är sällsynt; det är inte några 30 år sedan de blåste igen, utan det är någonting som med några få års undantag inträffar varje år, och det är det som ur säkerhetssynpunkt, ur transportsynpunkt och även av andra skäl ställer till stora svårigheter.

Jag är, precis som statsrådet, medveten om att det inte är fråga om att bygga upp vägar på någon sorts pelare, men det kan vara fråga om en så väsentlig sak som att göra bedömningar ur vägkonstruktionssynpunkt av sådana frågor som: Var är de vanligast återkommande stoppen? Hur skall vi undvika att vid framtida vägplaneringar göra motsvarande fel? Jag tror att det trots allt bara är den regionala instansen som kan göra de bedömningarna, och därför är det viktigt att de regionala instanserna får stort inflytande redan på ett mycket tidigt stadium. Jag har alltså fattat det så, att detta skall ligga i begreppet perspektivplanering.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Det är de regionala instanserna som upprättar arbetsplanerna. Förutsättningar finns således att redan på detta tidiga stadium ta hänsyn till de kunskaper som man har regionalt och väga in dem i planerna.

Vidare förutsätter jag givetvis att vägverket genom sina vägförvaltningar samlar erfarenheter också av teknisk art. Det har visat sig att man hitintills har gjort så. Man har alltså fått förbättrade snöröjningsfordon och liknande hjälpmedel, som successivt har ökat möjligheterna att få snöröjningen genomförd. Givetvis kommer man att även för framtiden beakta de olika möjligheter som kommer fram för att göra det ännu bättre.

Som jag sade i mitt svar måste en utvärdering av vinterns snöoväder och erfarenheterna av dessa vara ett bra underlag vid bedömningen av framtiden vad gäller både projektering för byggande av vägar och anskaffning av en sådan fordonspark som passar sådana här typer av oväder.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
2 mars 1979

*Om timmertrans-
porterna i Värm-
land*

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM erhöll ordet för att besvara *Bertil Jonassons* (c) den 2 februari anmälda interpellation, 1978/79:139, och anförde:

Herr talman! Bertil Jonasson vill veta vilken uppfattning jag har om den aviserade övergången till landsväg av Billerud-Uddeholm AB:s timmertransporter på NKIJ-banan, vilka åtgärder jag avser vidta i händelse av att den aviserade övergången verkställs och om jag är beredd att medverka till förbättringar av de vägar som berörs.

Jag har tidigare här i kammaren redogjort för min syn på den nu genomförda överflyttningen av kvarvarande rundvirkestransporter på den av Uddeholm ägda NKIJ-banan och regeringens möjligheter att ingripa i ett sådant fall.

Det rör sig om ett enskilt transportuppdrag där ett företag har att välja mellan två transportmedel. Företaget har funnit att det med hänsyn taget till transport- och omlastningskostnader m. m. är fördelaktigare att utnyttja biltransport för den aktuella kvantiteten. Enligt vad jag har erfårit är det fråga om ca 70 000 ton massaved per år. Denna mängd utgör endast en liten del av de totala rundvirkestransporterna till Skoghall. Huvuddelen av dessa går redan med lastbil och återstoden flottas.

Regeringen kan inte ingripa i ett enskilt företags handlande och i dess transportuppgörrelser. Regeringen kan däremot genom sin övergripande trafikpolitik styra och påverka utvecklingen på transportmarknaden med olika medel så att medborgarna och näringslivet i landets olika delar kan erbjudas en tillfredsställande transportförsörjning med utgångspunkt i sociala och samhällsekonomiska bedömningar. Allmänt gäller således att transporterna bör fördelas på ett sådant sätt att de olika transportmedlens speciella egenskaper och fördelar kommer till utnyttjande. Av väsentlig betydelse i det sammanhanget är landsvägs- och järnvägstrafikens kostnadsansvar. Denna fråga behandlas, som jag tidigare har meddelat i kammaren, i den kommande trafikpolitiska propositionen.

När det gäller de nu aktuella transporterna medför övergången enligt vägverkets bedömning en relativt begränsad ökning av transporterna på berörda vägar. Det rör sig om en ökning med 8 à 10 billaster per dag på väg 240 och väg 63. Några särskilda åtgärder på grund av den ökade trafiken anser vägverket inte erforderliga. Jag vill erinra om att flerårsplaner för vägbygget under den närmaste tioårsperioden har upprättats under 1978. Det har skett i samarbete mellan bl. a. kommuner, länsstyrelse och vägverk. Som bekant är det länsstyrelsen som både upprättar och fastställer flerårsplan för länsvägar.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsminister Bondestam för svaret på min interpellation. Kommunikationsministern konstaterar att regeringen inte kan ingripa i ett enskilt företags handlande och i dess

Om timmertransporterna i Värmland

transportuppställningar. Det hade jag klart för mig innan jag framställde interpellationen. Det kunde dock ha varit av intresse att veta kommunikationsministerns principiella uppfattning i det aktuella fallet.

Enligt min uppfattning bör inriktningen vara att järnvägsnätet utnyttjas för transporter så långt ekonomiska förutsättningar medger, och i det fallet måste man räkna samhällets totala kostnader och ta hänsyn till samtliga inverkanse faktorer. Trafiksäkerheten och samhällets kostnader för sjukvård eller olyckor behöver också komma in i den bilden. Människor som råkar ut för olyckor och deras situation likaså. Energislöseriet måste också åtgärdas. Det är viktigt att vi får ett system som tar hänsyn till dessa faktorer. Det bör beaktas i den kommande trafikpropositionen.

Statsrådet nämner i svaret att det går att styra och påverka utvecklingen. Därom skall vi snart få besked i den kommande trafikpropositionen. Det är bra. Då får vi väl vänta och se. Jag skall därmed inte gå in på mina två första frågor och inte heller ytterligare kommentera de punkterna i svaret. De har, som kommunikationsministern säger, diskuterats tidigare.

Jag övergår så till min tredje fråga, som är den mest väsentliga. Om en överflyttning av dessa transporter kommer att ske från järnväg till landsväg måste vi få bättre vägar. En överflyttning av ytterligare tung trafik till våra vägar inger oro. De vägar det gäller är smala och krokiga på många ställen. Möten och – än värre – nödiga omkörningar blir svåra och riskfyllda. För persontrafiken uppstår dessutom tidsförluster. Kommunikationsministern meddelar att några särskilda åtgärder på grund av den ökade trafiken anser vägverket ej erforderliga. Det tycker jag är märkligt i högsta grad.

Kommunikationsministern hänvisar till att länsstyrelse och vägverk 1978 fastställt flerårsplan för länsvägar. Det är riktigt, men då var ju inte denna transportomläggning aktuell eller känd. Trots att så inte var fallet har länsstyrelsen i Värmland i sitt yttrande framhållit behoven av förbättringar och upprustningar av vägarna med anledning av de tunga vägtransporter som redan tidigare har funnits. Låt mig citera ett litet stycke av det yttrandet:

”Länsstyrelsen bedömer emellertid det som mycket otillfredsställande att – trots att kriterierna för åtgärder på vägnätet skärpts de senaste åren – flera projekt som är angelägna ur bl. a. regionalekonomisk synpunkt inte kunnat inrymmas i planen, eller fått så låg prioritet att de inte kan bli helt färdigställda under planperioden. Exempel på sådana viktiga projekt – som med utgångspunkt från förslaget till långtidsplan – inte kan färdigställas under den närmaste tioårsperioden är förbifarter förbi Forshaga, Deje och Norra Råda tätorter på väg 62 – – –.”

Statsrådet målar upp en alltför väcker bild av det värmländska vägnätet och speciellt av de vägar som jag angivit i interpellationen, Stöllet–Karlstad och Hagfors–Väse. Länsstyrelsen har särskilt betonat svårigheterna på dessa vägar. Värmlandsdelegationen har också i sina framställningar till regeringen pekat på det behov som finns ur olika synpunkter av förbättringar av dessa vägar.

Nu säger statsrådet att det inte är fråga om mer än 8–10 billaster per dag på väg 240 och väg 63 och att särskilda åtgärder ej är erforderliga. Jag kan inte

Fredagen den
2 mars 1979

Om timmertransporterna i Värmland

kontrollera siffrans riktighet, men även om den är riktig vill jag säga att detta inte är ett litet tillskott ur trafiksynpunkt, speciellt inte för de bilister som får än svårare att ta sig förbi de långa lastbilsåken på sträckor som kan röra sig om flera mil. Det går inte att bortse från detta.

Vad jag förvånar mig mest över är att statsrådet inte sagt någonting om väg 62, Stöllet–Karlstad, som går bredvid järnvägen genom Klarälvsdalen. Det är där de flesta timmertransporterna sker. De går inte på vägen Hagfors–Karlstad. Statsrådet har svarat när det gäller massavedstransporterna på väg 240 och väg 63. Men de flesta timmertransporter som nu flyttas över till landsväg kommer troligen att äga rum på väg 62.

Som jag framhållit i interpellationen är förhållandena värst på sträckan förbi Forshaga på väg 62. Sedan persontrafiken på NKIJ-banan upphörde har vi mer eller mindre fått löften om upprustning av denna väg förbi Deje och Forshaga. Nu blir trafiken ännu intensivare. Därför måste jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Kan vi påräkna att vägbygget Forshaga–Hyn aktualiseras snarast?

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att den här frågan har varit uppe tidigare i den här kammaren, och det är riktigt att kommunikationsministern lika litet då som i dag ansåg sig ha möjligheter att ta något initiativ i frågan. Liksom då hänvisar hon till den trafikpolitiska propositionen och de intentioner att införa en ny och mera samhällsekonomiskt inriktad trafikpolitik som den förväntas ha.

Nu kryper dagen D – den dagen då denna de stora förhoppningarnas proposition skall läggas på riksdagens bord – emellertid allt närmare, och om en vecka skall vi av allt att döma ha den i våra händer och själva kunna bilda oss en uppfattning om vad den verkligen innehåller. Men redan i dag kan vi i vissa tidningar få en del "smakprov". Sålunda har min egen Värmlands Folkblad en presentation – låt vara att den är liten – av vissa delar av propositionen.

Av dessa uppgifter står det klart att i varje fall jag har ställt för stora förhoppningar på denna proposition. Jag hade väntat att allt tal om ett annat kostnadsansvar och ett mera samhällsekonomiskt synsätt skulle avspeglade sig i de konkreta förslagen då det gäller nedläggning av järnvägar men där har jag tydligen tagit miste. Tvärtom innehåller propositionen enligt uppgift förslag om att en rad mindre järnvägar skall läggas ned innan de alltså ens fått chansen att få den s. k. lönsamheten prövad enligt de nya intentionerna.

Det torde därför vara ganska meningslöst att här i dag försöka förmå kommunikationsministern att inse det samhällsekonomiskt riktiga i att engagera sig i en liten smalspårig järnväg i Värmland, som därtill är privatägd.

Men jag vill ändå här i kammaren ta tillfället i akt och understryka de många argument för denna järnväg som framförts från alla som är berörda, även av Bertil Jonasson. Från samtliga kommuner efter den aktuella NKIJ-banan liksom från fackliga och andra organisationer har tagits initiativ för att

Om timmertransporterna i Värmland

på olika sätt försöka förmå statsmakterna att ingripa för att rädda järnvägen, sedan förhandlingarna med det aktuella bolaget inte lett till något resultat. Man har framför allt pekat på den ytterligare belastning på de redan förut hårt nedslitna vägarna som överföringen av de aktuella virkestransporterna innebär. Man har pekat på trafiksäkerhetsfrågorna liksom på energi- och miljöaspekterna.

Man har vidare uttalat sin oro för att överföringar från järnvägen av de skrot- och gasoltransporter som nu går mellan Deje och Hagfors skall göras, med en definitiv nedläggning av hela bandelen som följd. Man har också självfallet pekat på sysselsättningsaspekten – genom den vid nyåret verkställda åtgärden blev ett fyrtiotal man utan arbete. Samma argument har också tidigare framförts av mig här i kammaren. De socialdemokratiska riksdagsledamöterna från Värmland har dessutom i motion till årets riksdag föreslagit ett statligt övertagande av bandelen.

Bertil Jonasson har också här i dag tagit upp problemen och främst krävt initiativ för en upprustning av vägarna mot bakgrund av den hårdare belastning som de redan överförda virkestransporterna medför. Jag vill också understryka det angelägna i detta krav. Enligt den flerårsplan som statens vägverk fastställt för byggande av riksvägar kommer inte någon nybyggnad av riksväg 62 att bli aktuell förrän någon gång på 1990-talet.

Att i ett sådant läge inte använda den befintliga järnvägen ter sig samhällsekonomiskt oförsvarbart, liksom det gör det då det gäller många andra nedläggningshotade bandelar. Tyvärr verkar det som om den aktuella trafikpolitiska propositionen skulle innebära dödsstöten för en lång rad av sådana bandelar även om regeringen tydligen föredragit att inte själv agera bödel.

Jag skulle vilja sluta med en fråga till kommunikationsministern: Är de uppgifter som jag refererat från Värmlands Folkblad riktiga?

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Jag börjar med Bertil Jonassons frågor.

Jag delar Bertil Jonassons mening att det är angeläget att järnvägen där så är lämpligt utnyttjas för timmertransporter och andra tunga transporter och att det är önskvärt att varje transportmedel används på ett sådant sätt att dess speciella egenskaper och fördelar utnyttjas på bästa sätt. Men Bertil Jonasson och jag är också ense om att regeringen inte kan ingripa i ett enskilt företags val av transportmedel.

Beträffande frågan om flerårsplanen sade Bertil Jonasson att länsstyrelsen inte kände till den planerade överflyttningen från järnväg till landsväg. Men planerna på den nu genomförda överflyttningen av virkestransporterna från NKIJ-banan till väg var kända innan länsstyrelsen fastställde flerårsplanen för landsvägar resp. yttrade sig över flerårsplanen för riksvägar. Det har alltså inte tillkommit något nytt efter det att länsstyrelsen resp. vägverket fastställde flerårsplanerna.

Trafiken på väg 62 berörs inte av denna överflyttning från järnväg till landsväg. Enligt vad vägverket har uppgivit går transporterna på väg 240 till

Fredagen den
2 mars 1979

*Om timmertrans-
porterna i Värmland*

Molkom och därefter på väg 63 mot Karlstad. Bebyggelsen längs väg 63 är som bekant av betydligt mindre omfattning än den längs väg 62.

Däremot är det riktigt när det gäller tidigare omläggningar av virkestransporter, då bl. a. sågtimmerstransporterna till Skoghall flyttades över från NKIJ-banan till landsväg. Det var medan Skoghallsverken fortfarande var i Uddeholms ägo, och det gällde även då storleksordningen 70 000 ton per år. Men regeringen kunde i det sammanhanget, lika litet som nu, ingripa i företagets val av transportmedel.

Bertil Jonasson ställde en fråga om möjligheten att förbättra de vägar som transporterna skulle komma att gå på. Jag vill då upplysa om att det i den framställning om statliga insatser i Värmland som Värmlandsdelegationen nyligen har lämnat till regeringen inte finns önskemål om några förbättringsåtgärder på sträckor av väg 240 eller väg 63. Vägbygget Forshaga–Hyn finns däremot med i Värmlandsdelegationens framställning. Framställningen behandlas just nu i departementet.

Jag övergår så till Elvy Nilssons fråga. Jag har inte läst Värmlands Folkblad av i dag, men med hänvisning till vad Elvy Nilsson återgav kan jag säga: Vänta till dess propositionen den 12 mars ligger på riksdagens bord!

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för de ytterligare upplysningarna.

Jag har inte haft tillgång till de förslag som väntas i den nya trafikpropositionen, och därför skall jag inte gå in på de frågorna. Det är saker som vi får återkomma till i en kommande debatt. Jag måste dock säga att både människor och myndigheter i Värmlands län har hoppats på en hel del förbättringar i detta sammanhang.

Jag är glad för att statsrådet konstaterade att det är angeläget att så långt som möjligt utnyttja järnvägarna.

Sedan kom statsrådet in på det yttrande som länsstyrelsen har gjort och som jag citerade. Jag sitter med i länsstyrelsen, och den skrivelse jag citerade är av den 7 februari 1978 och då var den planerade omläggningen i varje fall inte känd för mig. Huruvida andra hade fått underhandsmeddelanden undandrar sig mitt bedömande. Därför kan jag inte uttala mig om det. Jag betvivlar dock att så skulle vara fallet. Men behovet av förbättringar av vägar är kolossalt stort. Varför det inte varit möjligt att genomföra detta är naturligtvis en brist på medel – och det kan man väl inte bara skylla den nuvarande kommunikationsministern för.

Vägbiten Forshaga–Hyn hinns väl med under tiden 1979–1988, i varje fall till ungefär hälften, och då får man väl räkna med att även det sista kommer ganska snart efter 1988.

Sedan säger kommunikationsministern att väg 240 och väg 63 inte finns med i framställningen. Ja, det är klart att vi har varit tvungna att ta det mest nödvändiga i det här fallet. Och där är väg 62 nämnd. Frågan om den vägen kommer nu upp i regeringen, och eftersom arbetslösheten är stor i Värmland – vi behöver sysselsättningstillfällen – är det i allra högsta grad nödvändigt att den vägen kommer till utförande tidigare än vad som anges i planen. Den

Om timmertransporterna i Värmland

vägen är nämligen mycket viktig.

Om jag går till mina personliga förhållanden – och jag är inte ensam – vill jag säga att jag har 11 mil ner till järnvägen. Där sitter jag kanske på morgonen och slåss med tiden när det är snöigt och dålig sikt. Samtidigt kan jag ha långtradare framför mig flera mil. Klockan går, och jag kan vara rädd för att inte hinna ned till ett sammanträde eller inte hinna med tåget eller flyget. Då är det inte roligt att veta att det kommer att bli fler långtradare och att det inte finns möjligheter att ta sig förbi dem på långa sträckor.

Jag vill bara sluta med att vädja till kommunikationsministern att ni, när ni nu i regeringen skall behandla de framställningar som Värmlandsdelegationen gjort, också tar er an den här vägen. Det finns många fler önskemål här, och det är klart att man inte kan köra ensidigt med vägförbättringar. Men det finns knappast någonting som för en större allmänhet och samhället har så stor effekt som när ett vägbyggande kommer till stånd – inte bara med hänsyn till sysselsättningsmöjligheterna i samband med vägbyggandet utan också med hänsyn till sysselsättningen framöver, och dessutom tillkommer alla fördelar en bra väg kan ha.

Jag slutar således, herr talman, med att vädja till kommunikationsministern: Behandla den här frågan så positivt som det är möjligt. Då gör vi Värmland och trafiken en god tjänst.

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Vi skall väl inte ta upp en trafikpolitisk diskussion om vad som står eller inte står i den kommande trafikpolitiska propositionen. Men vad som citerats ur denna i Värmlands Folkblad i dag är bl. a. detta: "De bandelar där persontrafiken bör läggas ned, enligt regeringen är följande", och sedan är det uppräknat en lång rad bandelar, där jag kan nöja mig med det som gäller Värmland: "Bengtsfors–Mellerud, – – – Lesjöfors–Filipstad–Daglösen, Nykroppa–Kristinehamn, Arvika–Bengtsfors".

Kan jag göra tolkningen att det här är fel, eller är detta riktigt refererat ur den trafikpolitiska propositionen?

PER-ERIK NISSER (m):

Herr talman! Jag vill också livligt understryka vad särskilt Bertil Jonasson har framhållit till kommunikationsministern om nödvändigheten av att förbättra landsvägarnas bärkraft när det gäller de här tunga transporterna – i synnerhet, skulle jag vilja säga, när vi har den här smalspåriga NKIJ-järnvägen. Det stora problemet med transporterna uppträder inte när virket är lastat på järnvägen – då vet vi ju att järnvägen är överlägsen ekonomiskt sett. Flaskhalsen är faktiskt omlastningarna. Det är därför alltmer transport läggs på vägarna. Vi vet att kostnaderna ökar, särskilt då omlastningskostnaderna. Den här järnvägen går uppe i trakter där de områden som ligger närmast troligen till stor del är avverkade. Först måste man alltså forsla fram virket till vägen, sedan skall det lastas på lastbil, sedan skall det köras till stationen och sedan skall det lastas om på järnväg. Allt detta innebär en väldig fördyring av råvaran.

*Om timmertrans-
porterna i Värm-
land*

Jag skulle tro att om vi ser litet framåt i tiden kommer tyvärr järnvägs-transporterna på grund av den här flaskhalsen att bli så dyra att man alltmer övergår till vägtransporter. Utvecklingen går ju framåt på det området, och framdeles får vi kanske transportmedel som gör att marktrycket blir mindre och mindre; det kan hänga på däckproportioner och liknande. Därmed skulle vi kunna bemästra problemet med det svåra tryck som ligger på vägbanan när det gäller sådana här tunga transporter.

Detta hindrar emellertid inte att det är högeligen önskvärt att vägarna från norra Värmland ner mot Skoghall och mot Gruvön i Säffle förbättras, för de slits väldigt hårt. Man har också erfarenhet av att reparationskostnaderna av dessa vägar i dag blir mycket höga.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Per-Erik Nisser tog upp omlastningsproblemen, men när det gäller just den bana som vi diskuterar i dag kan jag inte uttala mig om huruvida det där föreligger specifika problem. Jag förutsätter att transportköparen, Billerud-Uddeholm AB, och ägaren av banan, Uddeholms AB, har ett så nära samband med varandra att det borde borga för att frågan om fortsatta massavedstransporter på NKIJ-banan mellan Hagfors och Skoghall noga har övervägts.

När det gäller omlastningstekniken vid statens järnvägar har utvecklingen gått snabbt framåt. Man har byggt ut terminaler och lastningsanordningar på ett sådant sätt att möjligheterna har förbättrats att köra först lastbil, så järnväg och så lastbil igen, om så skulle behövas. Man har också gått in för en enhetslastteknik med container som har blivit väl utvecklad. F. n. gäller det mera att få transportörerna intresserade av att utnyttja den lastteknik som man har utvecklat. Jag tror alltså inte att vi behöver befara att omlastningen kommer att medföra problem för framtiden. Snarare har det gått i motsatt riktning.

Till Elvy Nilsson vill jag säga att den trafikpolitiska propositionen rymmer en lång rad frågor av betydelse för en ny trafikpolitik. Propositionen måste ses som en helhet, och vi bör inte i dag starta en diskussion om en delfråga; den tycker jag bör vänta till den stora debatten. Det finns anledning, Elvy Nilsson, att studera propositionen i de här delarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:92 till utbildningsutskottet

§ 15 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1978/79:153 och 154

§ 16 Anmälades och bordlades

Propositioner

1978/79:96 om vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret

1978/79:97 om ändring i civilförsvarslagen (1960:74)

§ 17 Anmäldes och bordlades

Förslag

1978/79:15 Talmanskonferensens skrivelse med överlämnande av betänkande om riksdagens arbetsformer

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

§ 18 Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1978/79:31 med anledning av motion om beskattningen av radhussamfällighet

1978/79:32 med anledning av motion om skattelättnader för biodlare

1978/79:33 med anledning av motioner om vissa alkoholpolitiska frågor

Justitieutskottets betänkanden

1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. jämte motion

1978/79:21 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt avser anslag till justitiedepartementet m. m.

1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till polishus, m. m. jämte motioner

1978/79:23 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till brottsskadenämnden m. m.

1978/79:24 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till brottsförebyggande rådet jämte motioner

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:16 med anledning av förslag i propositionen 1978/79:100 om höjda utryckningsbidrag för värnpliktiga jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkanden

1978/79:19 med anledning av motioner om återinförande av det fria området i högskolan

1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till vuxenutbildning jämte motioner

1978/79:21 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller fritidsledarutbildningen m. m. samt bidrag till driften av folkhögskolor m. m. jämte motioner

1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till centrala och regionala myndigheter för högskolan m. m. jämte motioner

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:57 om inriktning av den regionala konsumentpolitiska verksamheten jämte motioner

1978/79:23 med anledning av motion om upphävande av regionala prisskillnader på oljeprodukter

1978/79:24 med anledning av motioner om byggnadsmaterialindustrin
1978/79:25 med anledning av motion om överförande av Wallenberggruppen
i samhällelig ägo
1978/79:26 med anledning av motion om obligatorisk reseförsäkring

Anmälan av interpellation

Civilutskottets betänkanden

1978/79:12 med anledning av motioner om låntagarkretsen för underhållslån, m. m.

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser lånefonden för bostadsbyggande, jämte motion

1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser förslag om anslag till bostadsdepartementet m. m., bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna, jämte motioner

1978/79:15 med anledning av motioner om fritidsboende

1978/79:16 med anledning av motion om kommunal planering för utnyttjande av grustäcker

1978/79:17 med anledning av motion om förvaltningen av samfälligheter

1978/79:18 med anledning av motioner om räddningstjänst m. m.

§ 19 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 2 mars

1978/79:155 av *Nils Åsling* (c) till kommunikationsministern om utbyggnad av Frösö flygstation:

Kapaciteten vid Östersund-Frösö flygstation har genom den snabbt ökande flygtrafiken kommit att bli klart otillräcklig. Flygstationen, som nu är 20 år gammal, spelar en stor roll för den allmänna utvecklingen i regionen, eftersom praktiskt taget all reguljär flygtrafik till och från Jämtlands län sker via Frösöfältet. Flygtrafiken och därmed flygstationen har successivt fått ökad betydelse för arbetet med att differentiera länets näringsliv. För nyetablering och utökning av företag liksom för lokalisering av administrativa enheter och funktioner är goda flygförbindelser med omvärlden av avgörande betydelse.

Under senare år har flyget också blivit allt betydelsefullare för utvecklingen av turistnäringen i Jämtland och Härjedalen och avgörande för dess konkurrensförmåga gentemot utländska turistmål.

På skilda sätt har under senare tid de bristfälliga resurserna vid flygstationen påtalats. Flygvapnet har också påpekat att flygstationen har en ur sekretess- och säkerhetssynpunkt olycklig placering och krävt att flygsta-

tionen skulle flyttas till flygfältets norra sida. Luftfartsinspektionen har nyligen i samband med en inspektion av flygplatsen gjort allvarliga anmärkningar beträffande de bristande resurserna. Inspektionens anmärkningar har framför allt gällt den otillräckliga stationsplattan. Dess utformning har även tidigare varit föremål för uppmärksamhet, bl. a. vid ett olyckstillbud som kunnat få svåra följder på grund av att stationsplattan med nuvarande trafikbelastning är klart otillräcklig. Även yrkesinspektionen har nyligen inspekterat arbetslokalerna i stationsbyggnaden och gjort allvarliga anmärkningar beträffande arbetsförhållandena för personalen.

Kapaciteten vid flygstationen får nu anses vara en direkt begränsande faktor för turistnäringens fortsatta utveckling. Redan nu har nämligen kapacitetsproblemen på flygstationen gjort det allt svårare att kunna avveckla flygtrafiken utan förseningar och andra olägenheter för passagerarna. Förhållandena på stationsplattan orsakar också stora bekymmer för bl. a. chartertrafiken. Det finns givetvis anledning att räkna med att charterresandet till och från länet kommer att expandera i takt med utbyggnaden av de kommersiella turistanläggningarna i länet. Även i turistutredningens utvecklingsplan för Åreregionen förutsattes det att resorna med charterflyg skulle öka i stor skala, och utredningen föreslog därför en utbyggnad av Östersunds flygplats.

Luftfartsverket har redan 1976 godkänt en utbyggnadsplan för flygstationen som innefattade den av alla berörda parter förordade flyttningen till norra delen av fältet. Sedan utbyggnadsplanerna godkänts har emellertid inga ytterligare åtgärder vidtagits. Detta är mycket otillfredsställande. Mot bakgrund av regeringens direktiv till kommittén för Utredning om vissa frågor beträffande luftfartens roll i en samordnad trafikpolitik m. m. (Dir 1978:46) måste de regionalpolitiska skälen för en förflyttning och ombyggnad av flygstationen tillmätas stor betydelse med hänsyn till flygstationens roll för näringslivets och förvaltningens utveckling i länet.

Det finns med andra ord mycket starka skäl för att sådana åtgärder nu vidtas att planeringsarbetet för en ny flygstation slutföres, så att nödvändiga anläggningsarbeten kan påbörjas snarast möjligt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till kommunikationsministern ställa följande fråga:

Är kommunikationsministern beredd vidta sådana åtgärder med hänsyn till den aktuella situationen vid Östersund-Frösö flygstation att en utbyggnad av stationen snarast kommer till stånd?

§ 20 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 1 mars

1978/79:392 av *Svea Wiklund* (c) till industriministern om konkurrens mellan Algotsindustrierna i Västerbotten och andra tekoföretag:

Det svåra sysselsättningsläget i Västerbotten gör det synnerligen angeläget att verksamheten vid Algotsindustrierna kan fortsätta. Arbete pågår också för fullt när det gäller att framta nya produkter inom området yrkesanpassade arbetskläder.

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till industriministern Erik Huss ställa följande fråga:

Vilken tolkning gör statsrådet av riksdagens beslut angående stöd till Algotsindustrierna i Skellefteå, Lycksele och Kramfors i vad avser eventuell konkurrens med andra tekoföretag?

1978/79:393 av *Roland Brännström* (s) till industriministern om kapitaltillskott till Scharins Söner AB i Skellefteå:

Den svenska skogsindustrin är inne i en besvärlig omstruktureringsperiod. I många företag behövs betydande resurser för att klara dagens och framtidens problem. Ett av dessa företag är AB Scharins Söner i Skellefteå. Företaget har hos industridepartementet ett ärende som kräver snabb handläggning om inte företagets fortbestånd skall äventyras.

Med hänvisning till detta vill jag till industriministern ställa följande frågor:

Är industriministern beredd att anvisa det kapitaltillskott som behövs för att genomföra projektet?

Är industriministern beredd att påskynda handläggningen, så att ovissheten om framtiden för de anställda undanröjs?

1978/79:394 av *Rune Gustavsson* (c) till socialministern om åtgärder för att hindra förskrivningen av vissa läkemedel till drogmisbrukare:

I massmedia har förekommit uppgifter om hur läkare per telefon skriver ut lugnande medel till alkoholister och narkomaner. I de aktuella fallen har det gällt läkemedlet Heminevrin, som är en form av lugnande medel. Förskrivningen har skett utan att läkare undersökt patienterna. Genom att missbruka möjligheten att skriva ut medicin har läkare medverkat till att försvåra vårdinsatser för drogmisbrukare. De läkare som missbrukar sin ställning har också kommit att skada läkarkårens anseende.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande frågor till socialministern:

Anser statsrådet att nuvarande regler för att kontrollera att läkare inte felaktigt förskriver beroendeframkallande läkemedel till drogmisbrukare är tillräckliga?

Avser statsrådet att ta några initiativ för att förhindra att beroendeframkallande läkemedel förskrivs till drogmisbrukare?

1978/79:395 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Carl Tham om ekonomiska resurser för energiinformation till miljörörelsen och folkkampanjen mot atomkraft:

Enligt pressuppgifter avser kärnkraftsindustrin att genomföra en omfattande propagandakampanj för kärnkraft med stora ekonomiska insatser. Energi frågan är en politisk fråga med stor betydelse för hela samhällsutvecklingen och där meningarna är mycket delade. Det måste därför från demokratisk synpunkt vara angeläget att de olika meningsriktningarna kan framföra sina uppfattningar på ekonomiskt någorlunda likvärdiga villkor.

Är energiministern beredd att medverka till att miljörörelsen och folkkampanjen mot atomkraft får ekonomiska resurser för energiinformation motsvarande dem som kraftindustrin avser att satsa?

den 2 mars

1978/79:396 av *Åke Polstam* (c) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningsituationen inom Saab-Scania AB i Linköping, m. m.:

Vill arbetsmarknadsministern lämna en utförlig redogörelse för hur stor del av personalstyrkan inom Saab, Linköping, som måste avskedas på grund av regeringens beslut att ett nytt flygplan inte skall utvecklas?

Vilka orter och företag i hela landet kommer i övrigt att påverkas av regeringens beslut i flygplansfrågan?

1978/79:397 av *Åke Polstam* (c) till industriministern om tillvaratagande av det teknologiska kunnandet inom flygindustrin:

Vill statsrådet redogöra för hur det inom den svenska flygindustrin höga teknologiska kunnandet skall kunna bevaras inom landet, när utveckling av nytt flygplan inte skall ske?

1978/79:398 av *Åke Polstam* (c) till försvarsministern om det framtida flygvapensystemet:

Regeringen har, enligt pressmeddelande, fattat principbeslut om att inte fullfölja flygplansprojektet B3LA och inte heller SK38/A38. I stället avser man att fortsätta utvecklingen av Jaktviggen. I regeringens pressmeddelande sägs bl. a. att man med de stigande kostnaderna för nya vapensystem inte längre kan utgå ifrån att ett land av Sveriges storlek med en rimlig

Nr 94

Fredagen den
2 mars 1979

*Meddelande om
frågor*

försvarsekonomi kan bekosta en egen utveckling av högkvalificerade stridsflygplan på en sådan nivå som vi hittills haft.

Jag vill därför ställa följande frågor till försvarsministern:

1. Vilka utländska flygplan är intressanta att köpa till det svenska försvaret?
2. Hur skall underhållet och den tekniska översynen av dessa flygplan i så fall ordnas i Sverige?
3. Vilka merkostnader kan beräknas uppkomma då underhåll och översyn samtidigt måste ske på Viggenflygplanet?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 13.50.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert